

Bodó Csiba Gizella

DAMASZKUSZ KAPUJÁBAN

DAMASZKUSZ KAPUJÁBAN

Írta és szerkesztette: Bodó Csiba Gizella

*A borítón: Székács Zoltán „Az Isteni szikra” c.
festménye*

Szíriai fotók: Bodó Csiba Gizella

Lektorálta: Sz. Gábor Ágnes

Tipográfia: Baranyai Attila

*Minden jog fenntartva, beleértve az egész vagy részleges
másolás jogát is!*

ISBN 978-963-86793-8-3

Felelős kiadó: Vizuális Pedagógiai Műhely BT.

Nyomda: Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Győr

A könyv nyomtatott formában is kapható

*a Szent Gellért Kiadó és Nyomda
könyvesboltjában:
1053. Budapest, Kossuth Lajos u. 1. sz. alatt,
vagy megrendelhető
a a@szentgellertkiado.hu címen.*

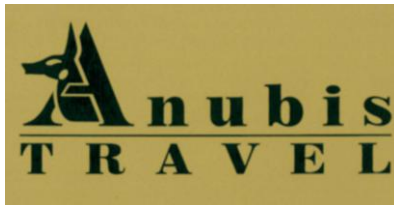
BODÓ CSIBA GIZELLA

Damaszkusz kapujában 2008.

Köszönet meghívóimnak s a
„túra-csapatnak”, hogy részt
vehettem ezen a körúton.

Köszönet az ANUBIS TOURS-NAK

utazásom támogatásáért!

Bodó Csiba Gizella

DAMASZKUSZ KAPUJÁBAN

Szíria

*Kövek és jelek
több ezer évesek
kőben vésetek
írással ékeket
ékirásos képletek
Mindezek – üzenetek
a múlttól a jövőnek
a körbe forgó időnek
a megismétlődő
soha-sem-voltnak
az emberiségnek*

Budapest, 2007. október havában

BEVEZETŐ

Az utazás előtti napokban - **Thuróczi János: A magyarok krónikája** című könyvében lapozgatok, s az alábbi idézet szinte kínálja magát, hogy „bevezető” legyen egy országgal, egy néppel való találkozáshoz. A földet, ahová utazásunk irányul, D. Attenborough az „Első Édenkertnek” nevezi egy munkájában.

Ez az ország: Szíria. Az ország, melyről mostanában mind több helyen olvasom, hogy a „civilizáció bölcsője”.

Az utazás, illetve valós útítemem a „bölcsőtől”, azaz egészen Noétól indul.

Az idézet pedig a következőképpen „rajzolja” meg a családfát: „Az özönvíz pusztítása után – mint írják – Noénak és fiainak, Sémnek, Kámnak és Jáfetnek hetvenkét nemzetsége létezett. E nemzetségek szétszóródtak a világban, s mindnek jutott egy földrész, így Sém nemzetségének Ázsia, Kám nemzetségének Afrika, Jáfet nemzetségének Európa. Más írások szerint – pl. Szent Jeromos és Josephus Flavius szerint is – Jáfet fiai a föld északi vidékeit vették birtokukba, Szkítiának Taurosz és Imaosz nevű hegyeitől kezdve egészen a Tanaisz folyóig, ami Szkítiát két részre osztja.

E nézet szerint Jáfet első fia Gómer volt; az Ő nevére kapták nevüket a galaták, utóbb a gallok, kiket a mi korunk Parisz fiáról, Francoról – Trója utolsó királyának, a hajdani Priamosz király fiának a fiáról – frankoknak nevez. A hagyomány szerint ez a Franco Trója városának pusztulása után nagy néptömeggel Pannóniába jött – ezt Nagy Sándor korában Felső-Görögországnak hívták – és a Szikán-hegy tövében az Iszter folyó mentén – melyet másképp Dunának neveztek – egy hatalmas várost alapított, s ezt a Szikán-hegyről Sicambriának nevezett el. Franco azonban – a keleti népektől való félelmében – továbbment nyugat felé, s a Szajna folyó vidékét foglalta el, s e területet nevezték el Franco vezérről Franciaországnak, ahol – szintén a hagyomány szerint – várost alapított, melyet Atyja emlékezetére Párizsnak nevezett el.

Jáfet második fia Magóg volt. Szent Jeromos szerint tőle származtak a szittyák; továbbá a „Madai”, azaz médek. Ettől származott Jáván, neki a görögök lettek a leszármazot-

tai, s az ő fiától a hispániaiak származnak, tőle született Mésekh, kiktől a kappadókiaiak erednek, s ennek a fia volt Thirász, róla a trákok nyerték nevüket.

Jáfet első fiától, Gómertől azután Asszenekh, tőle a trójaiak származnak, Jávántól pedig, aki Elisaht nemzette, az elizeusok származnak, s ugyancsak az Ő fia volt Tarsis, tőle állítólag a kilikiaiak származnak, mert a fővárosuk ma is ezen a néven Tarsisnak nevezetik.”

(Ebben a városban született Szent Pál apostol, (ahogy az Apostolok cselekedetei 21. könyvében olvasható.)

S ha folytatom e családfát, akkor Noé második fiának, Kámnak a fia Kús, ki nemzette Nimródot. „Ez a Nimród volt – egyes írások szerint – ama Bábel építtetője, ahol az addig egységes, ugyanazt a nyelvet használó nemzetségek (az özönvíz utáni 201-ik esztendőben, kezdte el rokonságával építeni a tornyot, az új özönvíztől való félelmében, hogy ha megismétlődne az özönvíz, a toronyba menekülve elkerülhesse az Úr bosszuló ítéletét.) nyelvét Isten úgy összekeverte, hogy a legközelebbi rokon sem értette meg legközelebbi rokonának beszédét és a munkát végül is befejezetlenül hagyva szétszóródtak a világ különböző tájaira. – Mert az emberi értelem nem szállhat szembe Isten ítéletének végzésével!” – eddig az idézet.

Tehát Magóg fiai és Gómer fiai is Jáfettől, Noé fiától származnak. Szent Pál is a rokonunk, mint ahogy rokonaink a médek, a gallok? Testvérek vagyunk, ahogy testvérek voltak Jáfet és Kám – kinek fiától Nimród származott? Minden bizonnyal. Egyetlen Apa, egyetlen Atya leszármazottai vagyunk mindnyájan. Egyetlen ős leszármazottai kelettől nyugatig. Ha ezt egyszer megértenénk, és a testvér fogalmáról nem Káin és Ábel példája jutna eszünkbe – Istenem, mik lehetnénk?

Az Ember-fia lehetnénk!

ELŐSZÓ

*Talán tíz esztendeje is van annak, hogy egy kis műves réz-
lemez kép áll szobámban a faragott tükrös asztalán. A ké-
pen arab betűkkel vésett ima olvasható a Koránból, (persze
csak azok számára, akik e szép motívumnak tűnő jelekből
olvasni tudnak).*

*A kínai térrendezési formák szerint ez a hely, ahol a képet
tartom, a „Hit, utazás és az emberi kapcsolatok tere”. S le-
het, hogy mosolyog ezen a kedves olvasó. Amikor arra a
helyre tettem az oda-illő táblácskát, még nem ismertem a
kínaiaknak ezt az univerzum energiáján alapuló ősi tudá-
sát, tehát mintegy véletlenül került éppen oda.*

*Hogy ez az energia mennyire működik, bizonyította szá-
momra az a prospektus is, melynek közepén ez állt: „Az Év
utazása 2000 – Izrael”, s ezt már csak az izraeli körútról
történt hazaérkezésem után vettem észre. Ez az út döntő
fordulatot hozott életemben. Jeruzsálemtől Názáretig, a
Holt-tengertől a Genezáreti-tóig bejárhattam egy ókori ér-
zés-világot, melyről előtte álmodni sem mertem volna – ír-
hatnám, de nem így van, mert fél évvel korábban álom-
ban ott jártam. S az álom megvalósult.*

*Így volt ez az e-térben (ezotérben) lévő Egyiptom-könyvekkel
is. Mintha minden, e térben tartózkodó térkép, könyv, tárgy
vonzani kezdett volna, vagy a vonzást segítette volna az
univerzumban.*

*Majd amikor Szentföld és Egyiptom után Jordániában áll-
tunk egy mély völgy fölött, alattunk a folyó, a város, a pál-
mák, s az idegenvezető mutatta, hogy jobbra, szinte kar-
nyújtásnyira az a föld már Szíria, akkor éreztem: egyszer
azon a földön is járok majd.*

*S bár a föld kopár és egyhangú tájképet mutatott – valami
ismét meglódult bennem: Szíria, látni foglak még!*

*2006-ban az a megtiszteltetés ért, hogy a jordán konzul
meghívta „A rózsaszín ország Jordánia” című könyvem et a
Magyarországon első ízben rendezett arab-magyar könyvki-
állításra. A kiállítást az ELTE-n, az akkori kulturális minisz-
ter megnyitójával, majd az egyiptomi nagykövet, Nariman
Abbas beszédével ajánlották a magyar közönségnek, a diá-
koknak, arab szakos hallgatóknak. A kiállítás könyvanya-*

gát – a rövid kiállítás után – az arab országok az ELTE Arab Tanszékének adományozták.

Itt találkoztam egy igen vastag, több száz éves palesztin könyvvel (áhítattal mertem hozzányúlni), egyiptomi, jemeni könyvekkel, köztük egy negyed százada Magyarországon élő orvos-költő verseskötetével, a jordán király feleségének írásával és egy magyar asszony – Szíriát képekben is gazdagon bemutató – munkájával, melynek minden sorából nem titkolt elragadtatást éreztem Szíria iránt.

Verseimben már jártam Damaszkuszban, de mivel az utazási irodák nem szerveztek Szíriába csoportos utakat, nem sok reményem volt, hogy kijutok.

A kiállításon egy idősebb úr szólított meg, amikor meglátta nálam a Szíria című könyvet, hogy netán oda készülök-e utazni, mert Ő épp három hét múlva Szíriába indul. Szívesen venné, ha csatlakoznék csoportjukhoz, igazán remek kalandnak ígérkezik. Lelkesen mutatta az útitervet, lelkesen megadta az utazási iroda címét, s ha Édesanyám nem az utolsó hónapjait éli, azt hiszem pár perc gondolkodás után be is jelentkezem.

Az idősebb úr, visszatérve az útról, megkeresett telefonon, hogy Szíria és Libanon élete egyik legnagyobb élményének számít, bár Ő igen sok országot bejárt már, ezért Szíriát ne hagyjam ki – javasolta.

Eltelt a tél, a tél végével a végső búcsú is Édesanyámtól. S még egy őszi és téli múlt el. Bennem nem nagyon engedett a „fagy”, nem hogy utazni nem volt kedvem, még a szobát elhagyni sem. Ez már meg is riasztott.

Egy könyv elkészítésébe fektettem maradék erőmet, szokatlanul hosszú szomorúságomat. Az ÉG-Kő című kötetem megjelenése enyhítette a mélyponti állapotot. S ekkor kaptam egy baráti házaspártól a kérdést: „Októberben Szíriába utazunk, azzal a csapattal, akikkel Egyiptomban jártunk, és fantasztikus volt... Nincs kedved velünk tartani?”

Volt három perc gondolkodási időm, s igent mondtam.

Hogy miből oldom meg az utazás anyagi részét, még nem tudtam, de abban biztos voltam, hogy Damaszkusz kapujában fogok állni, 2007 októberében.

Sajnos, Libanon hegyeit, cédrusait ezen az úton aligha láthatom, mert az elmúlt egy év alatt újra háború dúlt Libanonban, Bejrút ismét a fájdalemak városa volt.

A háború alatti egyik hajnalon írtam ezt az ötsorost:

Libanon

*Libanoni cédrus sikoly-ága
Messze nyúlik a világba. Hiába!
Egyetlen bomba csapott egy házba,
Felemelte, lehullott csápjá –
Ezer árva maradt utána!*

*

Ettől kezdve –hosszú időszak belső csendje után – mintha minden megélenkült volna, s minden Szíriáról szólna.

Egy ismerőshöz sietve, míg kapujának csengőjét nyomom, a közvetlen mellette lévő antikvárium kirakatából rám köszön – mit köszön, rám kiált két könyv: Horst Klengel AZ ÓKORI SZÍRIA TÖRTÉNETE ÉS KULTÚRÁJA – még 1977-ben adták ki – és az EBLA – EGY ISMERETLEN ÓKORI CIVILIZÁCIÓ című könyv, Ch. Bermant és M. Weitzman munkájának 1986-os kiadása.

Az utóbbit kinyitva belső oldalán rögtön régi térkép, melyen feltűnik, hogy a szentföldi helyek – Jeruzsálem, a Genezáreti-tó, a Karmel-hegy, Akko – a kereszteslovagok városa – bizony nem is fekszenek oly távol Damaszkusztól. Hogy ezek a területek oly szervesen egyek voltak az ókoriak számára.

Szíria földjére, a millenium alkalmából, II. János Pál pápa is látogatást tett. Felkereste Szent Pál életének néhány fontosabb állomáshelyét, megtekintve a Római Birodalom utolsó századainak erős keresztény bástyáját.

Izraeli utazásom egy héttel a pápai látogatás után történt, s Jordániában is ott álltunk Bethánia földjén, ahol egy kis pavilont emeltek a pápai látogatás emlékére, ahonnan II.

János Pál a Jordán folyóra látott. Ott, ahol a feltételezések szerint Keresztelő Szent János keresztelt a Jordán vizében. S íme, most Szíria is a Szentföld részévé válik – számomra is.

Újabb információk egy Szíriáról szóló, kitűnő tévéfilmsorozatban (Cselényi László filmje, melyben a régész-történész-arabista Major Balázs a szakértő). 2007. április 19-én sebesen jegyzem le az érdekes információkat, például hogy

- itt születtek az első írások;*
- itt született az ábécé! – az első ABC a Kr.e. XIV. században – Ugaritban;*
- itt lelték az első zenei feljegyzést – az emberiség első kottáját;*
- itt jöttek létre a világon először kisvárosok;*
- itt indult el először a mezőgazdasági termelés.*

Hogy e térség népe az elsők között tért át a gyűjtögető-halászó-vadászó életmódról a földművelésre és az állattenyésztésre.

Innen származik a házasított juh és kecske, az árpa és a búza.

Hogy vallások szülőhelye is ez a föld. A civilizációk bölcsője, a párbeszéd színtere, itt találkozott – alakult, változott, létezett – a pogány, őskeresztény, bizánci kavalkád.

S olvasok a Kr. előtt 3000-ben épült Ebláról, melynek építéséhez mérnöki tudásra volt szükség a kutatók szerint. Ebla a béke országa – ősi világváros a Kr. előtti második évezredben. Lenyűgöző mindez, (bár EBLA nem szerepel az útitervünkben.)

Megtalálása a XX. század legnagyobb régészeti felfedezése. A több ezer kőtábla jelentésének megfejtése folyamatos. Témájuk is igen gazdag: gazdasági, politikai, vallási írások, királyok közötti levelezések, szótárak, békeszerződések.

Bemutatja a film Ugaritot, Ain Dara-t, Marit, Palmyrát, mindazokat a helyeket, ahová utazásunk során remélhetőleg eljutunk.

Idéznek egy gyönyörű vallási szövegből – eposzból – s úgy lenyűgöznek a szép szavak, hogy elfelejtem megjegyezni, honnan is szólt e szép ima.

12 ezer éves múlt és történelem ez a föld.
Szíria ma főleg a régészek, de a turisták paradicsoma is.

Egy millió évvel ezelőtt jelentek meg az emberek (felfoghatatlan idő emberi léptékkal mérve), s egy 400 ezer éves leletet őriz a Szíriai Nemzeti Múzeum.

Itt volt az ókori világ legnagyobb könyvtára, 15 ezer ékírásos tábla formájában. Politikai – gazdasági szerződéseket, Kr.e. tízezer évvel épült településeket találtak. Otthona e föld váraknak, melyek ma a világörökség részei.

Mindez az egész emberiség közös kultúrájának kincse! (Reménykedjünk, hogy sohasem jár úgy, mint Bagdad - a „demokratizálódás” jelszava alatt.)

Sok palotát, szentélyt tártak fel a régészek az utóbbi évtizedekben. Nézem képeiket a Nabateus birodalom Szíriájáról, római és őskeresztény mozaikok bemutatásáról, a keresztetes hadjáratok dicső és dicstelen tetteiről.

Andre Paro szinte szállóigévé lett mondását ettől kezdve sokszor hallom: **„Minden embernek két hazája van: a szülőföldje és Szíria.”**

S egyre lelkesebben hallgatom, olvasom a tájékoztatásokat, információikat, melyekből érzem, hogy mindenkit megérintett, s mindenkiből különös vonzódást váltott ki ez a föld, aki eljutott ide.

Kit nem lelkesítene vagy tenne kíváncsivá ez a sok új információ? Hiszen e felfedezések jó része néhány évtizede került csak napvilágra, amire odafigyelt sok szakember, történész, kutató és régész, de a „nem szakértő” világ vajon mennyit fogott fel ebből?

Igaz – az utóbbi egy-két évtizedben én sem kerültem közel iskolai tankönyvekhez, hogy vajon az újdonságok mennyire vannak a fiatalok elé tárva, de azt hiszem, összességében és általában igen keveset tudunk földünk népessége és kultúrája kialakulásának történetéről.

Bár külföldön járva és beszélgetve mindig büszkén állapítottam meg, hogy a magyar oktatás igen előkelő helyet foglalt el a kultúrák történelmének tanításában más országokhoz képest.

Hallgatom, látom a sok információt, s mind kíváncsibb vagyok, mind jobban izgat a hely, ahová menni fogok.

Eltemetett múlt-korok. Majd hirtelen előkerülő múltak. Miért pont egy adott időben? Mire hívja fel a világ figyelmét egy ilyen kultúra feltárulása? Semmi sem véletlen. Semmi sem mutatja meg korábban magát, mint ahogyan meg kell mutatnia! Semmi sem érkezik korábban, mint ahogy meg kell érkeznie – illetve vannak ilyenek – de azok a helyzetek, amikor azt mondjuk: „rosszkor voltak – rossz helyen”.

Szíria több ezer év után lassan felszínre kerül. Krisztus előtt annyi ezer évvel egymás mellett éltek vallások, nemzetek, földlakók. Csatornáztak, szőlőt ültettek, kőbe véstek leveleket, mindennapokat, nagy dolgokat.

S a világ azt hiszi, nagyot fejlődött. Igen, technikában talán igen. De mi van a mi együttélésünkkel? A vallási toleranciával, a békés egymás mellett éléssel?

Igen – ellentmondás, hiszen Ugaritot is elpusztították, volt hadistene – és voltak csatározások. De nem kellett volna tízezer év alatt elfogadni az embernek az embert?

Óvni és vigyázni mindarra az örökségre, ami a világra maradt, hogy tanuljunk belőle, hogy előre lépjünk általa?

A Közel-Kelet ma is állandó feszültségek, fel-fellobbanó ellentétek színtere.

Hozzám, Közel-Kelet!

A varázslatos, a titokzatos, a múltunkat hordozó, a tanító ókor – Mikor kérdezzük meg: „Miért most mutatod meg magad?”

Sok ezer év után bújt elő a homokból a Szfinx. Az emberfejjű, oroszlántestű, hallgató, titokzatos, kifürkészhetetlen, óriási egyiptomi kőszobor. A Világ egyik felkiáltójele! Az ókor őre. Sok ezer év után poroljuk le az ékirásos kőtáblákat, melyeket Földanya védett, óvott, hogy egyszer majd megmutassa, meséljen róla, mint nagymama az unokájának, hogy mielőtt elmegy, tudja meg a gyermek a múltját, a születését, a felcseperedését, hogy szellemét fejlessze a tanultak által, hogy ne kövesse el ugyanazt a hibát, amit a nagymama elkövetett fiatalkorában. Megőrizte a nyelvet: ember-voltunk egyik legfontosabbikát!

Figyelünk mi ilyen felfedezésekre – a tudósokon, érdeklődő diákokon, kincsvadászokon kívül?

Figyelünk arra, hogy most, e században bújnak elő múltunk legnagyobb csodái?

Most, amikor talán még elgondolkodunk, talán még megálunk. Eszünkbe jut az a mondat, melyet történelemtanárunk íratott be velünk ötödik osztályban a történelem füzetbe: HISTORIA EST MAGISTRA VITAE – A történelem az élet tanítómestere!

Már egy-két héttel az utazás előtt kis csomag érkezik a túravezetőktől – programmal, sok hasznos tanáccsal, mindenre kiterjedő figyelemmel összeállított információkkal. A találkozás időpontjától a valutaváltásig, az árfolyamokig; a védőoltástól a biztosításig; a poggyász-információktól az időjárásig – minden ott van a vastag paksamétában. Ám nem feledkeztek meg a mobil-telefonokkal kapcsolatos tudnivalókról sem, mint ahogy tájékoztatnak az étkezésről, a legkedvezőbb vásárlási lehetőségekről; leírást kapunk a világörökség részét képező Aleppo – fotóval is illusztrált – rövid történetéről. De van benne egy bővebb szótár és térképek is.

Nemcsak izgalmasnak ígérkező tehát ez az út, hanem igen jól előkészítettnek is.

NAMASZTÉ = „A bennem lévő Isten üdvözli a benned lévő Istent!”

Mottóm:

- **Nem állítok!**
- **Nem ítélek!**
- **Csak szemlélek!**
- **Csak mesélek!**

DAMASZKUSZ KAPUJÁBAN

Az Első napon

„Kevés szóval élj: ne fecsegi összevissza!” *

*(*UM-NAPISTI TANÁCSAIBÓL - minden napon idézek egy bölcsességet)*

Budapest – Damaszkusz

*A 2007. esztendő október havának 4. napját írjuk.
A nap várakozással teli.*

21 óra 20 perc a találkozó ideje, a damaszkuszi gép indulása 23 óra után.

Szeretem Ferihegy hangulatát.

Itt az indulás, a mindig kellemes, bizsergető várakozás: mi lesz, hogyan lesz, merre visz az út?

A kijelzőn már villog a Damaszkusz-járat táblája.

Megérkezett magyar idegenvezetőnk. Árad, sugárzik belőle a fiatalos energia és lendület. S az igen kellemes szőke fiatalember, mosolyog, mosolyog, miközben mindenkinek bemutatkozva átadja az Anubis Travel elegáns kis információs és repülőjegyet tartalmazó irattartóját és egy Anubis feliratú – a khaki nadrágomhoz remekül illő khaki – napkalapot. Mindenki örömmel veszi a kedves ajándékot.

A MALÉV-gép kényelmes, kétüléses székére szól a jegyem, az ablak mellett. Remek. Azt hiszem, eddigi utazásaim legkényelmesebb „foteljében” ülök.

Az utasok kis idő után elcsendesednek, a minden ülés előtt-fölött lévő kis képernyőn látható, hol járunk éppen, merre megyünk, milyen a hőmérséklet, stb.

Felszáll a nagy madár, időben visszavisz a rég volt múltba!

Természetesen – egyáltalán nem vagyok álmos.

Az éjszaka „ötcsillagos” – állapítom meg magamban, ahogy az ablakra tapadva nézem a sötét éj öt vibráló csillagát.

A Fekete-tenger éjjel még feketébb – ez a másik „bölcs” gondolatom, amikor elhagyjuk Várnát, s Isztambul felé mutat a nyíl a haladás irányában.

Ha jól sejtem, Törökországtól csapkodó villámok kísérnek – tisztes távolban – bennünket. A villámok különböző formákat öltenek, mintha játszanának, vagy szórakoztatni akarnának bennünket – az ókori görögök azt mondanák, játszanak az Istenek. Lapos, ovális, ufó-forma fény után, hirtelen kékes gömb jelenik meg, majd végigvillan bizonyos távolságban, mint egy-egy ostorcsapás, aztán két-három másodpercre rám mered „Isten szeme”, ahogy az interneten küldték egy alkalommal a szépséges fotót.

A Hold felveszi egy függőágy formáját, s ringatózik az égen. Legszívesebben belefeküdnék, de Ő tartózkodóan távol van. A felhőktől nem tudom felfedezni a földnyelvek formáját, a városok fényei egy sziporkázó medúza, sok csápú tengeri állat vagy százlábú képét juttatják eszembe.

Éjfél elmúlt, tehát már a második nap van, amikor Damaszkuszban finoman földet ér a nagy gépmadár.

Éji órán megérkezni egy országba, annak repterére, majd egy városba, az mindig egészen más, mint napfényben, nyüzsgő forgatagban meglátni egy idegen földet. A repülőgép ablakán át végigbámszkodtam az utat, néhány ország éjszakai fényeit, sötétjét, a városok körvonalait és azok sejtelmeit.

Mellettem útitársnőm átaludta az utat.

Damaszkusz reptere nem tűnik nagynak az éji fényben. A társaság álmosan csendes. Vezetnek bennünket, s turista-csoportunkat külön kezelik a hivatalos formaságok intézésénél: viszonylag rövid idő alatt már le is pecsételték az útleveleket. Átvehettük a csomagokat, s csapatunk keresztülhalad a várócsarnokokon. Már látjuk is a buszt. Minden olyan gyorsan történik, hogy nem sok idő van bámészkodni, elmerengeni. Vezet mosolygó idegenvezetőnk, vezetnek a gyors események, mi tesszük amit kérnek, kissé alvajáróként. Azonnal pénzt lehet váltani a reptéri pénzváltóban – arra gondolok, hogy erre most rá fog menni egy óra, amíg huszonhetünk valutáját – dollárját vagy euróját – szíriai fontra váltják. A sor azonban meglepően gyorsan halad, a pénzváltó egy zsonglőr ügyességével pörgeti a szíriai fontokat. Felsejlik bennem a félelem: biztos lesz bőven „tévedés” – (óh, bizalmatlanság), de a százdollárosokért kapott összeg a beváltás után – ami másodpercek alatt történik – nem hibádzik egyikünknel sem. S István – ifjú idegenvezetőnk – minden váltás helyességét követi.

Bőröndjeinkkel a kijárat felé tartunk, néhány fehér galabiében komótosan sétáló férfi jön velünk szemben. Mintha csak egy fürdő előcsarnokában lennénk, s mintha fürdőlepedőbe burkolt alakok lennének, vagy álmomban sétálnék valahol, olyan álomszerű az egész jelenség. Kilépv a reptér csarnokából a friss levegő, a meglibbenő éjszakai szellő ébreszt fel, döbrent rá, hogy nem álmodom, nem álmomban járok valahol, hanem valóságosan mozgok, valóságosak a fehér ruhás, turbános férfiak, a fehér busz. Ébren vagyok. Damaszkuszban. Leroskadunk a busz kényelmes ülésére, s elindulunk az éjszakában a város felé.

Damaszkuszban vagyok. S nem rendült meg a föld – még ez a szerencse –, de azt hiszem, hogy igazán fel sem fogom.

A várakozás, az utolsó otthoni napok feszültsége, korábbi utazások halványodó emlékei, hasonlóságai, a busz motorjának surrogása tompává teszik az elmém. Alig tudok valamit befogadni ebből a hajnali élményből. Egészen különös érzést kellene, hogy kiváltson belőlem, hiszen a kultúrák kezdetének egyik legfontosabb földjére értem. Emberi kultúránk bölcsőjéhez, Damaszkuszba.

Jó minőségű sztrádán halad a jármű, az elválasztó sávon pálmák bólogatnak, később mecsetek tornyai tűnnek fel, s

mindegyikben zöld szemű fények világítják meg e keleti „templomok” ablakait és tornyait.

Két óra jócskán elmúlt. Valahol a város belsejében áll meg a busz. Egy mozi reklám-képei néznek le ránk fáradtan. Ramadán van. Ebben a hónapban (mely a böjti ünnepről kapta a nevét) éjszaka zajlik az élet. De mostanra a város már elcsendesedett, néptelen minden.

Néhány perc múlva szállodai egyenruhás férfiak jelennek meg, zörgő bőröndszállító alkalmatosságokat tolvaj, s elindulunk egy mellékutcába kanyarodva, macskák cikáznak megzavartan előttünk, felugranak a falpárkányokra, kőbe botlunk, csend van az utcán, csak taxisok beszélgetnek a fénysávban, mely feltehetően a szálloda fénye. Csapatunkat továbbvezetik egy lugasokkal határolt, sápadtan megvilágított átjáróba. Oldalánál vízikerek csobogtatja a vizet, az éjszakában az egész olyan sejtelmes, olyan nem világos, olyan – „Óh egek hová jöttem én”? – sóhajos. Belépünk a „mi” szállodánk tárt szárnyú üvegajtaján át egy barátságos, kellemes, körben kerevettel keretezett, réz asztalkáival teára csábító előtérbe, az Al-Majed-ba!

Lábunk alatt márvány berakásos padlózat, márvány oszlopok állnak tömör-kecsesen. Tükör kettőzi meg a teret, tükrözi vissza fáradt arcunkat. A pilledt társaság várja, hogy megkapja a szobakulcsokat, hogy beérkezzenek a csomagok, melyeket serényen szállítanak be a szálloda boyok, hogy elfoglalhassuk szobáinkat, s még valamit pihenni tudjunk a reggeli idejéig.

Hajnali 4 óra van. Szobaszámomra mutatva kérek eligazítást, hogy merre induljak. A boy igen készségesen kitarja a liftajtót, majd a 102-es szoba ajtaját, s kérdi, megfelel-e? Igen – mosolygok, mert ha nem? – gondolom magamban. Ő jelzi: máris hozza a csomagokat.

A tágas szobát nagy franciaágy uralja, s kényelmes fotelok állnak egy asztalka mellett. A mennyezetről réz karnisról omlanak alá a falat és ablakot takaró, zöld függönyök; zöld az ágyterítő, a lámpák ernyője, teljes összhangban a falak oszlopainak zöld színével.

E zöld sáv a mennyezeten is körbefut, s az egyébként tojáshéj-szín festésű falakon – mint hegyi kristályban a pirit – csillognak az apró szemcsék.

A hűtő ajtaja nem zár jól, kis tócsa előtte, tetején egy szőnyeg van összetekerve. Amikor meglátom a falon a kis táblát, melyen ábra mutatja, hogy merre kell fordulni az imához, ekkor értem meg, hogy ez egy imaszőnyeg. (Ehhez a felfedezéshez, persze, aludnom kellett egyet.)

A fürdőszobában, a kádhoz készített jókora méretű fekete műanyag fürdőpapucs láttán, elmosolyodom.

Még arra is van erőm, hogy a reggeli ruhát kikészítsem, aztán egy gyors zuhany, és elterülök a jó matracú ágyon. Pizsamát húzok, frottír törölközőmet teritem magamra, mert a kinti langyos éjszaka ellenére a szobában a légkondicionáló árasztja a hideget. Ráadásul valamelyik világítás kapcsolójának vélt gombbal a ventillátort is elindítom, így aztán e néhány rövid óra alatt reggelre sikerül teljesen mirelit minőségűre fagyasztani magam. Talán ha a hűtőben tértem volna nyugovóra, ott sincs ilyen hűvös. Tartósítottam magam a tizenkét napra.

A légkondi zúg, a ventillátor surrog felettem, mint egy óriási sas, odakint, a nem túl bizalomgerjesztő látványt nyújtó szomszédos házfalak mellett és párkányain macskák sírják hajnali szerelmes fájdalmukat. Szemem már nem tudom nyitva tartani. Egy kicsit aludni, egy kicsit aludni... suttogja az eszem félálomban. Ekkor felhangzik a híveket szólító müezzín hangja, imára hívja a muzulmánokat: „Allah Ahbar, Allah Ahbar!”. A hajnali első ima ideje: fél 5. Most még – napkelteig – étkezhetnek a böjtöt tartók. „Allah Ahbar!” Az „Allah” elnyújtva, határozottan, az „Ahbar” dallamosan, röviden szól.

Istenem, köszönöm hogy rendben megérkeztem, add, hogy minden rendben legyen... – végre kicsit elszenderedem. Damaszkuszban, ramadán idején,

már 2007. október 5-én,

A Második napon

„Részrehajló embertől sose kérj tanácsot”!

Damascus AL MAJED Hotel, a fa kapun AL MAGED Hotel, (a Behind Cinema Al-Sufaraa utcában) Welcome to you - köszönt itt is a kapu, s az elegáns szállodai prospektus is.

Reggel mirelit-csirke állapotban, de nem is nagyon fáradtan ébredek, s rövidesen indulhatok reggelizni.

A lapos, lepényszerű kenyérből, juh-sajtból, láthatólag házilag készült lekvárból, croissant-ból, keménytojásból, teából és kávéból álló reggeli után az előcsarnokban várakozunk, hogy városnéző programunkra induljunk.

A lepénykenyér jólesett, ezt merem fogyasztani a jó erős teával.

Kenyéren és vízen fogok élni e 12 napban – tekintettel gyomrom állapotára. Ez tehát ismét egy „zarándokút”, némi böjttel. Ki kell hagynom a sokféle snidlinges, petrezselymes, padlizsános előételt.

A hallban megállok a márványoszlop mellett, majd önkéntelenül átölelem, mert felé tartott tenyeremben, majd egész kézfejemben, karomban olyan erősen éreztem az energia áramlását, hogy át kellett ölelnem. Egész testem, gerincem is kapjon ebből az energiából! Szükség lesz rá a nap folyamán. Szép szemű, szimpatikus útitársnőm kérdően figyeli mozdulataimat. – Tedd rá a kezed, érezni fogod – mondom neki. Ő is rá teszi tenyerét az oszlopra. Valóban – mondja. – Én is érzek valamit.

A kövek „üzenete” az érkezőknek. Hagyom, hogy átadják. Az utca reggeli képe kevésbé nyomaszt, mint az éjszakai, de a „szürke” benyomás még mindig uralja a hangulatomat. Ha szürke hangulattal nézzük, akkor szürkének látjuk a világot. De a damaszkuszi első napon nem tudatosodik bennem, hogy a „szürkesség” belülről jön.

Egy kedves útitárs mosolyogtat csak meg a reggeli bambaságomban. – Ideadnád a pénztárcádat? – szól le a 190 cm

körüli magasságból, úgy, hogy rám sem néz. – Hadd ne adjam oda – válaszolom neki, immár gyenge mosollyal szám szögletén. Ő meglepetten rám pillant: – Jaj, bocsánat, azt hittem a feleségem, s zavartan továbblép, hogy velem azonos magasságú társát megkeresse.

Már az út előtt kaptunk idegenvezetőnktől egy néhány szavas szószedetet. Ezzel a néhány arab szóval, kifejezéssel ismét gazdagodom. Hányszor gondoltam rá, hogy ha ifjú lennék, szívesen tanulnám a h-betűktől „hullámzó”, kellemes arab nyelvet, de erről, azt hiszem, lekéstem. Bár tanulni sohasem késő.

Szótárunk:

marhábán = Jó napot

sukrán = köszönöm

Ejná.... = Merre van.....?

Áná madzsarij = Magyar vagyok

Ejná al funduk = hol van ez.....és ez a hotel?

Átlubu ásír = kérek egy gyümölcslevet

Biddúni szeldzs min fadlik = jég nélkül kérem!

Biddúni hudár min fadlik = zölkségek nélkül kérem a saormát

Lau szamaht szúráván = szabad egy fényképet készíteni

Száffára madzsarija = Magyar Nagykövetség

Cham /Sám/ – látom valahol kiírva nagy betűkkel. – Ez Damaszkusz arab neve – mondja idegenvezetőnk, látva valószínűleg meglepett arcomat, mert a Cham szó olyan „kínai” volt számomra.

Fejemben legfeljebb egy-két mondattöredék lapul: „Damaszkusz a szíriai kereskedőváros a nagy karavánutak kereszteződésében... és „az arám” Baál kultuszhelye. A római időkben Jupiter Damascenusnak emeltek itt templomot..., Pál apostol, kinek neve szorosan összekapcsolódott Damaszkusszal, a damaszkuszi látomás után a város ún. Egyenes utcájában lakott.” Ez nem sok. Ami több, azok ködös elképzelések, kaleidoszkóp-mozaikok, de azért jöttem, hogy itt összeálljon ismét valami az előző korokból, a mesékből, a történelemkönyvből.

Délelőtti sétánk programjai: a török Tekiye Mecset vagy más néven Al Sulejmanijje Medresze, majd a Hidzsász vasútállomás épülete előtt átsétálva Szaladin szobrát fogjuk látni, majd Szaladín síremléke és a Citadella, a Damaszkuszi nagy bazár a Szúq al Hamidijje; no és a Damaszkuszi kapu, az Omajjád Mecset – mely otthona Keresztelő Szt. János fej-ereklyéjének. Majd a Báb Túma – a keresztény negyed, Ananias háza és a Keleti kapu. És még vacsora előtt a lélegzetelállító siita mauzóleum, a Szajjida Zeijnab mecset.

A Török mecset tehát sétánk első állomása, ahová gyalog indulunk a szállodától. A délelőtti napsütésben már sokkal barátságosabb képet nyújt a széles utca. A házak itt nem különösebben szépek vagy jellegzetesek, talán az 50-es, 60-as évek prototípusai. Az utat pálmafasor keresztezi, a túloldalon a Sheraton Hotel hatalmas épületegyüttese, az út belefut a városképet lezáró Kassziun-hegy sárgás-kopár, mégis barátságos íveibe. Gyér a forgalom, csendes a városnak ez a része.

A Török mecsetet a kor leghíresebb építésze, az albán születésű török építész Szinan építette 1554-60-ban – Nagy Szulejman szultán parancsára. Ő egyebek mellett az isztambuli Kék mecset építője is. Az épületet egy kupola koronázza meg, és két sokszögű, karcsú csúcsban végződő hegyes minaret teszi tökéletesen harmonikussá. Kapubejáratát s ablakait fekete-fehér kövek díszítik, s kecses, finom munkájú oszlopcsarnok övezi. A mecset előtti udvaron egy medence áll, vize mozdulatlan. A Tekiye al Sulejmanijje Medresze két részből állt, a tulajdonképpeni mecsetből és a medreséből. Medresze annyit jelent, hogy iskola, amin Korán-tanuló általános iskolát kell érteni, ahol hatéves koruktól tanultak a gyerekek. Az iskola 30-40 évvel ezelőtt bezárt. Az épület a Törökországból Mekkába tartó zarándokok és dervisek szálláshelye is volt.

Ma bazárok vannak a helyén, meglehetősen drága és a turistáknak szánt, többnyire giccses kínálattal.

A bazár nagyobb részt zárva van a délelőtti órákban, a ramadán miatt. A két-három nyitott kis üzlet előtt unatkozva állnak a tulajdonosok, talán látható rajtuk, hogy nem vásárolni jöttünk.

Fejünk felett az árkád ívein üvegből, készült, kék és zöld színben pompázó szőlőfürtök csüngenek, az üvegen átsütő napfény színes mintát kölcsönöz a kopott falaknak és egy kis medence zöldes vizének.

500 éves, vastag, „gombos” vaslemez borította kapun jövőnk ki a néptelen „piacról”.

Hosszú, egyenes úton indulunk el, közvetlenül Damaszkusz vasútállomása mellett, melynek épülete előtt száz évnél idősebb mozdony pihen a hús árnyákban, emlékeztetőül.

Az út egyre barátságosabb a halvány, krém színűre váltott házakkal, az alig rezdülő pálmákkal. Az út végén a Szúq, a nagy Bazár bejáratához érünk. Épp csak benézünk a kinti fénytől még homályosabbnak tűnő bazár hosszú „utcájába”, ahol szintén zárva minden üzlet. Itt majd este indul az élet. A Hamidijeh bazár II. Hamid török szultánról kapta a nevét, ám már a rómaiak idején is létezett. A nagy bazárt tetővel védték az időjárás viszontagságaitól. A tetőn lévő apró lyukak nappal a nap fényét, éjjel a holdfényt engedték át, és a szellőzést is biztosították, s teszik ma is.

A bazárnak e napszakban is sok bámulója van, este pedig majd meglevenedik, amit mi is megtapasztalhatunk.

Az árnyékos Szúqból kilépve szinte megcsap bennünket az egyre melegebben tűző naptól felforrósodott levegő, ahogy elindulunk ismét, egy fordulatot téve a Szúqtól végighúzóódó Citadella falai mellett.

A Citadella helyén már az asszírok idején is védelmi rendszer állt, a város az ősidőkben is..., itt teljesen hallhatatlanná válik István tájékoztatója az úton folyamatosan dudáló gépkocsi áradat zajától, s a mikrofonból hangzó imától, mert elérkezett a harmadik ima ideje. A csendes török mecset környéke és a gyér forgalmú utca után, itt szavunkat sem értjük a hangzavarban.

Az út keresztülszeli a várost, egyik oldalon a keresztény negyed, a másikon a muzulmánok városrésze. A kettő együtt alakított ki egységes várost. – A szírek milyen nemzetiségűeknek tekintik magukat? – kérdezi valaki közülünk.

- Szír öntudat nincs, a szírek elsősorban a városukat tekintik identitásuk meghatározójának, tehát valaki vagy damaszkuszi, vagy aleppói, vagy hamai elsősorban, s csak másodsorban szír.

Az erődítmény Szaladin székhelye is volt. A keresztések sikertelenül próbálták bevenni. S a későbbi korokban az oszmánok is erődítménynek, katonai bázisnak használták.

A Citadella előtt Szaladin hatalmas lovas szobra – „ugrat” a város felé. Ő a legnagyobb arab hős, aki érdemben egyedülként tudta felvenni a harcot a keresztésekkel.

Szaladin szultánról P. P. Read történészprofesszor így ír „A Templomosok” c. könyvében: „Életében és halála után Szaladint a keresztények és muszlimok egyaránt a bátorság és nagylelkűség mintaképének tartották. Az udvariasságáról és jóindulatáról szóló történetek Európába is eljutottak – például arról, hogyan juttatott prémeket a Damaszkusz földalatti várbörtönében sínylődő keresztény foglyoknak, hogy megmelegedhessenek; vagy arról, hogy 1183-ban, amikor a moabi Kerak (Petra deserti, ’a Sivatag sziklája’) várát ostromolta, Onofroi de Toron és Izabella hercegnő esküvői ünnepsége alatt elrendelte, hogy a kőhajító ostromgépekkel ne tüzeljének arra a toronyra, ahol a ceremónia zajlott. Mindezek annál is nagyobb hatást gyakoroltak az európaiakra, mivel a keresztények ez ideig hajlamosak voltak ördögi tulajdonságokkal felruházni hitetlen ellenfeleiket.

Vallásos, szerény, nagylelkű és könyörületes emberként Szaladin ugyanakkor éles elméjű és rátermett parancsnok volt, akit kortársai alacsony testalkatú, kerek arcú, fekete hajú és szemű férfiként írtak le. Az iszlám elit legtöbb tagjához hasonlóan ő is írástudó, művelt, valamint a lándzsás és kardforgatásban jártas ember volt. Fiatalon jobban érdekelte a vallás, mint a küzdelem, és nem kétséges, hogy a keresztény frankok ellen vívott háborúját őszinte vallásos meggyőződés inspirálta, és nem egyszerűen az elődei, Zengi és Núr-ad-Dín példáján alapuló felismerés, miszerint az

egyébként egymástól igen különböző iszlám államokat csak egy dzsihád nevében lehet közös cselekvésre bírni.”

(...) „Az is valószínűnek tűnik, hogy híres nagylelkősége részben politikai számítás volt. Ha az érdek azt kívánta, habozás nélkül könyörtelenül döntéseket is hozott; Kairóban például elrendelte síita ellenfelei keresztre feszítését, és foglyait gyakorta megcsonkíttatta vagy kivégeztette. Habár tisztelte, sőt néha egyenesen csodálta a frankok lovagi illemszabályait, és soha nem szűnő előzékenységgel viseltetett a keresztény fejedelmek és királyok iránt, a lovagrendekkel szemben kérlelhetetlen gyűlöletet érzett.” (1)

Szaladin semmilyen vagyont, kincset nem halmozott fel, halálakor – úgy is mondhatnánk – szegény volt.

A Citadella falaival együtt kanyarodunk, magunk mögött hagyva a zajos főutat. Az erődítmény falával szemközt, a Barada patak csörgedezik. Felette hangulatos házak terebélyesednek. Játékos magasságuk, fehér falaik, boltíves, barna zárt zsaluik s a sok lecsüngő virág hangulatos keretet ad az utcaképnek. Egy kereskedő a mély árok felett kihúzott kötélén, kosárban küldi ki vásárlóinak a kért árut, akik ugyancsak e kosárban küldik vissza a pénzt. Ez jópofa és egyedi megoldás.

Éppen filmforgatás is zajlik ebben az idillben, így visszafordulunk, pedig már majdnem az óváros bejáratához értünk. Nem messze a Citadellától, a Szúq al-Hamadije tözsom-szédságában Damaszkusz legrégibb kórházát találjuk, mely 1154-óta működik, a 90-es évektől az orvosi és más természettudományoknak otthont adó múzeum. Az ódon kapu zárva van, belülről egy kölyök cica kétségbeesett nyávogása hallatszik, kinyújtja mancsát, nem engedi meg, hogy „kezet szorítsak” vele. A kapu mellett a falban itt is a kagylót formáló boltív szép faragásaiban és egy hajdan volt falikút nyomaiban gyönyörködünk.

A tűző nap után ismét jólesik visszatérni a félhomályos, hűvösebb Szúqhoz, hogy azon keresztül jussunk el a Omajjád mecsethez s Szaladin mauzóleumához.

Oszlopos udvaron sietünk át, hogy Szaladin mauzóleumába betérhessünk. A mauzóleum előterében meglehetősen sokan vannak. S Szaladin mauzóleumánál kezdjük meg tanulni a hasonló helyeken kötelező gyakorlatot: „Cipőt le, köpenyt fel!”

A régi oszlopok közötti, zöld növényes udvaron a virágpárkányoknak támaszkodva, lépcsőre ülve próbálunk megszabadulni cipőnktől. Ezt az egyszerű műveletet ránk kényszerített, kámzsás „szerzetes ruhánk” földig érő leple nehezíti. Kissé nehezen megy mindez, de lesz ez még jobb is. S úgy is lett. A sokadik gyakorlat után, már jól képzett „újoncok” voltunk.

A mauzóleum nem túl nagy épülete két szarkofágot foglal magába, a jobboldali – Szaladin szarkofágja.

A fehér márvány szarkofágokon egyszerű szőlőinda motívumok, szőlőfürt díszítésekkel – mint a magyar népmese könyvek motívumai –, fényes „damaszt” lepel borítja, fej részénél selyem-turbán imitáció jelzi a halott elhelyezkedését.

Jólesik a pár lépés mezítláb a hűvös márvány-burkolaton, amikor elhagyjuk a nagy hadvezér nyughelyét, és elindulunk az Omajjad mecsethez.

A nap nem sajnálja tőlünk melegét, míg a nagy mecsethez érünk. Erőtlennek érzem magam. A cipőt levetjük, a helyiek többnyire ott hagyják lábbelijüket, mi viszont magunkkal visszük, mert nem ezen a kapun fogunk kijönni. Mielőtt továbblépnénk a mecset udvarába, olivzöld, csuklyás köpenyt kapunk, mely földig ér, s takarnia kell nyakunkat, karunkat, fejünket. Figyelmeztetnek, hogy cipőnket is csak talpával felfelé tehetjük le a földre, amíg leülünk vagy fényképezünk.

Az árnyas oldalon telepszünk le, s a hűs márvány, mint egy masszírozás, oly jólesik megviselt talpamnak. Várnunk kell bő fél órát, addig nem mehetünk be a mecsetbe. Kivárjuk a bebocsátás idejét, s ez jó alkalom egy kis kinyújtózásra, amit ki is használok. Végigfekszem a szép mintázatú kő burkolaton, és tekintetemet körbejáratom a korinthoszi oszlopokon, az udvar közepén álló, rituális tisztálkodásra szolgáló, fedett kút kör alakú pavilonján. E szent helyre történő belépés

előtt kötelező a mosakodás – fület, szemet s főleg lábat kell mosni. Ezzel a rituális tisztálkodással nemcsak a testet akarják megtisztítani, de az Allah felé törekvő lelket is.

Hanyatt fekvve, karomat a fejem alá téve újra szemügyre veszem a főbejárat homlokzatának arany hátterében pompázó paradicsomi jelenetet.

S hogy a köpenyes idegen kitárt karokkal fekszik a mecset udvarán, nem botránkoztat meg senkit. Itt gyermekek játszanak, felnőttek olvasnak, imádkoznak, beszélgetnek, sétálnak, alszanak. Ez itt így természetes. Két parázsló, fekete szempár szegeződik rám rezzenetlenül, amikor felülök. Nem veszi le rólam a szemét, nem fordítja el a tekintetét, nem jön zavarba, nem szólal meg, nem válaszol semmilyen jelzéssel mosolyomra, kérdésemre. Talán kétéves lehet a fekete fürtű kis legényke, komoly tekintete már most valami határozottságról árulkodik. Nagyon szeretném tudni, hogy mire gondolhat, mi járhat a fejében, míg farkasszemet nézünk. Lefényképezem, egy csokoládét kap közben útitársnőmtől, amit elfogad, s a mögötte üldögélő nagyobb fiúcska bontja ki számára a papírból, de ekkor megjelenik egy tetőtől talpig eltakart fiatal nő, s egy halvány fejbillentéssel jelzi a nagyobb gyermeknek, hogy „nem lett volna szabad elfogadni” és odébbsétál a gyermekekkel pár lépést. De a kicsi ismét leül, két kis kezére támaszkodik, és folytatja a szemlélődést, miközben elmajszolja a csokoládét.

A hangszóróból eközben öblös, mély hangon zeng az ima. A csarnok fala mellett végig térdeplő, homlokukat a márványpadlóhoz érintő imádkozók gyülekeznek. A nők finom kelmékben, velem szemben egy fiatal lány hófehér hosszú ruhában, pontosan úgy néz ki, mint a fatimai Szűz Mária. Szentségtörésnek érzem, hogy lefotózzam, pedig megindítóan szép látvány.

Véget ért a pénteki közösségi ima. Beléphetünk az imaterembe. Üdítően hatott ez a relaxálás, ez a pihenés a „szent hely” elő-udvarán. S bár a helyzet hozta így, azt hiszem, szükséges is volt rá. Nyugodtabbak vagyunk, s talán egy kicsit ráhangolódtunk, ha nem is tudatosan, a következő percekre. Mi ugyan nem mosakodtunk meg, hogy „tisztán”

lépjünk be testben, s nem tudom, hogy a lelkünk kellően tiszta-e, de bizonyos, hogy elcsendesedettebb.

Mezítláb lépünk a süppedő szőnyegekre. Végigpillantunk a nagyon hosszú és széles imacsarnokon, s érzem, hogy teljesen üres a fejem. Állunk néma csodálattal, s érzem, nem csak nekem „dugult be” a tudatom. Mindnyájan hangtalanul indulunk el az imaterembe. Végigsétálunk a 136 méter hosszú belső térben, ahol a szőnyegek, a falak színe, a mennyezet festett gerendái úgy vibrálnak a szem előtt, mint egy kaleidoszkópban a csodák, s mégis teljes nyugalmat, harmóniát árasztanak.

Magasan fölénk nyúló, íves oszlopok osztják három hajóra a termet. E térben nincsenek padsorok, fölösleges tárgyak, csak az imádkozó, beszélgető emberek és a geometriai minták. S az ember olyan nagyon piciny ebben a nagyságban, amely mégsem nyomja agyon. Befogadja, körülfonja, simogatja. Fantasztikus érzés.

A mecset Mekka felé forduló falában van a mihráb.

Mint kettészelt fenyőtoboz, melynek lemezkéi egymást építve alkotnak egységet, vagy mint egy kagyló, mely magába fogadja az imádkozót.

Az ima iránya eredetileg Jeruzsálem volt, de Mohamed megneheztelt a zsidókra, s Mekka felé, a Kába-kő irányába fordította. Amikor az imádkozók Mekka felé fordulnak, az teológiai jelentéssel is bír, hisz ilyenkor lélekben áthidalják azt a távolságot, ami köztük és Mekka szent köve között van, s azonosulnak a szent hely szentséges szellemiségével. A mecset nem csak imádkozásra szolgál. A közösségi élet színtere is: a gyerekek játszhatnak, van, aki alszik, van, aki imádkozik, s a szegények idejönnek ramadán idején, s ilyenkor vendégül látják őket.

A mecset közepén méltóságteljes, igen impozáns smaragd-arany ragyogásban áll – boltíves üvegablakaival – a „mauzóleum”: belsejében Keresztelő Szent János fej-ereklyéjét őrző aranyládikó.

Bár úgy gondolom, mindenki tudja, ki volt Keresztelő Szent János, most idézném az Evangéliumot –mondja István „...Heródes fogatta el és vettette börtönbe Jánost, Heródiás

miatt, testvérének felesége miatt, mivelhogy azt vette feleségül. Mert János azt mondá Heródesnek: »Nem szabad néked a testvéred feleségével élned.« Heródiás meg akarja ölni, de nem teheti. ... Heródes fél Jánostól, igaz és szent embernek ismervén őt, és oltalmazá őt; és ráhallgatván, sok dologban követi és örömet hallgatja őt. De egy alkalmas nap jöttével, mikor Heródiás a maga születése ünnepén nagyjainak, vezéreinek és Galilea előkelő embereinek lakomát ad ... Heródiásnak a leánya bemene és táncola és megtetszék Heródesnek és a vendégeknek, monda a király a leánynak: »Kérj tőlem amit akarsz, és megadom néked.« ... Az pedig bemenvé, monda az ő anyjának: »Mit kérjek?« Ez pedig monda: »A Keresztelő János fejét.«

És a királyhoz nagy sietve azonnal bemenvén, kéré őt mondván: »Akarom, hogy mindjárt add ide nekem a Keresztelő János fejét egy tálban.« ... És azonnal hóhért küldvén a király, megparancsolá, hogy hozzák el annak fejét. Ez pedig elmenvén, fejét vevé annak a börtönben, és előhozá a fejét egy tálban és adá a leánynak, a leány pedig az anyjának adá azt.

... És az apostolok összegyülekezének Jézushoz, és elbeszélének néki mindent...!» (Márk. 6. 17-30)

Keresztelő Szent Jánost a muszlimok is szent emberként tisztelik, és Jahja Imámnak hívják.

Az Omajjád nagymecsetet II. János Pál is felkereste, s ezzel a látogatásával a pápaság hosszú története folyamán ő volt az első katolikus egyházfő, aki egy muzulmán szentélybe lépett.

Az ereklye körül a rács fényesre van koptatva a hálájukat kifejező hívek simogatásától, előtte imádkozók – feltehetően kéréseiket mormolók – állnak lehajtott fejjel vagy térdet hajtva.

A mecset régóta szent helye Damaszkusznak. A régészeti ásatások szerint már 4000 évvel ezelőtt is kultikus helynek számított.

A sumérok Baál istennek áldoztak, majd Hadad istennek, a rómaiak Jupiter templomává változtatták, azután keresztény templom lett Keresztelő Szent János tiszteletére. Az iszlám hódítás idején vált a templom a muszlim világ leg-

nagyobb, grandiózus mecsetévé, amely a VIII. századtól kezdve mintául szolgált az egész iszlám világban a mecset-építészet terén. Ez volt a „prototípus”, ahogy ma mondjuk. Damaszkusz iszlamizálása után még közel 50 évig együtt használták a keresztények és a muszlim hívek, és békében megfért egymással a két vallás.

Mai formáját 705-ben nyerte el, amikor átépítették mecsetté. Egy tűzvészben megsérült, egyébként szinte eredeti állapotában áll ma is az ősi, 2000 éves, a római kor idejéből való oszlopsor.

Nyolc korinthuszi oszlop tartja a Kincstár fülkáját, ahol muszlim ereklyéket őriztek, tehát nem feltétlenül arany kincsekre kell gondolni.

„Allah Akbar, Allah Akbar” – bűg erősen az előimádkozó hangja, „Allah” – festi alá a többszólamú, 3-4 fős férfikórus.

Allah Akbar – búcsúztat a hang, amikor a másik főbejáraton át elhagyjuk a mecsetet.

Az óváros szűk kis sikátorain megyünk keresztül, délután két óra felé jár az idő. Szomjas vagyok, mint egy teve, s – Vízet, vizet! – halk sirámomra azt a biztatást kapom, hogy nemsokára kiérünk az óváros szélére, ahol tudunk frissen facsart gyümölcs-levet inni, saormát enni, egyúttal egy szusszanásnyit pihenni. Nem tudom, ez milyen távolságra van, és bár ritkán nyafogok, most érzem, hogy teljesen kiszáradtam, s hallom, hogy nem vagyok ezzel az érzéssel egyedül. Megáll a társaságunk, a higiénia szempontjából egyáltalán nem túl ideális helyen, viszont az idős eladó kedves invitálására s egy pohár üdítő gyümölcslére. Leroskadunk mindenre, amire csak le lehet ülni.

Ez nem bizonyul jó döntésnek, amikor kiderül, hogy a kis kézi gyümölcsfacsarón igencsak hosszú időbe fog telni, amíg mindnyájunkat ellát egyetlen pohár szomjoltóval. Arab idegenvezetőnk is beáll segíteni az öregnek, de ez sem sokat javít a helyzeten. Amikor húsz perc elteltével is mindössze ketten-hárman jutnak csak italhoz, s még mindig nem sikerült vennem egy palack ásványvizet, hogy le-

hajtsam egyetlen hosszú kortyolással, István javasolja: mégis menjünk tovább. Rövid időn belül az általa ajánlott büfénél leszünk. Beadjuk a derekunkat, s elhagyjuk a szűk, nem ekkora létszámú és türelmetlen társaság kiszolgálására berendezkedett kis üzletfélét.

Itt tűnik fel leginkább, hogy meglehetősen kevés étkezőhely, büfé, teázó vagy kávézó van, ahol le is lehetne ülni, s a teraszon kóstolgatni az állítólag nagyon finom fagylaltféléket. Legalábbis nappal nem sok ilyen üzemel, egész napi, rohanós sétánkon alig találkozom hasonlóval. (Persze egyáltalán nem amerikai típusú Mc. Donaldsokra vágyom, s nem is európai presszókra. Nem, a világért sem, csak egy ilyen hőmérsékletű országban – úgy gondoltam – szívesen ülnek le kint enni, inni, beszélgetni ezek a nyitott emberek.)

A szűk utcák végére érünk, egy tisztább, kissé modernebb felszereltségű büféhez, ahol fiatal férfiak gyorsan szolgálnak ki bennünket az előttünk facsart, jóízű narancsgránátalma levével. Két pohárral hajtok le gyors egymásutánban, és ásványvizet is vásárolok – kettőt – a biztonság kedvéért.

Üldögélési lehetőség itt sincs. Van, aki a járda szélére ül, van, ki a falnak támaszkodik. A saormát nagyon dicsérik, akik éhesen nekilátnak a jó illatú, hússal töltött, fagylaltkelyhet formáló, töltött lepény-tölcsérnek. Ezt most ki kell hagynom, de a szomjúságtól már szinte libegő állapotom lassan visszakerül a földi síkra, s máris biztosabban állok a talajon. Míg elfogyasztjuk „ebédünket”, figyeljük a járókelőket, a kendővel szorosan körbefont s gyönyörűen sminkelt lányok arcát, a szűk utcán ügyesen manőverező autóvezető fiatalembereket. Úgy tűnik, a fiatalok által kedvelt helyen vagyunk.

Délután majd visszatérünk a kávézóba – ígéri István.

A keresztény negyed felé indulunk.

Az utcák kissé szélesebbek, a házak kissé ismerősebbek, nem tudni, miért. Elérjük a táblával jelzett házat.

Ananias háza! Elgondolkodom: számomra egészen különleges, hogy egy adott időben létezik egy város, egy vidék, ahol szakrális dolgok történnek, s az a város, az a táj a világ leg-

ismertebb helyeinek egyike lesz. S e helyről később pontosan tudja mindenki, hogy mit is jelent az emberiség, a történelem, az élet számára. Mint Betlehem vagy Jeruzsálem, Bethánia vagy Tibet. És vannak házak, amik adott korban ugyanolyan egyszerűek voltak az akkor és ott élők számára, mint a többi város, a többi utca, a többi ház.

De egy napon a hétköznapi embert, akit történetesen úgy hívnak, hogy Ananias, elküldi az „Égi-hang” Saulhoz, az ellenséghez azzal, hogy fogadja be a házába, és keresztelje meg. Ananias befogadja a házába, és megkereszteli. A megkereszteltből térítő válik, s világ egyik legnagyobb vallásának apostolaként ismerik. 2000 év múltán is tanítják beszédeit, írásait, leveleit. S a ház, ahol ez a történet lejátszódott, Ananias háza néven ma is látogatók ezreit, tízezreit vonzza ide.

Leülünk a zárt udvarban, ahol újkori boltív alatt szobor-kompozíció ábrázolja a jelenetet, ahogy Ananias – kezét a megroggyant térdű, kezeit keresztben mellére kulcsoló Saul feje fölé téve – megáldja az „ellenséget”.

Magas léptű lépcsőn megyünk le az Ananias templomba. Mint fáklyafények, égnek a világítótestek, fénycsóvát vetnek az öreg, egyenetlen bazaltkő falakra, az arany keretű képekre.

A barna padokhoz lépve néhány másodpercre elcsendesedhetünk. Felidézhetjük a letűnt kor máig ható emlékeit, vagy csak beszívhatjuk a föld szintje alatti templom atmoszféráját.

„Saul - a kilikiai fővárosban, Tarsusban született zsidó férfiú, s Pál apostolként ismert a keresztény világ számára. Zsidó szülőktől származott ugyan, de római polgárjogot is örökölt tőlük. A szülői házban, majd Jeruzsálemben szigorú rabbinikus nevelést kapott, farizeus lett, és a kereszténység kegyetlen üldözőjeként lépett fel. Ő maga kért megbízólevelet a főpaptól, hogy Damaszkuszba mehessen összegyűjteni a keresztényeket, és megkötözve Jeruzsálembe vigye őket. Kisérőivel indul Damaszkuszba, s a damaszkuszi úton szólítja meg a hang: Saul, Saul, mért üldözöl engem? – S olyan fényesség támad, hogy e fényességbe Saul belevakul. – Ki vagy Te? – kérdé Saul. – Én vagyok Jézus, akit Te üldözöl...”

A kísérői csodálkoztak: ők is hallották a hangot, de nem láttak senkit. Saul felkelt a földről, s kinyitotta a szemét, de nem látott.

E látomás, ez a találkozás Jézussal annyira megrendítette, hogy megváltozott, a kegyetlen üldözőből keresztény, majd apostol, hittérítő lett. Ez volt a „pálfordulás”.

A „damaszkuszi látomással” kapcsolatos fényözöntől megvakult Saul társai vezetik Damaszkuszba, aki három napig nem látott, nem evett és nem ivott. Itt találkozik Ananiassal.

Ananias Damaszkuszban élő keresztény, aki – Isten parancsára – elébe ment a legnagyobb keresztény üldözőnek tartott Saulnak, imádságával meggyógyította, visszaadta szeme világát, befogadta házába, és Ő volt az is, aki megkeresztelte. (S úgy olvasom valahol, hogy Ananias a Szent Lukács által megírt első 72 keresztény egyike volt!)

Ananiasnak is az Úr adta a feladatot; „Kelj fel, és menj el az úgynevezett Egyenes utcába, és keress föl a Júdás házában egy Saulus nevű tárzusi embert, mert imé imádkozik.” „Menj és gyógyítsd meg Saul” Ananias ellenkezik. „Uram, tudod, hogy ő üldözi a keresztényeket, azért jött Damaszkuszba, hogy összegyűjtse őket” –de Jézus azt válaszolja: „Eredj el, mert ő nékem választott edényem, hogy hordozza az én nevemet a pogányok és királyok és Izráel fiai előtt.” „Mert én megmutatom néki, mennyit kell néki az én nevemért szenvednie.” (Apostolok csel. 9. 15. 16)

(A látomás célja – a Bibliai kislexikon szerint – az, hogy Pál apostoli mivoltát a Jézussal való személyes találkozással is megerősítse.)

A zsidók átkozni kezdték Saul. A keleti kaput és a környék többi kapuját is bezárták, hogy elfogják és megbüntessék a megtéréséért. Az ókeresztények a régi városfal részben lévő kapunál egy kosárban engedték le a falon, hogy elmenekülhessen. Az ókeresztények a templomot az ő tiszteletére emelték.

Itt búcsúzunk el a „belvárostól”, és lépünk ki a Keleti kapun. Nekem ez is a „damaszkuszi kapu”. A misztikus dol-

gok kapuja, a „ha becsukódik egy kapu, egy másik megnyílik” - gondolat jelképe. Saul előtt is lezárult, bezárult egy addig élt és rögeszmésen hitt élet kapuja, s kinyílt egy másik: a keresztények akkor erősen üldözött szeretet-vallása, a megbocsátás tanításának vallása, ami csak egy-két száz kilométer távolságra indult innen világhódító útjára.

Állok a kapu előtt, alatt, majd a túloldalán. Előtte építési törmelékek halma: vörös homok, kötőrmelék, sóder és sirt, előttünk a forgalmas út. Az út túloldalán egyforma magasságú, mélységes szegénységet árasztó, szürke városrész. Az úton túl kezdődik a szegénynegyed – mondhatnám: nyomornegyed. Ahol állunk, ez itt a gazdagabb rész.

A Damaszkuszi kapu. Nézem az ívét, a magasságát, a szemetet körülötte. Itt érkezett be vajon Saul, a későbbi Pál? Itt dobta le magáról a fehér ló? Itt támadt a fényesség? Nem! Itt menekült, amikor megtérése után már ő is üldözötté vált. S érzem, hogy nem is az a fontos, itt érkezett-e, vagy a város másik pontján. Az a fontos, hogy képesek vagyunk változni, képesek vagyunk gyűlölet helyett szeretetet hirdetni.

Engem egy kapu izgatott. Egy kapu, aminek csak a neve csengett mindig a fülemben: a „Damaszkuszi kapu”. A kapu, aminek a neve ott van a szobámban a jeruzsálemi óriás-képeslapon: „Jeruzsálem; a Damaszkuszi kapu”. A kapu, ami alatt - a születésnapomon - bementem Jeruzsálem városába hét esztendővel ezelőtt.

S mi minden változott meg bennem azon a napon, s az azóta eltelt hét esztendő alatt! Egy teljes „pálfordulás”.

A Keleti kapun át nézem az egyszerű utcát, az egyszerű házakat, a mai Damaszkusz délutáni életét, s lelki szemeimmel egy pillanatra lovakat, birkákat, nyüzsgő forgatagot, római öltözetet és éber tekintetű keresztényeket látok.

Megérkezett a busz – szólnak, s keresztülcsörtetünk a törmeléken, felállnak elfáradt utastársaim a betonszegélyről, amin pihentek, még egyszer átnézek Damaszkusz szegénynegyedének oldalára. Istenem, mi lehet ott, ha ez itt a gazdagabb városrész?

S miért csak a világ egyik fele lett gazdag, s maradt szegénynegyedekben ma is a többség?

Jólesik leroskadni a légkondis buszban – fehér lovak, csillogó vérték, gazdag kereskedők, képzeletem vásznán; hát igen, színes emlék-lapok, hollywoodi film-kockák?

Mai mosolygó gyerekek néznek és intenek utánunk.

Amikor elindulunk, igyekszem, hogy a gyerekek mosolygó szeme maradjon meg bennem, s ne a szegénynegyed szürke házai. S akkor még nem tudom, milyen csoda vár még ránk. A damaszkuszi „Kék mecset” felé tartunk.

Lassan alámerülőben van a nap, így megélénkül a forgalom is az utcákon. Ahol leszállunk a buszról, már telve a járda gyalogosokkal, az úttest pedig dudáló, többnyire öreg – 25-30, sőt még idősebb – gépkocsikkal. A járda teljes hosszában, földre terített alkalmatosságokon, mindenfélét árulnak: órákat, kendőket, majd a pici boltok fűszereket, csecebecséket, ékszereket, emlék-tárgyakat.

Keresztülvergődünk a sokaságon, a piaci forgatagon és befordulunk egy szélesre tárt vaskapu szárnyai között. Először úgy tűnik, mintha a piac folytatódna tovább, immár kiszélesedve.

A „Cipőt le!” felszólításra a keskeny kapunál összetorlódunk. Megkapjuk szürke „apáca” öltözékünket, s miután megfelelően eltakartuk minden hivalkodó testrészüket, beléphetünk egy hatalmas térbe. Csillog a kőburkolat, szinte elvakít az aranykupolát felragyogtató, lemenő nap fénye. Csillognak a kék motívumok között az arany berakások és egy-egy „jaj” és „oh” után önkéntelenül elcsendesedünk. A kék-aranyban pompázó boltíves árkádsor körbefonja az aranykupolás mecsetet. Egy másik, szintén kék-arany csúcsívben végződő árkád körbeöleli az egész teret, melynek sarkában elképesztő magasságba nyúlik a minaret. A karcsú, magas tornyon spirál formában futnak körbe a gyönyörű motívumú csempék, hihetetlen simasággal alkotva a kört. Fenn a magasban, mint egy gyönyörű ékszer, egy gyűrű faragott kövei támasztják alá a körerkélyt.

S ezt az elegáns, finom és mégis valami fenségesen egyszerű pompát visszatükrözi, mintegy megkettőzi a padló márványburkolata.

Megilletődöttek vagyunk. A kirakodóvásár hangulatú, zsúfolt, jellegtelen utca után beléptünk valami pompázatos szépségbe, ahol mindenki csendes, ahol érezhetően nem veszik jó néven a hangosabb megjegyzést. Tétovaságunkat látva azonnal segítségünkre siet egy előbb még imádkozó muszlim asszony, s pillanatok alatt megérteti velünk, hogy a levetett cipőinket egy kosárba téve beadhatjuk a megőrző helységbe, s ha végeztünk, megkapjuk.

Megköszönjük, belépünk a szentélybe, a kitárt, gyönyörű domborművű, aranyozott, kék tűzzománc hatású keretbe foglalt kapun. Benn állunk egy csupa fehér kristályfüggőtől és kristály borítástól tükörként ragyogó belső térben. A férfiak az elkülönített másik oldalon vannak, ahová mi beléphettünk, az a női oldal.

A földön és fal mellett mindenhol fekete csadorba öltözött asszonyok imádkoznak, megcsókolják a földet, amikor belépnek, s elmélyülten fohászkodnak. A belső tér nem túl nagy, vagy csak nagyon sokan vagyunk bent, s egy mauzóleumot fog közre. A mauzóleum felett is óriási kristálycsilárok függenek, és a falakon is gyémántos fény ragyog. A fotózást nem engedik meg a mauzóleum előtt álló, szigorú és a tilalmat csak némán jelző „mecset-őrök,” vagy inkább biztonsági őrök?

Úgy olvastam, sok merénylet volt már a síita mecsetek ellen, talán ezért tűnik itt szigorúbbnak minden. Halk, hosszas kérésünkre s könyörgő tekintetünkre a szigorú őrök mégis megengedik, hogy néhány fotót készítsünk ebben a ragyogásban.

Sajnos, a fénykép keveset tudott visszaadni az ottani fenséges látványból.

Miután nemek szerint el voltunk különítve egymástól, István csak a mecsetlátogatás után, a vásári forgatagú melékutcában tudja elmondani mindazt, amit e helyen mondani kíván. – A muszlimokat a hitük alapján két részre lehet osztani: szunítákra és síitákra. A szuníták az iszlám ortodox vonalát képviselik, a síiták pedig az iszlám egyik

irányzatának követői: Alinak, a 661-ben meggyilkolt kalifának a hívei, akik az első három kalifát nem tekintik Mohamed törvényes utódainak. „A Siiták különös karizmával rendelkeznek, számtalan szektára oszlanak. A XII-esek szektája: az ismailiták. A XII. Imám – Mohamed reinkarnációja, akiről azt tartják, eltűnt, elrejtőzött, de el fog jönni, s Ő a valódi próféta. Mohamed is egy próféta volt, őket előzte meg Mózes, Jézus. A Siiták szerint Mohamed is csak egy próféta, az igazi próféta Ali, a XIII. Imám Mohamed unokája, akinek a tiszteletére építették ezt a fantasztikus mecsetet – bonyolult mindez – mondja a hatalmas, karcsú, kék-arany színekben pompázó, óriás minaret szomszédságában. A nap utolsó hosszú nyalábja már csak a magas torony hegyén időzik, mintha ő sem tudna betelni vele.

Visszaindulunk a szálláshelyünk felé, amikor vezetőnk a fáradt és szomjas csapatnak egy söröző-látogatás lehetőségét veti fel, mielőtt vacsorázni térnénk.

Egy nem túl elegáns – bárnak nevezhetném - helyiségbe megyünk, annak is a rejtett, hátsó lépcsőin fel, az emeleti részbe.

S akkor nem tudjuk, viccnek szánta-e István, vagy ez valóban „az úri csemeték helye”, mert a terem egy inkább alacsony helyiség, poros, csupasz ablakai a padlótól kezdődnek, s inkább csak ülve látni ki rajtuk. Két-három kisebb asztal, ahol helybeliek üldögélnek, és a terem többi részén három sorban hosszú asztal, szakadt nejlonnal vagy viaszosvászonnal borítva, a székek, mondjuk, mintha egy 30 évvel ezelőtti kerthelyiség kiselejtezett darabjai lennének – valahol otthon, de a várakozás és a kapott „anyag” olyan jó kedvre deríti a társaságot, hogy a rögtön ott termő pincérektől sört és sört kérünk, ketten-hárman teát. A „felszolgáló” sebesen hozza is a hideg söröket a hűtőből. Kétféleképpen „szervírozza”: van, amit letesz a társaink elé, van, amit az asztal végéről csúsztat végig a vásznon. Ahogy azt a törzsvendégeknek szokták.

Hát itt vagyunk a belvárosi divatosban, de jól érezzük magunkat, nagyon mozgalmas nap van mögöttünk, jólesik, amit iszunk: a hideg sör vagy a forró tea; beszélgetünk, készülnek a fotók és videók, nagyokat nevetünk egy-egy poémon, jólesett leülni, s láthatóan derűs társaságunk a helybe-

lieknek is tetszik – mosolyogva jelzik. Mindnyájan üdvözlnek bennünket, amikor jó másfél óra múlva jókedvűen vacsorázni indulunk a közelben lévő szállodába. Az élet ilyen és olyan oldala.

Éjjel felébredek. A nap programján s főképpen az utolsó képeken kalandoznak gondolataim, a lélegzetelállító sííta mecseten. Nem tudom, jól érzem-e, de mintha Szíria népe számára az élet külsőségei nem lennének meghatározóak. A felépített házak szürkesége, külső poros puritánsága (mert belül gyakorta más a kép) talán az anyagi jólét hiányán túl abból is adódik, hogy úgy gondolják, a földi élet csak átmeneti: nem ez az igazi élet. Ez csak egy szükséges – de közel sem meghatározó – állapot, inkább elfogadás-érzés, hogy valahol lenni kell átmenetileg, valamit enni kell átmenetileg, de nem ez a fontos! Ami fontos, az az Istenhez, Allahhoz való imádkozás. Hiszen maga a szó: iszlám is „belenyugvást, odaadást” jelent. Az Allah tiszteletére épült mecsetek káprázatosak szépek, s nem azért, mintha fel lennének mindennel cicomázva, vagy tele lennének zsúfolva, hanem mert a mintázat gazdagságában, a színek minden árnyalatában, káprázatos harmóniájában az Isten – Allah – iránti hódolatot, az imádatot éreztem. Ezt éreztem áradni a márványból a lábunk alatt, a csipkés boltívek, az ajtók ötvös-remekműveinek arany és kék színeiben. A kristályok villogása és százfelé tükröződése nem önmaguknak szól. Az érezhető mélységes mély hit, odaadás és a tisztelet, amivel az imahelyhez közelednek, ez az, ami csodálatra méltó. Ahogy finoman figyelmeztettek bennünket a helyhez méltó tiszteletre, ahogy a nyolc-tíz év körüli fiúcska imádkozott mellettem az Omajjád mecset udvarán, nem látott, nem hallott, teljes átéléssel az imára figyelt, Istenre figyelt.

Az élet náluk ennek a rajongásnak, ennek a mélységes hitnek a jegyében zajlik. Ez van láthatóan jelen a mindennapok egyszerűségében, az egymással való találkozásban, a családban, az idegenhez való hozzáállásban. Szinte megrendített ez a mindent az isteni akarat elfogadásának alárendelő hit. Az Egyetlen Isten iránti közelségük az, ami az erejüket adja, – így gondoltam az első nap látott, hallott élmények és képek után a damaszkuszi éjszakában. Az isz-

lám világ fővárosában a földi átmenetiséget és az Isten iránt érzett végtelen tiszteletet éreztem meg.

Nekünk egyetlen pillantáson túl nincs időnk megállni, elmélyedni, meditálni egy kicsit. Mi sietünk! S nem csak itt és most, mi otthon is csak kevesen töltökezzünk vagy töltökezhünk fel naponta legalább egyszer, egy csendes órán. A déli-délutáni sétán – a zegzugos, vert vályogtéglá házak omladozó falai között, tikkadt torokkal, éhesen, ahol nincsenek elegáns teraszok, még tiszta kis büfét sem találunk sokáig – nem látok ideges embert. Elfogadó, az életet „csak úgy megélő” embereket látok – de vajon jól látom-e? Mert a gondolataim még az otthoni, a megszokott, az előítéletes gondolatok, s ezek az emberek este majd jóllaknak, együtt lesznek, s talán boldogabbak, mint mi. Ismét ramadánkor vagyok Közel-Keleten, mint ahogy ramadán idején voltam Jordániában is.

Ramadán – Hold-hónap elnevezés, és az iszlám előtti időkhöz kapcsolódik: a 9. hónap! (Hold-hónapokkal számol, ezek a 354-355...) A Hold-év Hold-hónapja minden évben változik a Nap-évhez képest. Az idén október 13-án kezdődött.

Ramadán – maga a szó azt jelenti, hogy „égető hőség”. Az iszlámban nem is a nap égető hőségéről van szó, hanem inkább a bűn elégetéséről.

Öt főbb tanítása van:

1. legyen meg a szándék az Istenhez közel-kerülésre, ne csak „méregtelenítés” legyen ez az idő, a bűnt által, hanem szándék: közelebb kerülni Istenhez;

*2. tartózkodni ételtől-italtól;
(A lelki dolgok megtapasztalásának az tesz jót, az tesz többet, ha hosszabb a bűnt ideje.)*

3. tartózkodni a házassélettől napközben – uralkodni az ösztönökön;

4. – a lelki értelmet – a társadalmi viszonyokat érinti: ne vitatkozz,

- ne sérts meg másokat – illemtudó viselkedést kíván,
- ha valaki ingerelne, azt kell csak mondani: hagyj engem, én most böjtölök, s a másik tudni fogja, hogy nem akarsz vitába szállni, veszekedni, stb.;

5. – az elhatározás után a 4 tanításnak eleget téve, az 5. azt tanítja, hogy ilyenkor még nagyobb empátiával kell osztotni a szegényekkel a nélkülözésben, és adakozóbbnak kell lenni.

„A böjtölők számára külön kapu lesz a Mennysországbán” – Mohamednek tulajdonítják ezt a mondást.

(Hát, azt hiszem, akkor számomra itt nyílt egy kis kapu a Mennysországba. Egy kis kapu, mint a karavánszerájok hatalmas ajtaján látott „kis-kapu”, mivel egész szíriai utam alatt böjtölésre vagyok ítélve. A tél folyamán, majd a tavasszal is folytatódó kínzó gyomorfájdalmak miatt gyógyszerrel felszerelve érkeztem. S a két hét alatt jóformán a reggel elfogyasztott 2-3 szíriai lapos, lepényszerű, ízletes kenyér – két-három vékony szelet juh-sajttal és 2-3 pohár teával – teszi ki az étkezésem. Napközben csak ásványvíz és tea, esetleg „dözsölésképpen” egy-két szeletke hazai györi keksz – magvas változatban. Estig ennyi, majd vacsorára szintén a kenyér; ha szerencsém volt, egy jókora frissen sült hal, mint Damaszkuszban és Tartusban. És ásványvíz és ásványvíz. Ilyen önmegtartóztató, fegyelmezett életet nem is tudom, mikor éltem, s hogy milyen jót tett mindez testnek-léleknek, ekkor jöttem rá.

Napról napra jobb lett a közérzetem a kényszerű böjtöléstől, napról napra könnyedebben és többet bírok a túrákból, s lelkem is egyre „tisztább és fényesebb.”

Remekül érzem magam, szinte éhségérzet nélkül, felszabadtan és könnyedén.

Lám, minden rosszban van valami jó, minden dolog tanít valamire. Ami otthon nehezen ment, az itt természetes, és nem is kerül túl nagy erőfeszítésbe.

A vallás alapvető a számukra. A keleti ruházat – hogy a nők kendőben járnak, vagy teljesen eltakarják magukat – csupán külsőség. De a hit nem csak külsőségekben jelenik meg.

Fontosabb, ahogyan a társadalomban viselkednek. A munkában, kereskedelemben, tanulásban, más emberekkel való kapcsolatban hogyan élik meg a hitüket, ez a fontos számukra. És ez az, ami oly nagyon különbözik a napnyugat kultúrájától.

A bűjt megtörése után közös együttlét, tanulás, előadások a mecsetekben, ilyenkor muszlim tudósok válaszolnak vallási, teológiai kérdésekre, majd közös étkezés és a szegények étkezésének biztosítása a legfontosabb.

A bűjt megtörése datolyával történik, majd közösen étkeznek és imádkoznak.

A Harmadik napon

**„Ha bölcs vagy, ésszel élj, jól sáfárkodj a szóval,
okkal nyisd föl a szád, óvatosan beszélj –
igéidet úgy mérd, mint drágaköveket,
melyeknek értéket épp ritkaságuk ad!**

Damaszkusz-Palmyra

(Október 6. szombat – máától a napok kiesnek a naptár kerekéből, s nem is tudjuk nevükön nevezni őket, hisz annyi minden történik.)

PALMYRA

Tíz órakor indulunk a jó minőségű, gyér forgalmú úton a körülbelül két órányira lévő Palmyrába. A város 230-250 km távolságra van Damaszkusztól.

Ráncos, aszott bőr a rétegelt föld a dombokon, mely végig kísér bennünket az út mellett.

Amolyan „királyok-völgye” út ez – királyok nélkül.

Útközben egyszer állunk meg a „Bagdad kaffé 66” teázókávézó ”csárdánál”. Takaros, tornácos ház. A tornác alatt kellemes hűvös, a jellegzetes kereveteken vagy padon színes szövésű takarók. A padokat „tevenyereg” választja el egymástól vagy ad kényelmet a kávézás, teázás közbeni könyöklésnek – a beszélgetéshez.

A sivatagi csárda mellett a rozzant lovaskocsi western filmekben látott képet idéz, a kocsi rúdja a sárga, napégette dombok felé szúr, mintha arra indulna, vagy onnan érkezett volna.

A „Bagdad kaffé 66” táblát tartó kocsin túl méhkas formájú házikók állnak, s e „kaptárak” előtt kövekbe dermedt csigák kínálják megvételtre ősi szépségüket. Vagy fotózásra van lehetőség – néhány percre elfátyolozott, „arab” hölgygé változva.

Miután megrendeltük teánkat, kávénkat – mellyel nagyon gyorsan ki is szolgálnak bennünket, - a veranda hűsében nézegetjük a régi tárgyakat, korsókat, a vásárlásra kínált emléktárgyakat, melyek a belső „tisztá” szobában vannak. A régi falusi „tisztá szobák” hangulatát idézi a fehérre meszelt fal, a tarka szőttesek az ülőalkalmatosságokon, mint ha a Hortobágyon lennék, csak persze keletiesen.

A rövid kávé- és teaszünet után folytatjuk utunkat Palmyra felé, s érezhetően emelkedett a társaság hangulata.

A Bagdad kaffé tette? Ki tudja. Jó kedvünk van.

Először a holtak városába érkezünk, ami délről öleli körül Palmyrát. Magas, torony alakú sírok merednek elszórtan a domboldalon, melyek a hellenizmus korában épültek. A legrégebbi a nyugati temető, az úgynevezett Sírok völgye. Itt található a legjobb állapotban fennmaradt toronysírok. Déli egy óra tájt vagyunk, a meleg remegteti a levegőt. Mielőtt a tornyokba mennénk, elénk sietnek a szőtteseiket, kendőket kínálók fiúk. Egy pillantással megállapítható, hogy szép kelmék. Már látom is lelki szemeimmel az egyik fiú karján szétterülő terítőt otthon a nagy asztal ékeként, de tudom, hogy nem szabad megállni, érdeklődésemet kimutatni, mert akkor el vagyok veszve.

Csoportunk a tornyok felé tart. A fiúk áruikkal sietve követnek bennünket, ahogy meggyorsítjuk lépteinket.

Az első temetkezési hely Krisztus halála után 106-ban épült.

Elérjük a monumentális, ötemeletes sír-tornyot s a toronyba vezető szintén monumentális bejáratot. A bejáratokat rendszerint oromzat vagy az elhunyt nevét hirdető szemöldökkő koronázta. Lépcsőkön lehet feljutni az egyes, fordulószerűen elhelyezkedő emeletekre, melyek falában – cubiculumokban – feküdtek a halottak.

Egy-egy toronyban négyszáz halott is elfért. A cubiculumokat, melyeket többnyire négyesével építettek egymás fölé, dombormű díszítésű lappal zárták le, amely a halottat ábrázolta. Az egyik koporsón sémi írás látható.

A római koriszír festőművészet nyomai, dokumentumai is fennmaradtak néhány részen.

A sírépítmények többnyire a jómódú palmyrai családok birtokában voltak. Az elszegényedett családok gyakran kényszerültek arra, hogy a sírhelyeket eladják.

Az Elahbel család toronysírijában vagyunk a Nekropoliszban. 2000 év óta állnak a tornyok, ami már önmagában is csoda, hiszen a toronysírok köveit különböző építkezésekhez gyakran elhasználták.

Egy másik temetkezési mód volt az ugyancsak föld feletti, átriumos ház formáját követő forma, melyben, akárcsak a sírtornyok egyes emeletein, körben helyezkedtek el a cubiculumok.

Az emeletek meredek lépcsőit lihegve megmásztuk. Ezt követően a másik temetkezési formát tekintjük meg. Három testvér föld alatti sírkamrájában vagyunk. – Ahol nem volt elegendő hely, ott nem a hátukra, hanem az oldalukra fektették a halottakat, és úgy zárták le a sírt – magyarázza Amjad, arab idegenvezetőnk. – Oldalt a családtagok képmásai, a képmások alatt pedig angyalok láthatók, akik sőtét szárnyukkal a halott lelkének égbe szállítását ábrázolják – egészíti ki István.

Achilles ábrázolása, görög és pogány istenek, az istenségek mellett a sas képe mind-mind a kultúrák keveredésének bizonyítéka. Ahogy az egyiptomi kultúrára utal a túlvilági életre való felkészítés jelképe, az étkező helyiség. A lélek halhatatlanságában és a test feltámadásában hittek. Hittek a túlvilágban.

Palmyrában azonban a leggyakrabban előforduló sírépítmény típus a T- vagy kereszt alaprajzú, puha, föld alatti

sziklákba vájt föld alatti folyosó volt. Ezek voltak az ún. hypogaeumok, s e föld alatti kamrák mindkét oldalán, szintén egymás fölött sorakoztak a sziklába vájt cubiculumok. Ezeket terrakottalapok választották el egymástól, ezeken feküdtek a halottak.

A Kr.u. I. század első éveiből származó legrégebbi toronysírok nem önálló sírépületek voltak, hanem az alattuk fekvő hypogaeumok tartozékaiként épültek. A tornyoknak a bejáratnál szemben lévő fölépcsője a föld alatti járatokhoz vezetett, és csupán egy oldallépcső vitt fel az emeletre. Kezdetben a föld alatti járatokba temetkeztek, és csak akkor kezdtek a tornyokban elhelyezni a holtakat, amikor lenn már minden hely megtelt.

A toronysír a II. század közepétől kezdve tulajdonképpen az egyetlen sírtípus lett Palmyrában. A gazdagon díszített kőkapuk ornamentikája, a ravatalon fekvő halott ábrázolása, a lakomajelenet, az elhunytak diadémmal, ékszerekkel díszített portréja azt bizonyítja, hogy a sírépítmények tehető emberei lehettek vagy voltak: papoké, városi hivatalnokoké, hadvezéreké, gazdag kereskedőké, karaván-tulajdonosoké. A szegényeket a sivatagban temették el, sírjukra legfeljebb szerény relíeffel díszített, felirattal jelzett kő sztlét állítottak.

A holtak városa nem lehangoló, nem nyomasztó érzést váltott ki belőlünk: a napsárga homok, a homokszínű tornyok száraz, csendes időtlensége mintha nem is elmúlásról szólna. Homokóra a sivatagban.

Egyik toronytól a másikig közlekedő buszunkat a szíriai kelméket árusító fiatalemberek motorral kísérik, követnek bennünket, remélve, hogy a két állomás között meggondoljuk magunkat, s vásárolunk kínálatukból.

S néhányunkkal így is történik, mint ahogy én sem tudok ellenállni a királyké, arany-bordó szövésű anyagnak, melyet sebesen megveszek, tüntetően a karomon tartom, jelezve a többi árusnak – én már végeztem a vásárlással.

Elhagyjuk a holtak városát, s a domboldalról Palmyra fenéséges oszlopai felé gördülünk a délutáni fényfürdőben.

A dombról látszik, hogy milyen hatalmas területen fekszik az ókori város, hogy méretei még távolból is monumentálisak.

Palmyra neve a datolya pálmafából eredeztethető. Lakosai datolya termesztésből élnek, híres – és külföldön is igen keresett – a palmyrai datolya.

A város létezéséről már az egyiptomi Tel Amarna-i könyvtárban is található jelzés; az I. századtól kezdve 64-ig. Ma is látható formája a II–III. századból való. A földrengések során a földdel vált egyenlővé, a III. században a város feledésbe és homokba merül. A XVIII. századig alszik ott, s amikor előkerül, akkor sorra érkeznek a kalandkeresők és a régészek Európából.

Az oázisban egy millió pálmafa, olajfák, gránátalmafák teremnek. Az öntözéshez szükséges vizet a kb. 11 km-re lévő két forrásból nyerik. A ciszternákban a helyiek sokáig fürödtek, mára kiszáradt. (S csak zárójelben jegyzi meg idegenvezetőnk, hogy a ciszternák nem alkalmasak fürdésre, és tilos is, mert sok esetben különböző baktériumok találhatók bennük, mint például a vakságot okozó bilharzia betegség kórokozója. Ezért soha nem szabad arab országok területén állóvizekben fürödni. Ám ezt, sajnos, nem említik az útikönyvek.)

Nem a „városba hajtunk be” először, hanem a várostól jobbra látható hatalmas Baál-szentélybe tartunk.

BAÁL – viharisten, mert Ő hozza a vihart, gyakran villámmal is ábrázolják. „Felhő-gyűjtőnek” is nevezték. Magyar nyelvi érdekesség, hogy Belzebub szavunk szintén a Baál névből ered.

Palmyra legmonumentálisabb emléke a Baál-szentély. A Kr.u. I. században – 32-ben – kezdték az építését, majd körülkerítették. Sumér – akkád szentély Baál isten számára, mellette helyet kapott benne két „mellékisten” a Hold- és Napisten tisztelete is. Alláth istennek is volt itt szentélye az iszlám előtti időkből.

Az északi fülkében állt a palmyrai isten-triász: Baál vagy Bel, a Napisten Jarhiból és a Holdisten Agliból szobra.

A szentély egy négyzet alakú udvarból áll, mely 205-210 méteres, s ennek közepén áll a „cellaszentély”. A templom is magaslatra épült. A három-négy ember magasságú, fallal körülvett udvart hatalmas kőlapokkal rakták ki. A falakon

belül korinthuszi pilaszterek, azaz falba épített, abból kiugró építmények veszik körül, amit három oldalon négyszögletes oromzattal koronázott ablakok díszítenek. Csak a belső szentély volt fedett.

A szentély udvarára egy hatalmas, mintegy 35 méter széles kapun lehetett bejutni. Az udvar északnyugati sarkában még megtalálható a nyugati porticus – oszlopcsarnok – hét oszlopa.

A tulajdonképpeni szentély előtt nagy áldozati oltár alapjai láthatók, tőle délre a szakrális mosdásokra szolgáló *medence*.

A templom cellája az ókori Palmyra egyik leghatásosabb és legérdekesebb építménye. Egy megmaradt felirat után ítélve Tiberius császár uralkodása alatt, Kr.u. 32. április 6-án kezdték építeni.

A nyugati oldal monumentális bejáratát stilizált szőlőindákból álló, gazdag növényi ornamentikájú kapuzat díszíti. Palmyra építészeti dekorációjára rendkívül jellemző ez. Motívumával állandóan találkozunk a hatalmas köveken. A szőlő-mintázat mutatja, hogy magas volt a szőlőkultúra, de a földi boldogságot is jelképezte faragásaikon. Egy ismeretlen növényfajta-ábrázolás is gyakori, mely egyfajta nar kotikum volt, vagy jellegzetes a tojás-minta-sor, amely a termékenységét szimbolizálja, s amit Magyarországon „babos mintának” is neveznek.

Igen figyelemreméltó a fülke egyetlen óriási mészkőlapból készült mennyezete, melyen a tizenkét állatöv körében a hét bolygó ábrázolása látható.

Némán keringünk a monumentális falak és a bejárat közelében fekvő, csodálatos munkával faragott, több mázsás kövek között.

A tömbökön díszítő sorok, szőlőmotívumok, az egyik dom borművön például kis tabernaculumot vivő teve és elfátyolozott, lépő asszonyalakok láthatók, míg egy másik relief két, párthus ruházatú, imádkozó alakot és a római páncélt viselő Malakbel istent, a harmadik pedig a palmyrai isten-triászt ábrázolja.

E munkák árulkodnak a kor kőfaragóinak, a munkák megrendelőinek igényességéről, művészetük motívum-gazdagságáról.

A II. században a szentély kolostorhoz hasonlított, ahol konyha is működött, karám és istálló állt a hívők által behozott áldozati állatok számára, melyeket az itt élő papok feláldoztak, majd ételként kerültek az asztalra.

A templom a XII. században, a keresztesek idején erődként működött. Szaladin idején külső erődként szolgált.

Besétáltam egy szentélybe, melyet valaha papok igazgattak, s ahová annak idején a „papokon” kívül világi személy nem léphetett be. A papok jellegzetes fejfedőt viseltek, melyet olykor babérgallyal díszítettek, hogy rangjukat jelezzék. Áldozatokat mutattak be, utána rituális lakomákat rendeztek. A lakomákon való részvételre egy – többnyire az isten szimbólumával és a megfelelő formulával ellátott – égetett agyag „jegy”, a tessara jogosított fel. Palmyra minden polgára a legnagyobb megtiszteltetésnek tartotta, ha a Baál-papok kollégiuma által rendezett lakomákon részt vehetett.

„Társadalmi rendezvények”, „kiváltságosok, akik ott lehetnek” – a világ ilyen: mindig vannak, akik megkapják a jegyet – a tessarát, – s mindig biztosan többen, akik nem.

Én most itt a falak között, a verőfényben úgy érzem, „kiváltságos” vagyok. Itt lehetek, láthatom Baál isten szentélyét, illetve ami maradt belőle, de még e fenséges romok is nagyszerű tanúi annak a kornak.

Hétköznapijait csak a fantáziánk tudja megeleveníteni, tudásunkat pedig a régészeti eredmények böngészése útján színesíthetjük.

Imádkozás a gyönyörködésünk, imádkozás az is, ahogy nézem a hatalmas ablakon át a látványt, imádkozás a köszönet – ezért a „kiváltságért”.

A szentély ablakából fotózva az ókori város oszlopait, mögöttük a hegyek lágy íve adja a háttérrel. Együttesük fantasztikus képet nyújt szemnek és léleknek. Csendesen nézelődünk a szentélyben, melyben oly kicsiny az ember. S ez a kicsinység-érzés ott van a kötőbökök mellett állva, vagy az oszlopsor mellett elhaladva, ahogy körbejárjuk a múlt fenséges emlékeit. Múlt-kor – és a mi mulandóságunk. Tér, amiben sétálunk; Idő, ami volt, van; Emberek, akik voltak, éltek és alkottak, imádkoztak, áldoztak, lakomáztak itt.

És mi, akik vagyunk, köveket látunk, múltat idézünk, s egyszer majd minket idéznek? Hogyan? Hol? Mikor és miért? – ezekre nemigen tudok választ adni.

Kígyó és Ló ábrázolás tűnik fel. A kígyó jelentése a rossz, míg a lóé a jó. Az istenek sokszor harcban álltak egymással. Arany-, rézbevonat volt az oszlopok tetején a díszítés, de mind eltűnt róluk az idők folyamán, régi dokumentumok jelzik csak az arany- és rézdíszítés gazdagságát.

*Mintegy 70 család lakott itt egészen a francia mandátumig (a keresztgerendán az 1938-as évszám). Boszrában is van-
nak hasonló „lakóházak”. A szíriai régészeti társaság felosztotta az országot kutatási területek szempontjából; a japánok kaptak például régészeti jogot, meghívtak különböző nációjú régészeket, mert a hazaiak egyedül nem bírtak el a sok feltárással váró területtel.*

Baál szentélyétől indulunk magának az ókori városnak a romjaihoz, maradványaihoz. E szavakat olyan kevésnek, szinte illetlennek, alkalmatlannak érzem, mert e romok mellett állva eltörpül az ember. Hatalmas, magas kapu, oszlopok, oszlopsorok előtt állunk, melynek a vége sem látható. Mindig sajnálom ilyenkor a nagyon behatárolt időt. A „kapunál” ugyanis néhány teve vár arra, hogy igénybe vegyük „szolgálatát”, s nem tudom megtenni, mert akkor nem hallom idegenvezetőnket, akkor elválok a csoporttól, pedig szeretnék komótosan ringatózva egy teve nyergében „ballagni”: végigtevegni az agórán, s azon túl, a messze látható keresztút felé legeltetve a szemet, szabadjára engedve a gondolatot.

Az arab legenda szerint a súlyos mészaköltömbökből épült monumentális oszlopsorokat és szentélyeket a dzsinnek emelték Salamon királynak. Palmyra romjai, az ókor egyik jelentős kereskedelmi gócpontja helyén látható romváros – monumentális építményeivel s az építmények jelenlegi állapotában is (bár néhány földrengés ezt is megrázta) – felülmúlja mindazt az élményt, amit a római Fórumon, az athéni Akropoliszon vagy akár az észak-afrikai római városok romjainál talál a kulturális érdekességekre, csemegékre vágyó és kíváncsi turista.

A sivatag homokjából kiemelkedő – vagy kiszabadított – oszlopsorokat domborművekkel gazdagon díszített ívek szakítják meg.

Az ún. Diadalív például nem uralkodói diadalmenetek céljából készült, hanem átjárókapu volt, melynek három osztása /tripylon/ városépítészeti okokat szolgált, s az utcahálózat rendezése miatt emelték.

A már látott, a várostól délre és nyugatra található, egyedülálló sivatagi toronysírok – mint csaknem mindenütt az ókori világban – mintegy meghosszabbításként kapcsolódnak a város tengelyéhez, Palmyrát zárt antik romegyüttessé varázsolva.

Az 1100 méter hosszú Nagy Oszlopsortól derékszögben ágaznak el a mellékutcák. A korinthusi fejezetű oszlopok magassága kilenc és fél méter, átmérőjük közel egy méter.

A tizenegy méter széles főutat és hat méter széles mellékutat magába foglaló Nagy Oszlopsor jellegzetes, megtört tengelye arra utal, hogy Palmyra a két legrégebbi kultikus központban alakult ki. Magát a város magját délkeleten a Baál-szentély, északnyugaton pedig az Allát-szentély alkotta. A városépítészek kitűnően értettek ahhoz, hogy hogyan tűntessék el a városképből a két részből álló főút enyhe törését. Egyrészt a négyes kapuként álló monumentális tetrapülonnal, a 4x4 oszlopos építménnyel, mely a római kori Szíriára jellemző. 18 méter hosszú oldalai között ott jártunkkor terrakotta vörösben játszik rajta a napfény, mintha elpirult volna a csókjától. Majd a vörös korong a minden más díszétől megfosztott egyik oszlopfőre ül, s ott trónol izzó, óriás gömbként. A felhők, mint kísérő madarak úsznak el a trapéz alapú, kettős ívű Diadalív felett, tökéletesítve az alacsony kompozíciót.

Egészen rövid idő jut a nem nagy méretű színház, az agora és egy kisebb építmény romjainak megtekintésére. Ebben az épületben tanácskozott Palmyra szenátusa. A színház úgy áll, mintha épp előadásra érkezénk a bejáratához. Az agora rózsaszín fényei lassan átveszik a szürkület árnyainak játékát. „Sfumato” – a szó azt jelenti: füstszerűen lágy vonalú, légies, elmosódó színhatásokkal és körvonallakkal dolgozó festés – ilyen most az égi festő technikája.

A színházban tornákat és előadásokat tartottak. Az utcán zajlott a pénzváltás, a kereskedelem. A polgárok lakóházai az utcák mellett voltak.

Rózsaszínűre festi a nap Palmyra ókori romjait, az egyik kapu ívén át újabb és újabb ívek láthatók.

Nem tudok hozzá fogható várost az újkorban.

Gyorsan telik az idő.

Valószínűleg két-három napra lenne szükség ahhoz, hogy komótosan, fotó-masínával a kézben, minden részletében bejárja az ember ezt a hatalmas területen fekvő romvárost, lelki szemeivel látva az eredeti szépséget, kihámozva a ma láthatót, s mindazt, ami majd néhány év múlva lesz látható a régészek felderítő, restauráló munkája nyomán.

Az antik várost két oldalról magaslatok veszik körül. Az oszlopok hegyén lágy fénykoszorút enged a dombok mögé bújni a lebukó nap. Sugarai rózsaszínű ruhába öltöztetik a délcegen álló és fekvő köveket.

A dombtetőn egy oszmán vár színházi díszletként ható romja emelkedik a magasba, mintha még inkább fokozni akarná a hatást.

Tökéletes vizuális élmény, átszellemülten, lassan lépkedünk, már nem sietünk sehová, csak engedjük pórusainkon befogadni a látványt.

Kár, hogy gyorsan alkonyodik.

Palmyrát arabul Tadmornak nevezik. Valószínűleg ez volt a város eredeti s talán arameus neve is. Legkorábbi említése az Kr.e. II. évezred elejéről származik, asszír agyagtáblácskákon szerepel. Az Kr.e. XVIII. században két táblán említik meg Tadmort. E táblácskákat az Eufrátesz jobb partján fekvő Mariban találták.

Tadmor nevét a sémi Tamar = datolyapálma szóval is azonosították.

A közeli sivatagban talált kovakő eszközök tanúsága szerint az ember már a kőkorban megjelent ezen a területen, de hogy ebben az oázisban már az Kr.e. II. évezredben városias település volt, az nem kétséges.

Az Kr.u. I. század elejétől kezdve pedig Palmyra már jelentős kereskedelmi központ.

A Baál-szentély alatti kutatások során napvilágra hoztak egy még korábbi, Kr.e. 44-ből származó feliratot is, amely Baál papjait említi. Itt már a késő hellenisztikus korban monumentális épületek voltak, s e korból származnak a nyugati dombok lejtőin emelkedő legrégebbi toronysírok is.

Palmyra sokáig őrizte függetlenségét, csak a császárkor elején lett Róma vazallusa. Traianus korától a palmyrai iázszok már önálló katonai egységet alkottak a római légiónokban. Hadrianus császár 129-ben személyesen látogatta meg az akkor fénykorában, gazdagságának csúcsán lévő várost, s szabad városi jogot adományozott Palmyrának. A város gyors fejlődését és gazdagságát főként a kereskedelemnek köszönhetette, mivel a Perzsa-öböl és a Földközi-tenger kikötőit összekötő karavánút felénél fekvő helyzete miatt kitűnő sivatagi átrakodó központként működhetett, s itt cserélhették ki az indiai, arábiai árucikkeket a Római Birodalom területeiről, valamint Rómából és Görögországból érkező termékekre. Ennél fontosabb volt azonban Palmyra életében a másik, minden idők legnagyobb kereskedelmi útjának a szerepe. Ez pedig a Selyemút. Palmyra a selyemút tán legfontosabb városa volt. Itt cserélt ugyanis gazdát a kínai selyem a római termékekkel. Nem pusztán „karavánszeráj” volt a város, ahol a kereskedők megpihenhettek, de legtöbbször úti céljuk végső állomása is volt. A Rómát Kínával összekötő Selyemút sok ezer kilométeres távolsága túl hosszú volt ahhoz, hogy „egyhuzamban” tegye meg valaki. Ezért inkább követték azt a gyakorlatot, hogy félúton, Palmyrában adták el saját árujukat, és vették meg a másik világ termékét. Ezzel a módszerrel útidejüket a félére csökkentették.

Az importált áruk után a város adót is szedett, amiről 137-ben adott ki a város szenátusa a dokumentumot: egy öt méter hosszú sztélén több mint 400 sorban kőbe is vésték a híres „palmyrai tarifát”. A város a gazdagságát nagyrészt az adókiivetésnek köszönhetette.

A Selyemút közel tízezer kilométeren át kígyózott Belső-Ázsián át a Földközi-tengeri Türosz (Tyros) városáig.

De áthaladt e földön a tömjénút is, melyen a templomi szertatásokhoz nélkülözhetetlen füstölőszert – a mirhát – és Arábia tömjénjét is szállították.

S Szíria nemcsak fűszereket, isteneknek szánt áldozati ajándékokat és luxuscikkeket adott Rómának, de több római császárt is, kik e föld szülöttei voltak.

Közben a nap teljesen lebukott a dombok felett. A domború kövű utcán a mai Palmyra felé haladunk, miközben tovább hallgatjuk Palmyra történetét: Odenathusnak, a palmyrai hadvezérnek és államférfinak rövid királyságát. Bár e rövid királyság alatt a „dux Romanorum, imperator, corrector Orientis, rex regum” igen jól hangzó címet is megkapta, ami azt jelenteti, hogy Ő „a rómaiak vezére, Kelt helyreállítója, a „királyok királya” volt. Zenobia, Odenathus özvegye talán mégis jobban bevonult itt a történelembe. Becsvágyó királynő lévén elhatározta, hogy formálisan is függetleníti Palmyrát Rómától, sőt uralmát a szomszédos római provinciákra, elsősorban Egyiptomra is kiterjeszti.

Zenobia szépsége nemcsak Kleopátra szépségével vetekegett, de kora legokosabb és legműveltebb asszonya volt: görögül, latinul és arámiul jól tudott, az egyiptomi nyelvet is alaposan ismerte, s a humor sem állt távol tőle. Egy alkalommal egy gonosztevőt állítatott ki Palmyra színházába, aki azt várta, hogy oroszlánokkal kell megküzdenie, mint a rómaiaknak, s ekkor egy közönséges csirkét vittek be az „arénába”. Zenobia kezdetben sikeres katonai akciókat hajtott végre híres, palmyrai tevék egységeivel. Kr.u. 272-ben Aurelianus serege elfoglalta Palmyrát. Az ostromot maga a császár vezette. Egyes források szerint Zenobia királynő Palmyra elfoglalása után titokzatos körülmények között életét vesztette. De más források úgy jelzik, hogy Zenobiát aranyláncra verve vitték Rómába.

A bizánci kor itt is hanyatlások és fellendülések ideje volt. Kr.u. 400 körül ismét jelentőségre tett szert. Légiók állomáshelye lett. 150 évvel később, Iustinianus uralkodása idején, részben újjáépítették azokat a védőfalakat, melyeket Zenobia idejében építettek. Ekkor épült a keresztény bazilika is.

A Kelettel folyó kereskedelem azonban egyre csökkent, a kereskedelmi utak északabbra tevődtek, s az új kereskedelmi központ a hegyek védelmi karéjában fejlődő város, a Nabateus Petra lett. Nyugati kapcsolatai is megszakadtak, szinte elnéptelenedett a város, s a korai középkorban föld-rengés is sújtotta, romba döntötte.

Legjobb állapotban a Baál-szentély maradt meg, mely fölé kis arab falu épült, míg a pompás oszlopsorok, az egykor gazdag üzletsorok összeomlottak, és belepte őket a homok és a kőtörmelék.

A palmyrai írás az arameus egyik változata, mely a főniciai írásból keletkezett, Kr.e. a X. század tájékán. Nyelvük a sémi nyelvekhez tartozó arameus egyik nyelvjárása, mely rokon a szír nyelvvel.

Itt fonódtak össze a világtörténelemben először Kelet és Nyugat kulturális értékei, s ez az összekapcsolódás lenyűgöző új civilizációt teremtett, mely Kelethez és Nyugathoz egyaránt tartozott.

Baált és Baál-Samint – mint Palmyra főisteneit – például Zeusszal, Allát istennőt Athénéval azonosították, a szobrok keleti, parthus ruhát viseltek.

Az arámiak (vagy arameusok) – mint a sémi népcsalád (sémiták) északi tagja, szintén az Kr.e. II. évezredben tűntek fel Mezopotámiában nomád állattenyésztőkként: a Tigris folyó és Szíria között vándoroltak. Egyes törzseik letelepedtek és államokat alapítottak, amelyek Izraelnek hol szövetségesei, hol pedig ellenségei voltak. Az arámiak törzseit és államait Asszíria igázta le az Kr.e. VIII. században. Az arameusok nyelve, az arámi nyelv, egész Elő-Ázsiában elterjedt, és birodalmi, kereskedelmi nyelvvé vált. Jelentősége a mai angol nyelv szerepéhez hasonlítható.

A babiloni fogságból való visszatérésük után a zsidók is áttértek az arámi nyelv használatára. Amint az kiszorította a héber nyelvet, az óhéber írást is felváltotta az arámi kvadrát- vagy négyszögírás, amelynek módosított változatával készültek a ránk maradt bibliai kéziratok.

Idő és történelem.

Palmyra: ahol 2000 évvel ezelőtt békésen éltek itt egymás mellett keresztények, zsidók, muszlimok.

Palmyra, amely mindig nagy útvonalak találkozhelye és kereskedelmi kapu volt. Mezopotámia – Egyiptom – Anatólia áruai itt cseréltek gazdát. Tömjén és fűszerek, selymek és fegyverek. „Örök város”-e vajon Palmyra is?

A hirtelen beálló szürkületben csapatunk már teljesen szétszóródott. Néhányan ballagunk csak a városka felé.

Gondolataim az örök kérdések körül forognak – mármint a körül, hogy mi „örök?” Gazdag városok, királyság, melyeket elpusztít katonai erő, földrengés, betemet homok. Sírhelyek, melyeket széthordanak, ha a hadászati, a politikai helyzet úgy kívánja; város, mely gazdagszik, majd kihal; fényes, majd homokkal borítódik be. Mi örök? Mit tehetünk? Élünk, építünk újra és újra, és különböző erők pusztítanak újra és újra.

Hol vannak a Hadrianusok és a Zenobiák? Kövekben, kőtömbök véseteiben – monogramként? Idő? Alkotás? Mi látni jöttünk. Egy utánunk jövő nemzedékben él-e majd a „lát-ni”, megismerni kíváncsisága? Biztosan. Talál-e megőrzött múltat? Ki tudja? Két-három ezer esztendő rövid idő a világ-idő végtelenjében, s hosszú, végtelenül hosszú az ember számára, aki ma itt csak úgy átsétál a több ezer éves múltból a mába, hogy egy kedves, egyszerű szállodában pihenjen egy éjszakát – egy tartalmas nap után.

A vacsorát fogyasztva az étterem padlótól mennyezetig érő ablakaiból az ókori Palmyra kivilágított oszlopaira, kapujára, tetrapilonjára látni. A sárgás fény arany színnel fonja be a fenséges oszlopokat, íveket, s különös árnyakat vetít, néhez róla elvonni a tekintetet. Ebből a távlatból úgy érzi az ember, mintha ma is zajlana ott az élet, s csak épp egy másik városrész éttermében fogyasztanánk fehér habos süteményünket, egyébként együttlélegeznénk az ősi kövekkel.

A vacsora utáni esti sétán újra az a szomorkás-szürke hangulat vesz rajtam erőt. A mai Palmyra utcája a damaszkuszi érzést váltja ki belőlem: a „minden szürke” érzetet. Szürke az utca, a házak, a kirakatban évek óta porosodó emléktárgyak, az olajbogyót szállító kocsi és gyümölcse, a

*házak előtt üldögélő vízpipázó, beszélgető öregek, a borbélyüzletek, melyekben mindenhol és mindenkor munkában van a borbély, a rozzant kapualjak, a megroggyant zsá-
luk az ablakokon, a matuzsálemi szerszámú műhelyek. Fény világít ki egy pince-lejáratnál, s lenézve döbben-
tem, hogy a néhány lépcső alján, a megvilágított helyiségben
flitteres, szép kelméjű, lány esésű női ruhák sorakoznak a
próbababákon. Szinte nem is értem, hogyan jön össze a két
kép: a pincelejárat kapujának öreg, viharvert, kitárt szár-
nyai, a fekete lépcsők és odalent a flitteres, hímes, napsárga,
türkiz, dohányszínű ruhák a karcsú próbababákon.*

*Még fel sem fogtam ezt a kettősséget, s máris a húsüzlet-
ben lógó megnyúzott birka látványa kavar egyet a gyomro-
mon, s fordítja fejem más irányba, ahol sütemények sora-
koznak. Egy félhomályos kapualjból idős férfi küld élénk
egy négy-öt év körüli kislányt üdvözlésre, majd invitál ben-
nünket, hogy térjünk be a házába egy teára.*

*A meghívás mögött is valami „szürkét” éreztem, a szürke
gondolat megtöltötte fejem, útítársaim köszönettel elhári-
tották a szíves invitálást.*

*Másnap a „magas magyar férfi a pici feleségével” – mesélte,
hogy ők elfogadtak egy tea-meghívást, s jól beszélgettek a
családnál.*

*Szememen a szürke „hályog”, elmémben a szürke gondola-
tok szorongást, megmagyarázhatatlan nyugtalanságot vál-
tottak ki. Útítársnőm szavá is tette többször „negatívsá-
gom”, ami még szomorúbbá tett, s nagyon-nagyon egyedül
éreztem magam.*

*Nem tudtam elfogadni, hogy Palmyra rom-utcái a mai na-
pig is ragyogóbbak, az emberi alkotás monumentalitásának
bizonyítékai: a szépség, a harmónia, a kézügyesség, a szob-
rászat, kőfaragás, az építészet diadalai, míg több ezer évvel
később itt van – a romváros gazdag múltja mellett – a szegé-
nyes, szürke, fantáziátlan, számomra szomorúságot árasztó
épületek, utcák sora, a szeméttel borított foghíjak, köztük a
szegényes boltok, a csendesen üldögélő emberek kíváncsi
pillantása a messziről jött idegenekre.*

*Hol van az agorák elképzelt eleganciája, a faragott szépsé-
gek fantáziadús gazdagsága? Mit fejlődünk mi, huszon-
egyedik századi emberek a több ezer év alatt, vagy hová ér-
tünk el több ezer év alatt? Ezek a gondolatok erősen lehan-*

goltak, mert nem értettem, nem fogadtam el, csak azt tudtam, hogy már második napja vagyok olyan feszült, mint egy kifeszített új idegein remegő nyíl.

Csak épp repülni nem tudtam volna, ha kilőnek: rövid pályán földbe csapódtam volna. A mai világ szegényesnek tűnt a pompázatos múlt felett, lehangolt, s nem tudtam jókedvűen a többiekkel tartani, akik datolyát mentek vásárolni a datolya-üzletbe, ahol a magyarok voltak az egyetlen vásárlók. A kisfiút néztem, aki a késői órán cipőpucolást ajánlott fel edzőcipőnk számára, mindössze 1 szíriai fontért.

Hogy segítsek magamon is, meghívtam útitársaimat egy – részemről alkoholmentes – sörre, a romváros s a mai város közötti, kivilágított kerthelyiségbe.

Jólesett a hideg sör, hátam mögött nyugtatóan csobogott egy szökőkút, néhány asztalnál nagyobb társaság ült. A helyiek valószínűleg otthon vacsoráztak, imádkoztak a családjuk körében.

A szálloda halljába érve csendesedett le lelkemnek háborgása. A szálloda előtti két-három asztalnál egészen sötétbőrű négerek üldögéltek. A hallban vártam be a datolyavásárlásból érkezőket a mély fotelba süppedve. Közben egy óriási, szép mintájú vázában gyönyörködtem, megszemlélve és átsimítva ujjaimmal a gyönyörű ezüst teáskancsót, az ötvösmunka e remekét, hogy tapintva is érezzem a készítő keze munkáját.

Ilyennek kellene lenni mindennek! A szépség, a szellem és a kéz igényes alkotásai feltöltik a lelket, felderítik az arcot, elhúzzák az ég szürke függönyét, ahogy Palmyra romjai felett is egész nap ragyogott a tiszta kék azúr.

A Villa Palmyra Hotel. Szoba-kártyámon a 45-ös szám.

(Úgy látszik, folytatódik a szentföldi útjaimon megkezdett „sorozat”: szobaszámaim összege többnyire 9-et tesz ki. Mert hogy a születés-számom 9! Így Palmyrában 45, Lattakiában, Aleppóban 126 volt ez a szám.)

A szobakulcsokat átvéve, s meglátva rajta „számomat”, mindig felujjong a lelkem: minden rendben van: vezetnek!!

Szobámban, az ágy felett egy női mellszobor díszítette a falat; a szoba és a fürdő is barátságos, mondhatnám, elegáns. Fáradtan dülök le, valahonnan kintről fájdalmas szomorúság érződik a mély arab énekből, ami elaltat.

Álmomban mintha sírtam volna.

A reggeli imára szólító „Allah, Ahbar!” dallamos ismétlése és egy fiatalos kakashang ébresztett.

Valamit kialudtam, vagy kisírtam magamból álmomban, mert jó kedvvel ébredtem a kakasszóra s az imára hívásra.

Öröm töltött el. A besütő napfénytől s a reggel kedves hangjaitól jó érzés járt át.

Már nem féltem attól, hogyan fogom bírni ezt a feszített tempót, a szinte naponta más városba, más szállodába költözést, a pakolást, a cipelést. Mert ezek is megrémítettek az első napon. De a szállodáknál szinte sehol, egyetlen helyen sem kellett bőröndöt cipelni, mindössze kitenni az ajtó elé, s onnan vitték és hozták a szobaajtóig a londonerek.

Nemcsak kipihentem magam, de erőt is merítettem, s ezzel a friss erővel és derűvel kezdtem a napot. Ma elindulunk a még múltabb Múlt felé!

A Negyedik napon

**„Sértőt, gyalázkodót messzire elkerülj,
s magad se szólj soha félvállról senkihez!”**

- Mari, az 5000 éves mezopotámiai királyi város romjai, majd

- Dura Europos, a hellenizmus során alapított város, s

- Deir ez-Zor az úti cél, s estére az Eufrátesz mellett lesz a szállásunk.

Boldogság jár át!

Melegen süttött a nap már az induláskor; Damaszkusz első éjszakájának „fagypontja” teljesen feleresztett bennem. A reggeli napfény szebbé tette az este még szürkének, szomorúnak látott új Palmyra városka utcáit; most a keresztút gyönyörű pálmafa sorát láttam meg, a datolyát áruló fiú boldog mosolyát, ahogy üdvözölte esti vásárlóit a reggeli ut-

cán, s ahogy kedvesen integetett, amikor elindult buszunk, melybe percek alatt pakolták be puttonyainkat a szálloda alkalmazottjai.

Nem is lesz ez olyan nehéz – gondolom. Mosolyogva nézek körbe, s minden visszamosolyog rám. Szép a reggel, s új élmények előtt állunk.

Forrón tűz a nap, amikor talán két órányi út után Mari földből elővarázsolt múltjához érünk.

MARI

Útközben kis városkák reggeli piacait látjuk. Érdekes a reggeli vásári nyüzsgés. Birkák – még négy lábon járva vagy már lenyűzött állapotban; gyümölcs- és zöldségárusok, iskolába induló gyerekek látványa köti le figyelmünket. A kisdíákok egyforma iskolai egyenruhája, hátitáskájuk semmiben nem különbözteti meg őket európai társaiktól. Bár ez így nem is igaz, hiszen nálunk már régen nem „divat” az egyenköpeny vagy egyenruha az általános vagy középiskolákban. Pedig biztos, hogy pénztárcakímélő volt a szülőknek s kevesebb irigykedésre adott okot a társak körében, hisz nem volt márkaőrület, mint manapság. Itt tesszik most ez az iskolai „trendi”. (Nem szeretem ezt a szót, maradok a maradi „módinál”.)

És integetnek a piacon az emberek, lelassuló autóbuszunkra figyelve, és integetnek a gyerekek széles mosollyal.

Amikor megállunk, s kiszállunk a buszból, kalapot kell tenni fejünkre, mert a tűző nap itt forró, mint a sivatagban: semmi nem áll a meleg útjába.

Amikor elindulunk az árnyékot adó beduin sátor hűvöséből, a közel 5000 éves mezopotámiai királyi városból még szinte semmi sem látszik. Egyrészt mert a feltárás még folyik, másrészt mert beleolvad a kietlen „alföldi” tájba: szinte a földdel egy síkban vagy a föld szintje alatt láthatók az egykori termek, folyosók, vízelvezetők. Nagyon kíváncsi vagyok, hisz évekkal ezelőtt már felkeltette érdeklődésemet az a néhány kósza hír, amit e helyről hallottam, vagy olvas-

tam. S most itt, a beduin-jellegű sátoron kívül szinte semmi nem utal arra, hogy itt valami érdekes lenne, amiért idejön a látogató.

A sátorban van néhány agyagtábla-másolat és az a sokszor látott, jellegzetes asszír fej, melynek fotómásolata bejárta a világot. De csak annyi időre állunk meg, amíg István gyorsan és arabul megrendeli teáinkat, ahogy szokta, s máris indítja menetünket, azzal biztatva minket, hogy ha visszaérkezünk, teázás közben lehet majd képeslapot venni.

A pusztában lévő várost, Marit, Krisztus előtt 2900 táján Ur városának telepesei alapították. Bronzgyártáshoz szükséges alapanyagot és fát szállítottak ezen a vidéken, így szükségesnek látszott várost alapítani és műhelyeket létrehozni a szállítmányok útvonalán. Paloták sora épült vályagtéglából, illetve az agyag és szalma keverékének favázba döngölt, szárított egyen-téglájából. A paloták falait freskók díszítették, csontberakással ékesítették, Afganisztánból származó lapis lazulival ékesítették, a trónteremben arany berendezéssel, az udvaron kúttal látták el. A régészek több tízezer ékírásos agyagtáblán lelték meg a múltat.

A kiásott, hatalmas teremben a fantáziánkra van bízva, el tudjuk-e képzelni, hogy közel ötezer évvel ezelőtt itt már „könyvtárszoba” állt, s tizenötezer agyagtábla sorakozott – akár a könyvek, melyekre ékírással feljegyezték az akkori élet mozzanatait, eseményeit: mindent.

Hammurápi elpusztította Marit, mert a város vetélytársnak bizonyult. Több tízezer fő is lakhatott ezekben a városokban. 120 km hosszú csatorna könnyítette a város mindennapi életét.

E csatornákkal ellátott település közműve fejlettebb volt, mint jó néhány mai települése.

Világszemléletük transzcendensebb volt a mainál: a jövőnek építettek!

A házak tervezése mérnöki munkára is utal.

Egyiptomi írások szerint e város létét már Krisztus előtt háromezer évvel ismerték.

Régészetileg a története három korszakra (rétegre) osztható:

- az alsó szinten a Krisztus előtti III. évezred nyomai;
- a középső szinten egy évezreddel későbbi birodalom, míg
- a harmadik szinten a Krisztus előtti 1750-es éveknek, Hammurapi idejének az emlékei találhatók.

Zimri király – bár rövid ideig uralkodott – fejlett várost tudott teremteni. Palotája messze földön híres volt. 300 szobáját csodálandó nem csak úgy érkeztek, de küldték is ide – távoli országokból – a város fejlettségét tanulmányozni kívánókat. Hiszen több száz kilométer hosszú csatornával oldották meg a vízellátást a rendkívül száraz területen. Ehhez hasonló csatonarendszert Ománban lehet találni, melynek lényege, hogy a föld alatt húzódott, hogy a tűző nap minél kevesebb vizet párologtasson el, s vízaknák csak ott voltak, ahol a vízre szükség volt.

Hihetetlennek tűnik számunkra a régmúlt és ez a fejlettség, hiszen hol vagyunk még ekkor a honfoglalástól – jegyzi meg közölünk valaki. A palota majd minden termében vízvezeték és folyóvíz volt, míg a XIV. századi francia királyi palotában, Versailles-ban, még nem ismerték a vécét – folytatja mosolyogva idegenvezetőnk. Itt fürdő volt a királyi család használatára, s gondosan megtervezett szellőzés.

A sárga agyagos földön, mint egy kis ezüst ékszerről verődik vissza a napfény egy vékony rétegekből összetevődő gyöngyház színű kövön. Hét rétegének felületén mari földjének mintázata. A kiüresedett Győri keksz celofán-zacskójába csúsztatom a kis darab kincset. Egy kő – néhány por-szemcsével – Mariból.

A régészek nagy öröme a megtalált várost az ékirásos táblák részletesen leírták. Ez az idők során fokozatosan pusztult volna el, s tűntek volna el emlékei, de tekintve, hogy Hammurapi néhány hét alatt pusztította el a várost, s megszárolta le lakóit, az gyorsan elnéptelenedett, így nem volt, aki széthordja vagy újra hasznosítsa őket. Így őrződtek meg az utókor számára a felbecsülhetetlen történelmi emlékek. A gyors pusztítás eredménye, hogy sok minden megmaradt e városról, s e tárgyak főként az aleppói és a

damaszkuszi múzeumba kerültek, vagy francia múzeumokban találhatók.

Mari város gazdagságát a Földközi-tenger és Mezopotámia közti fekvése adta, hiszen kereskedelmi csomópont volt, hasonlóan, mint Palmyra.

A hajdan volt város „földi maradványaitól” visszasétálunk a rekkenő melegben a beduin-sátorhoz, ahol jólesik a frissítő tea és kávé.

Itt is láthatóan egy család foglalkozik a látogatók fogadásával.

Rövid autózás után érünk

Dura-Europos*ba, az Eufrátesz közelébe.*

Dura = Doura - sémita eredetű, s Falat, erődítményt jelent (az Asszír Birodalomból)

Europos = Nikátor, a városalapító szülőhelyét jelöli, ami Mecedóniában volt. Így lett Doura Europos egy megerősített település a folyó mentén.

Dura-Europos a Krisztus előtti I. évezredben stratégiai fontosságú hely volt – Mari és az Eufrátesz északi része között. Földrajzi helyzete tette Dura-Europost korának fontos gazdasági, kulturális és politikai központjává. Fénykorát a hellenisztikus római és palmyrai korban élte, ekkor éri el legnagyobb fejlettségi fokát és kiterjedtségét.

A Kr. e. III. században a parthusok hódítják meg, s még akkor is uralják, amikor Kr. e. 64-ben Pompeius elfoglalta. Septimius Severus már innen indította támadását a parthusok fővárosa ellen (Kr.u. 198-ban). A város fontos védőbástyaként szolgált később a perzsák elleni harcokban is. A város alapítása viszont a hellenisztikus korra esik. Kr.e. 333-ban Nagy Sándor győzelmet aratott III. Dareiosz király felett, s megnyílt az út Kelet felé. Az ifjú hadvezér egy évvel később bekövetkezett halála megakadályozta a Birodalom stabilizálását, amely ezt követően két részre szakadt.

I. Seleucos Nikator – Nagy Sándor hadvezére – alapította a várost, építette ki a régi város helyén, s nevezte el Europosnak a Kr.e. IV. században.

A Krisztus utáni időkben a rómaiak fokozatosan terjeszkednek. Traianus idején sikerült megszilárdítani hatalmukat Dura-Europosban.

A perzsa szasszanidák 256-ban foglalták el, de hamarosan Palmyrához került, Zenobia uralkodása alá. Végül egy újabb szasszanida hódítás után azok lerombolták, s 360 körül lakói elhagyták a várost, s csaknem kétezer éves csend borult rá: e várost is befedte a sivatag homokja.

Felfedezése is olyan mesébe illő, mint egész története. 1921-ben egy angol katonatiszt igen jó állapotú falfestményre bukkant egy kiásott templomban. Az ezt követő ásatások során – 1922 és 1936 között – számos gyönyörű freskót, valamint görög, római és palmyrai feliratokat találtak.

A hellenisztikus időben a város rendkívül toleránsan viselkedett a különböző vallások iránt. Volt itt zsinagóga – freskói ma a damaszkuszi múzeumban láthatók (a későbbiekben látni is fogjuk), keresztény kápolna, volt Mithras-szentély s számos kultikus hely, melyeket különféle istenségeknek szenteltek: görög istenek szobrai tanúskodnak erről. A pogány istenimádás is része volt az itteni szellemi szabadságnak.

Lakói beszéltek görögül, perzsául és más nyelveken.

A hajdan volt „szentélyek városából” mára csak épületmaradványok, hajdan volt falak maradványai és pillérei állják az idő rombolását a sivatagi fennsík és az Eufrátesz közötti romterületen.

Óriásokra méretezett, hatalmas kapun megyünk be a sivatagos szárazságú területre. Ez a Nyugati, vagy más néven Palmyra kapu, mely a „főutcára” vezet.

Ahogy haladunk előre a sárga hepehupás talajon, vállunkra tenyerel a délutáni meleg, szívjuk magunkba az információ-áradatot (látszólag jellegtelen dombon ballagunk a száraz agyagon, ahol valamikor különböző rendeltetésű épületek álltak, celláikban szépséges festményekkel, ma csak agyagfalak zezzugai), amikor jobbra feltűnik a szakadékvölgy túloldalán egy hatalmas erődítmény, a Citadella. Magas lépcsői mintha egy félbe maradt piramishoz vezetnének. S az erődítmény mögött megcsillan a kékeszöld víz, amint átöleli az erődítmény lábát, s felénk kanyarodik. Elő-

ször csak kis sáv látszik a folyóból, majd minden lépéssel több és több mutatkozik meg szélességéből, színéből. – Az ott az Eufrátesz!

Szétszóródunk a fennsíkon, s némán bóklászva – s feltehetően mindnyájan másként megélve – nézzük, fényképezzük, filmezzük a történelem egyik legnevesebb folyójának lágy ívű kanyarját.

Eufrátesz: földünk bölcsőjénél állunk – alighanem.

Itt is felemelek egy háromszög alakú, piramist formázó terrakotta színű cserépdarabot. Egy kő az Eufrátesz közelségének energiájával, múltjával Europosból! Majd Ugaritban is megtalálom a magam kis kő-émlékét, mely – mint egy óriási hegycsúcs kicsinyített mása – világos, napszitta kő, Ő az ugariti Himalája. Latakiából természetesen orsó formájú csigák jönnek velem, melyeknek sima héját rusztikusná teszi a lerakódás. Mini amforák.

Az Eufrátesz felé az úton a következő gyönyörű szertartásleírást kapjuk – idegenvezetőinktől:

„Szerartás az Eufrátesz partján”

„Nagy folyó! Teremtő folyó!
Szent bölcsője mindennek, ami él!
Medred az istenek ásták,
ők ültették el partodon a jót!
A tenger ura benned lakozik,
Éa benned lakozik –
övé a te fenséges áradásod!
Ítélet-hömpölygésű, vad, tüzes víz –
Éa és Marduk tett ilyenné!
Az ember sorsát is te görgeted,
tisztító, szabadító, szent folyó!
Mossa el hát vized a rontást!
Nyavalyámat mind idehoztam –
vennéd vissza partodra,
hadd tűnjön el medredben,
hadd tűnjön el mélyedben!”

Csak hetekkel az utazás után – egy éjszakai álom nyomán – idéztem fel azt, ami ott és akkor történt velem, szinte észrevétlenül, s aminek akkor adott igazán értelmet számomra ez az ősi szertartás-idézet.

Az álomban benne voltam egy történetben. Csak az világos, hogy „kívülről” nézek egy eseményt; nagyon meredek part, kőbe vájt, magas lépcsőin megyek lefelé, ahol egy út végén épp véget ér az ütközet, egy férfi haldoklik. Én mint krónikás vagyok jelen. Figyelem az eseményeket, hogy leírhaszam a férfi – talán hadvezér – halálát. Egy fiú nézi a haláltusát, aki talán ifjú harcostárs, talán a fia – fájdalommal, csalódottan csap öklével a földre, amikor látja, hogy a sebesült nem mozdul többé. Lejegyzem, hogy a férfinak még résznyire nyitva van a szeme, még az utolsó könnyesepp folyik szét az élettelenre vált szemgolyón, akkor hirtelen „átélem” a halálát. Már nem kívülről látom a halált, hanem belülről élem át a férfi utolsó gondolatait, s azt, ahogyan Ő érzi, hogy kicsi, apró, fehér katonák masíroznak el mellette, hogy látja a fiú fájdalmát, de nem tud szólani neki – ne sírj, mennem kell! –. Nem tud szólani az apró, fehér katonákról sem, akik „elkísérik”!

Írom – átérem-átélem a halált, s akkor felébredek.

Akkor hajnalban olyan érzésem támadt, hogy álmomban átéltem valamilyen eseményt, a sárga földön fekvő haldokló gondolatait, valamikor, valamilyen időben. De ennek a férfinak a halála álmomban a saját halálom is volt.

Bár tudom, hogy minden esti elalvás kicsit a halálhoz hasonló, de így, ilyen valóságos képi módon talán még sosem éltem át. Bennem volt ébredéskor, hogy igen, az is megtörténhetett volna, hogy nem ébredek fel, hanem „átsétálok” (esetleg apró, fehér katonákkal) a másik világba, vagy „ott maradok” az álmvilágban.

Azon a hajnalon hálás voltam azért, hogy felébredtem. Mert bár mint „krónikás” voltam ott a „csatamezőn”, de végül magam is átéltem az Ő halálát saját halálomként. „Most itt vagyok, és élek. A „kis fehér katonák” pedig nincsenek már itt.”

De kik lehettek a kis fehér katonák a haldokló férfi utolsó gondolatában?

Mi volt a történet? Nehéz lenne visszaidézni, de nem is tudom. Viszont abban a pillanatban fél-szendergésemben Szíria jutott eszembe és ez a mondat: „alattam nem is az Eufrátesz folyt, nem az Eufrátesz, hanem a történelem!”

Miért jutott eszembe ez a mondat? És egyre inkább felébredve újra láttam, amint az Eufrátesz függőhídján átsétáltunk Mezopotámiába.

Írni, írni, írni – mondtam magamnak, s akkor teljesen felébredtem. S rádöbbenem, hogy nekem a „fordulat” az Eufrátesznél következett be. Szomorkás, szürke hangulatom az utazás előtti napokban jött elő, s Damaszkuszban is szorongó, ideges idegenkedéssel töltött el, majd Palmyra ókori szépségei után a mai Palmyrában is ott kísértett az estében. Vibrált bennem a feszültség, s ettől ott és akkor nem tudtam szabadulni.

De a meleg nap után, melyen Mari ókori világát fedeztük fel, Dura-Europosnál, az Eufrátesz mellett átfordult bennem minden: a szürkesség teljes egészében meleg arany színre váltott. Itt történt lelkemben a damaszkuszi fordulat, ahogy a nap a sárga, kiszáradt földet, a sárga agyagú történelem-maradványokat, az érdes tapintású falmaradványokat átmelegítette. Itt valami sokkal régibb, sokkal ősibb dolgot éreztem meg, nem tudom mit, de itt könnyűvé vált a léptem, s olyan belső derű áradt szét bennem, hogy mosolygott egész testem. Ahogy átsétáltunk a több méter magas kapu alatt, kopár földön haladunk előre, s mind többet mutatott magából a kék folyó. Eufrátesz – már kimondani is zsongító volt. Tigris és Eufrátesz. Ez a két folyó úgy összetartozik, mint Ádám és Éva. S bár összekapcsolódásukat nem látjuk, mert az nem itt, hanem lejjebb, Irak földjén van, de így is szent ez a szó: Eufrátesz!

Még e későbbi – mostani – hajnali elmélkedéskor is végigborzongat: biztos, hogy ott voltam, láttam, ott álltam a közelében e történelmi folyónak? A kép, a látvány végül is nagyon egyszerű volt, de az Idő, ami e kép sarkában ott rejtőzött, a Múlt, amit e kép sárga földje és a vizének partja je-

lentett, a név, ami e táj és a folyó nagyságát adta, az valami nagyon különös volt.

Itt fordult nagyon melegítő, jó érzéssé e bennem lévő minden. Olyan volt ez a „pálfordulás”, mint egy újjászületés!

Itt történt a fordulat, s szinte észrevétlenül!

Elmúlt minden kérdés, hogy miért is jöttem el erre az útra, mit is akarok én itt, mit keresek én itt.

Talán épp ezt kellett látnom, átéreznem: állni az Eufrátesz felett.

Talán a „Szerződés az Eufrátesznél” zajlott le bennem – tudattalanul:

„Nyavalyámat mind idehoztam –

vennéd vissza partodra,

hadd tűnjön el medredben,

hadd tűnjön el mélyedben.”

S mindez megtörtént? Igen! Megtörtént!

Eszembe jutott Marvan, az arab férfi közel húsz évvel korábbról, aki valamilyen diplomáciai úton Budapestre látogatván azt mondta „olyan lenézni a budai hegyről a Duna felé, mintha otthon lennék a Tigris és az Eufrátesz partján.” Vajon véletlenül hangzott el ez a mondat? Nem, nincsenek véletlenek.

S visszatérve az úthoz, ballagva a meleg, kiszáradt agyagföld hátán, megmagyarázhatatlan nyugalom, belső boldogság járt át.

Sokszor éltem meg hasonló érzést bizonyos helyeken, míg más helyeken feszültségek uralták testem-lelkem, mint az első két „szürke napomon”.

Itt a Múlt, az Idő, a Hely varázsa dolgozik.

Meleg van, de jólesik a meleg. Kissé pilledt a társaság, én viszont most frissültem, most támadtam fel!

A Tigris és Eufrátesz környékén állatokat áldoztak az Isteneknek, kis állatokat és nagy állatokat. A kisebb állatokat megfőzték, és a zarándokok ételmezésére használták.

Mi legyen az én áldozatom, Eufrátesz?

Jókedvűen szemlélem Deir ez-Zorban a szállodai szobám.

*(*a Deir ez-Zor DEIR EZZOR - ZIAD Hotel egy kis 33 szobás szálloda.)*

Gyors mosakodás után máris indulunk vacsorázni az Eufrátesz partjára. Mintha a Margitsziget valamely oldalán lennénk le egy vendéglő nyitott teraszán, hosszú asztalok mellett. A folyón átívelő, öt pilonos Eufrátesz-függőhídről készítetek fotót a lassan leszálló alkonyatban. Nézem a karcsú, keskeny hidat, mely a folyó felett függ. Egyre erősödik gót ívű pillérei között a lámpák borostyán színű fénye, ahogy száll le az esti félhomály.

Hogy miről beszélgetünk az asztalnál, szinte nem is tudom. Italról, hogy bor-e, vagy sör? Ételről, hogy nyárson sült csirke-e, vagy birkapörkölt? Teljesen érdektelen.

Nézem a vizet.

Nézem a gyönyörű ívű hidat. Ízelgetem magamban, s hangosan is kimondom a szavakat; az Eufrátesz partján vacsorázunk. S mindennek örülök, amit mondanak, minden jó kedvvel tölt el. Minden azt a fényt kapja a lelkemben, amit a folyó visszatükröz a híd lámpáiból, a letűnt napból.

Ez az örömteli érzés kísér mindnyájunkat, ahogy vacsora után átsétálunk a függőhídon – Mezopotámiába! (Mert oda sétáltunk át – mondja István.)

A folyó partján érkezésünkre vízi szárnyasok gyülekeztek, s csodálkozó gágogással reklamáltak élelem-adományt, amit nyilván megszoktak.

A keskeny hídon át-átszáguld dudálva, integetve egy-egy motoros, ez már egyáltalán nem zavar.

Mezopotámiában Kr.e. 500 évvel már írásba foglalták, hogy majd 500 esztendővel később a Jupiter és a Szaturnusz együtt fog állni. Ez ritka jelenség, s a két legfényesebb bolygó Kr.e. 7-ben, háromszor is együttállt. Tehát a mezopotámiai csillagjósoknak igazuk volt. (A vallástörténészek ezt az időt tartják Jézus születése évének.)

A függőhíd alatt a víz kötömbök szegletén vetett fodrot, hárrom ágra szakadva folyt lomhán a sötétben.

Megfogalmazni nem tudtam magamnak ott és akkor, hogy mit is jelent ez a hely, de volt valami csendes természeteség abban, hogy ott állok, az Eufrátesz felett.

Néhányan gyalog indulunk a szálloda felé, keresztülvágva a magas pálmákkal kísért, kivilágított úton, jókedvűen integetünk buszra szálló társainknak. S olyannak tűnik ez a „hazasétálás”, mintha nem is idegen országban lennénk. Érzem, hogy merre kell menni, „tudom”, hogy hol van a szálloda, merre felé esik a folyó ágától, pedig letérünk az idegen város esti forgatagába. Csábító a késői forgatag. Ahogy átérünk egy kisebb hídon, be is vetjük magunkat a nyüzsgésbe, ott, ahol a hosszú utca teljes szélében árusok kiáltoznak, kínálják fáradhatatlanul portékáikat. Van ott minden. Az utca két oldalán kivilágított kirakatok kínálják az elegáns ruhákat, ékszereket, sütemények sokféle változatát. Az utca közepe olyan, mint egy hatalmas vásár: hangoskodás, integetés, üdvözlés, invitálás, minden van ebben a forgatagban. Mi arra próbálunk vigyázni, hogy szem elől ne vesszünk egymást, ez nem könnyű, mert sodor az áradat. De itt semmi szorongás, semmi félelem, semmi rossz érzés nincs bennem. Nevetünk egymásra, ha fel-felbukkan utastársaink feje, szeme, s libasorban követjük a férfi úti társat, aki így egyszerre négy nőt is felvonultat, s ezért elismerő megjegyzéseket, vidám integetést és rögtön kedvezőbb ajánlatokat kap. „Ez igen” – jelzik az arab árusok, s nevetnek. Négy feleség! Amikor fáradtan, de jókedvűen a szálloda felé vesszük az irányt, Katalinnal a csapat élére kerülök, s mindketten csalhatatlanul tudjuk, merre kell menni, merre van a szállásunk, s „vezetjük” haza megcsappant létszámú társaságunkat.

Deir ez-Zor, olyan otthon éreztem magam benned, mintha csak Miskolcra mentem volna haza.

Fáradtságot sem érzek, ahogy kinézek tágas szállodai szobám ablakán a világosnak tűnő éjszakába, s tudom, hogy a folyó kisebb ága ott folyik a bal oldalon, s itt alig szélesebb, mint a Szinva patak, (de legalább annyira ismerősnek érzem). A híd mellett a „Vezér” (ifjú Asszad) hatalmas, mosolygó kitárt karú képe mosolygató meg.

Deir ez-Zortól kezdve a szürke végérvényesen rózsaszínűre vált. Minden képkockát, amit látok, minden élményt, amit

átélek, másképp látok és másképp élek meg, mint két nappal korábban.

A lélek kiismerhetetlen!

Egy táj, egy hely, egy kép miért vált ki belőlünk valami különös érzést? Ezt nem mindig tudjuk megmagyarázni, fel fogni értelemmel!

Egy kép volt, egy szelet az Eufráteszből, egy öreg, sárga földdarab egy domb tetején, s ez – vagy valami őserő? – fordított bennem valamit.

A szürkét napfényesre, a könnyeset mosolygósra. Miért? Csak valami ős tudná rá a választ.

Akkor és ott, talán tudattalanul megtörtént a „Szertartás az Eufrátesz partján”. Elvégezni sem kellett, csak megkapni írásban – elolvasni –, s lám, mit tett!

„Az ember sorsát is te görgeted,
tisztító, szabadító szent folyó!
Mossa el hát vized a rontást!”

S magamban elismételve e sorokat érzem, hogy így volt:

„Nyavalyámat mind idehoztam –
vennéd vissza partodra,
hadd tűnjön el medredben,
hadd tűnjön el mélyedben!”

Nyavalyámat mind odavittem, s a tisztító, szabadító szent folyó mind elmosta a rontást!

Lehet, hogy ez álmomban legalább négyezer évvel korábbi időben jártam? Még ez is lehet – gondolom, s megnézem az órát. Hajnali 4 óra van. Igen!

Bekapcsolom a rádiót e visszaidéző hajnalon, s a rádió csatornáján éppen az „Apostolok cselekedeteiből Pál megtérést idézik, Ananias házáról szólnak.

Lehet – véletlenül?

Az Ötödik napon

**„Perlekedők közé soha ne vegyülj,
környékét is kerüld el a veszekedésnek!
Civódásukban bírójukká tesznek,
viszályukban tanúként megidéznek!”**

Október 8-a hétfő. Ismét indulunk.

Elhagyjuk Deir ez-Zort.

*Kirándulunk az **Asszad-tóhoz**, megtekintjük a **/Ja’abar/
Dzsáber Citadellát** – majd útközben még a*

***Saint-Simon kolostort**, és utána indulunk **Aleppo** felé.*

A könnyű reggeli után kilépve a szálloda elé, rózsaszín virágait őrző fényes levelű bokor s egy oszloptöredék mellett beleszimatolok a friss, kellemes, langyos levegőbe. A szálloda bal oldalán, a még csendes utca másik oldalán örmény templomot fedezünk fel, s egyik útitársnőmmel át is megyünk egy gyors körbepillantásra. Reggeli csend, a rézsűn besütő nap fénysávjai a fehérmárvány burkolatú udvaron, a keresztet formáló kapu-pilléren, a boltíves ajtón és ablakon. A pillérre egy galamb száll le, egy férfi int, hogy nyugodtan nézzünk körül, s kitarja a templomajtót.

A templombelső egyszerű.

Középen egy kerek márványkút, aranysárga, mázas hordóforma korsó, fedelének angyalszárnyai egy keresztet tartanak. Ez valószínűleg keresztelő-medence.

Csak egy bepillantás, csak egy felvétel, kint talán már gyülekeznek útitársaink. Ez a két-három perc is elegendő arra, hogy jól induljon a napunk. Mindketten örülünk, hogy benézhattünk a kis keleti templomba.

Mikor kilépünk, társaink már a busz körül csoportosulnak, hogy ellenőrizték buszba pakolandó csomagjainkat, s indulunk ötödik napi programunkra:

Asszad-gát – Asszad-tó, majd az

Oszlopos Simeon kolostor az útvonal. Estére érünk **Aleppóba**.

Az Asszad-tó felé haladva homokkő sivatag sárgállik, az Eufrátesz árterét látjuk egy rövid időre, lankás völgye homokos, cserjés part kíséretében.

Délelőtt van, amikor a gátat elérjük. Mivel stratégiai fontosságú a hatalmas duzzasztógát, katonák csoportjait látjuk. Csendes a vidék itt is, kevés járművel, gyér forgalommal, dús, változatos növényzettel találkozunk.

A gát 4500 m hosszú, talapzatánál 512 m széles és 60 m magas. Több mint fél millió hektár lett általa a termőterület. A gátat az akkori elnök, Hafez Asszad avatta fel.

A gátat elhagyva hatalmas tóvá terebélyesedik a víz.

Párás víztükre szinte összeolvad az ég színével, s olyan, mint ha az ég a tóba, a tó az égbe olvadna bele. Összetartoznak.

Az Asszad-tó keleti partján áll egy dombon a vidék legnagyobb erődje, s kissé benyúlik a víz fölé. A Qalat Dzsáber erőd a XII. században épült újjá, de előtte is fontos katonai csomópont volt, melyet arab törzs foglalt el, majd a szeldzsukok, tőlük a keresztések, zengidák, majd Szaladin csapatai, s tőlük a mongolok. Karavánutak őrzésére is szolgált.

Az erődítmény sérült, ám még így is monumentális bástyatornyait – amiből 35 van – két fal veszi körül. A bástyák, tornyok különféle alakzatúak, négy-, öt-, hat- vagy nyolcszögűek, esetleg félhold formájúak. Magas helyzetének köszönhető, hogy nem vált a modernizáció áldozatává, s így romjaiban ma is gyönyörködhet a látogató. Sőt, azt is mondhatjuk, hogy a körülötte hatalmas kék karajként elterülő víztömeg kiemelte a homok színű semmiből, és szemet kápráztató jelenséggé formálta. A vöröses téglatornyok s a romos falak lábánál az óriási – elhalt, kifehéredett korallra emlékeztető – fehér homokbuckák kontrasztja – körben a párába olvadó tóval – kitűnő fotótéma.

A Citadella közepén, megbújva a falak között, egy mecset is található, de kevesen vállalkozunk, hogy a nehézkes lépcsők valamelyikét meg is másszuk. Az erődítmény legmagasabb bástyájában egy múzeum is működik, ókori és arab-iszlám régiségek vannak benne, de az oda vezető kapu zárva van, s időzni sem akarunk tovább.

Leérve az erődítmény magasából a tó-látképében gyönyörködhetünk egy teraszról a frissen felszolgált, erős, forró tea mellett, ami nagyon jólesik az egyre jobban melegedő levegőben.

Az Asszad-tó után az út változatos képet nyújt a hegybe ékelődött kövek látványa miatt. Kő, kövön. S a kövek között, ha van ereje, gyökeret ver néhány fa. A kép erősen hasonlít a Jeruzsálemhez vezető dombok látványához vagy a Mózes sírja felé tartó vidékhez.

Mielőtt Aleppóba mennénk, letérünk Aleppótól 35 km-re, nyugatra, az Afrin folyó síksága fölé magasodó hegygerinc bibliai hangulatot árasztó látványosságának megtekintésére, az Oszlopos Simeonnak emelt bazilika romjaihoz.

Nyolcszáz esztendővel korábban, az Egyiptomban élt Remete Szent Pál és Remete Szent Antal a Kék-Nílust kísérő végtelen sivatag elzártságába vonultak, hogy teljes magányban Istennek áldozzák életüket.

„Az első keresztények között is – akik megfogadták Krisztus tanácsát, hogy „Add el mindenedet, amid van, oszd szét a szegényeknek” – a legelső Remete Szent Pál, aki tizenöt éves korában – miután a szüleit megölték – a Decius-féle keresztényüldözések elől a sivatagba menekült, s egy barlangban lelt menedékre, melynek bejárata előtt egy datolyapálma állt, s a barlangban egy forrás eredt. Étele a datolyafa gyümölcse s egy holló szállította fél cipó volt, itala a forrás vize. Az elkövetkező kilencven esztendőt – teljes magányban – ebben a barlangban töltötte imádkozással és elmélkedéssel, míg Remete Szent Antal nem sokkal a halála előtt rá nem talált.”

S itt jegyzem meg, hogy Remete Szent Pálnak Magyarországhoz is volt köze annyiban, hogy az egyiptomi remete földi maradványait – melyeket Remete Szent Antal temetett el a sivatagban egy oroszlánypár által kivájt sírgödörbe – Konstantinápolyba, majd 1240-ben Velencébe szállították. Később II. Lajos magyar király Magyarországra, Budaszentlőrincre hozatta a csontjait, s a Pilisben az ő tiszteletére keletkezett jött létre a Pálos-rend, az egyetlen magyar alapítású remetarend. Földi maradványai a török hódoltság idején eltűntek.

„Remete Szent Antal a szintén a felső-egyiptomi Heraclea városából származott. Szülei halálakor, 273 körül, miután gondoskodott lánytestvére neveltetéséről, maradék vagyó-

nát eladta, és az abból származó bevételt odaadta a szegényeknek. Ezt követően ő is a közeli sivatag egyik barlangját választotta lakóhelyéül, ahol napi egy adag kenyéren és vízen élt. Számos csodálója csatlakozott hozzá, így végül két kolostort is alapított, melyek számára regulát alkotott. Híre eljutott Nagy Konstantin császárhoz is, aki imádságért folyamodott hozzá, Alexandria püspöke – Athanasius – pedig megírta az élettörténetét.”

Remete Szent Pál és Remete Szent Antal példája „ragályosnak” bizonyult. A Szent Antal halála utáni évtizedekben valószínű vándorlás indult meg: férfiak tömege vonult ki a sivatagba, akik Istenhez kívántak közelebb kerülni azáltal, hogy eldugott helyeken, barlangokban, összetákolts kunyhókban, magányosan tengették napjaikat.

Haláluk után nagyon sok követőjük akadt, s a szigorú, önmegtartóztató életmód, életszemlélet futótűzként terjedni kezdett a keresztény Kelet más területein, így Szíriában és Palesztinában is. A III. és IV. század fordulóján már Szíria pusztaságai is benépesültek vezeklő aszkétákkal, akik kitétek magukat az időjárás viszontagságainak, szentségük híre hívők tömegét vonzotta, akik mindnyájan imáikért és tanácsaikért folyamodtak hozzájuk, illetve olyan colonusokkal (telepes gazdákkal), akik az adófizetés súlyos terhetől kívántak ily módon megszabadulni. Az önkínzásban egymással is versenyre kelt szír remete-atyák sorából emelkedett ki az első oszlopszent, Simeon.

Simeon 389-90 körül született Antiochia környékén, szegény családban. Kisgyermekként már az állatokat terelte, s szerette a pásztorkodással járó magányt. Egy alkalommal a krisztusi „Nyolc boldogság”-tanítást hallgatta, s elhatározta, hogy szerzetes lesz. Huszonhárom esztendő, amikor – 412 táján – csatlakozott a Telanissos szerzetesközösséghez. A közösségben igen szigorú böjtöt követelt meg magától, s a derekára erősített vezeklő öv úgy elszorította, hogy megbetegedett. Szerzetestársai meggyógyították, de ezt követően elküldték közösségükből.

Simeon a szerzeteseknél is aszketikusabb életformát keresett, s mivel igen jó fantáziával volt megáldva, így azt asz-

kézis számtalan formáját találta ki maga számára. Leereszkedett egy kútba, és befalaztatta magát, majd felköltözött a szomszédos hegytetőre, ahol kövekből négy falat emelt, melynek nem volt teteje, s ettől kezdve soha nem volt fedél a feje felett. A kövekhez láncolta magát, imádkozott és böjtölt. Mivel a különös szerzetes a nyirkos kút mélyén, majd szűk cellában sem érezte tökéletesnek lelki békéjét, ezért 31 éves korában felmászott egy a hívei által fokozatosan magasított oszlop tetejére, hogy ott élje le életét. Szent életének híre ment, s egyre többen keresték fel, hogy áldását kérjék. Egy éjszaka álmában azt látta, hogy ás, egyre mélyebbre és mélyebbre, s amikor abbahagyta, egy hang azt mondta neki: Áss még mélyebbre, mert csak mélyre ásott földbe lehet majd magas oszlopot állítani. Oszlopos Simeon felfelé keresett menedéket.

Hogy távol legyen a tömegtől, s közelebb az éghez, a szomszédos köves hegyre ment, ahol kövekből ismét falat emelt, melynek a közepére egy három méter magas oszlopot épített, melyet az idők folyamán tanítványai és hívei többször is megmagasítottak. Az oszlop magassága végül elérte a 18 métert. Oszlopát 3 részből faragták a Szentháromság tiszteletére. Az oszlop tetején korlát volt, de szinte még üléshez sem volt megfelelő hely. Tulajdonképpen a korláthoz, illetve egy vasszerkezethez erősítve magát szinte állva aludt (más írások szerint faládában, mely mindössze négy m² alapterületű volt). Tanítványai egy héten egyszer vittek fel élelmet számára az oszlophoz támasztott létrán, melyen Ő maga csak szüksége esetén jött le.

Kora reggeltől órákat imádkozott, előadást tartott, majd tanácsokat adott, peres ügyek megoldásában segített, majd este ismét hosszan imádkozott karjait az ég felé nyújtva. Igen kevés alvást engedett meg magának. A magasból nem fanatikus kirohanásokat, hanem józan és bölcs szavakat intézett a lent állókhoz. Oszlopos Szent Simeont titkon még Marcianus császár is meglátogatta, és hatására Eudoxia császárné sem támogatta tovább a monofizitákat, hanem visszatért az ortodox hitre.

Korabeli források szerint Simeon 42 esztendő telt az oszlop tetején. A 42 évet böjtöléssel, imádkozással töltötte. Ő itt találta meg a boldogságát, ahogy Szent Antal 800 évvel korábban a sivatagba vonult remeteéletet élni. Simeon

„sivataga” ez az oszlop volt. Prédikációira pedig még Itáliából és Hispániából is idesereglettek a bölcsesség után vágyakozók.

Nőkkel nem beszélt, még édesanyjával sem! Egy alkalommal a püspök és tanácsadói küldöttséget menesztettek hozzá, hogy kiderítsék, hogy a sátán megszállottja-e – mivel ez a gyanú támadt fel bennük –, vagy valóban szent ember. A küldönc arra kérte Simeont, másszon le az oszlopról, s ha kellő alázatot tanúsít, akkor nem a sátán megszállottja, ha fenn marad, akkor viszont önös érdekek vezérlik, s a sátán hatalmában van. Simeon végighallgatta a beszédet, majd intett, hogy tegyék oda a létrát az oszlophoz, és lemászott. Ezek után a püspök megengedte neki a további aszkézist.

Élete tökéletes példája volt a szír remetéknél, akik megtalálták a világtól elvonulva folytatott szemlélődés és ima, valamint a keresztény közösség szolgálata közötti összhangot. Pogányok tömegeit térítette meg, sokaknak csodás gyógyulást adott. A szent 459 július 24-én halt meg. Három napig aléltan feküdt, s amikor nem válaszolt a kérdésekre, felment hozzá egy tanítvány, aki úgy mondta, csodálatos fényességben nyugodott az arca. Megérintette a szakállát, s látta, hogy a szent már halott.

Halálának hírére olyan tömeg érkezett a hihetetlen népszerűségnek örvendő szenthez, kihez életében politikusok és államfők is jöttek tanácsért, hogy 600 katonát kellett oda küldeni a rend fenntartására, hogy holttestét megóvják a fanatikus erekljevadászoktól.

Testét ugyan Antiochiába szállították, de az oszlop körül meglepően rövid idő alatt felépült annak a kornak leghatalmasabb keresztény épületegyüttese, legnagyobb temploma. Építését maga Zénon császár rendelte el, ami szintén ritka kegyesség volt, mert Szíria templomait általában gazdag magán személyek építtették.

Zénon nemcsak azért finanszírozta az építkezést, mert tisztelte Szent Simeont, majd Oszlopos Szent Dánielt, hanem azért is, mert nem volt jó a kapcsolata a monofizita keresztényekkel (akik Jézusnak csak az Isteni természetét ismerték el, az emberit nem), s e viszonyt próbálta ezáltal javítani. A bazilika szerkezete egyedülálló: ilyen formában addig még nem építettek templomot. Korábbi időkben háromhajós

templomokat építettek, ahol a főhajóban a papok tartózkodtak, a mellékhajókban a hívek. Itt viszont a négy kisebb bazilika kereszt formában helyezkedett el, hogy Krisztus halálára emlékeztessen. Az építkezés első szakaszában – melyet 476-491 közötti időre helyez a kutatás – készült el a baptisztérium és az oszlop körüli oktagon köré emelt négy bazilika – görögkeleti stílusban. (csak a jóval később épített Hagia Sophia volt e bazilika-együttesnél nagyobb). Akkor tulajdonképpen ez volt az első „keresztény” templom – jegyzi meg utastársunk. Igen. A keleti bazilika kicsivel nagyobb volt a másik háromnál, s itt volt a szentély. Ez a szentély kissé balra dőlt, hogy ezzel még jobban kifejezzék Krisztus emlékét, szimbolizálva, hogy amikor meghalt a keresztfán, feje kissé oldalra billent.

Majd elkészült a keresztelő csarnok, ahol a megtért híveket megkeresztelték, az U-alakú kolostorépületek, és a zárándokszállások, majd az út fölé emelt diadalív.

A zárándokok szakadatlan folyama nagyban hozzájárult e vidék anyagi és szellemi fejlődéséhez, gazdagodásához.

526-ban, majd 528-ban is erős földrengések pusztították a bazilikát. A későbbi muszlim ostromok után a XII. századra már üresen állt, s a XVI. század végén a környékbeli zárándoklatok is megszűntek.

A templomegyüttes – romjaiban is – lenyűgöző. Homlokzata harmóniát sugárzó építészeti remek, közepén áll az idő koptatta oszlop-maradvány, mely mint egy hatalmas felkiáltójel pontja, úgy ül a kőtalapzaton.

Gyönyörű koradélutáni fények pásztáznak az oszlopok között, a magas ablakok kőkeretein át a végtelenségre látni, Antiochia dombjaira, Törökország határára. A végtelen távolba látást semmi nem akadályozza vagy töri meg.

A faltöredékek lábához itt is impozáns méretű faragott kövek támaszkodnak, gyönyörű „pálmalevelek” vésett mintáin játszik a fény. S nemcsak a fény, hanem a szél is. Az oszlopfők levélmintázatát ugyanis az érzékeny kőfaragó a hely természetéhez igazítva faragta. Ahogyan a dombtetőn a fák leveleit állandóan oldalra simogatja a magaslaton átbukó szél, akképpen dőlnek szelíden oldalra a kőből kivésott levelek is.

Olyan békesség van a templomromon belül, valamint az épületegyüttes közepén lévő kis ligetben, hogy sajnálja az ember: innen is tovább kell mennie. A fák vékony törzsei egyformán jobbra dőlnek, mintha az erős szélfúvásban megdermedtek volna.

Szíria határai északon egykor a Taurus-hegységig, délen a Sinai-félszigetig húzódtak: hatalmas terület volt. Libanont, Transzjordániát és Palesztinát 1920-ban választották le Szíriáról. Antiochia 1939-ben lett török terület, a nagyhatalmaknak ezt a döntését Szíria a mai napig nem tudta elfogadni.

Antiochiát a Szeleukidák idejében a világ harmadik legnagyobb városaként tartották nyilván, s több száz évig Szíria fővárosa (értsd: legfontosabb városa) is volt.

Lenyűgözve nézem a rom-ablaktól a távoli földet, mely szintén egy másik ország határa. Hány országra látunk rá Szíria különböző „ablakaiból”?

Közben a nap is lejjebb csúszik, gépkocsivezetőnk egy imaszőnyegen épp délutáni imáját végzi. Nekünk jut néhány perc idő a fák alatt egy üdítő elfogyasztására. Egy kutya csapódik csapatunkhoz, s szeretetért sündörög, a kapott simogatásra hálajelzésekkel válaszol. Indulunk tovább.

A falakon, a köveken, a fákon ott maradt a bölcs idő, valami tiszta szellemi ragyogást érzek a fényekben, a csendben, a mozdulatlanságban.

Útban Aleppo felé néhány érdekes információt tudunk meg Szíria mindennapi életéről: a megélhetésről, az oktatásról, beduinjairól.

Például azt, hogy Szíria gyermekáldás tekintetében az egyik leggazdagabb ország, egy családban átlagosan 5-6 gyermek van.

Rendszerint három generáció lakik együtt, és vidéken, valamint a beduinoknál kétségtelen, hogy a családoknak együtt kell maradniuk.

Az idősök eltartása közös feladat!

Az általános iskola ingyenes és kötelező, ha nem bírja a család minden gyermekét iskolába járatni, akkor rendsze-

rint az első, a második, esetleg a harmadik gyermeket iskoláztatják, a kisebbek pedig munkába állnak. Ám az általános iskolát a gyerekek nagy hányada elvégzi.

6 év az elemi iskola, utána megpróbálnak műhelyben vagy más munkaadónál elhelyezkedni.

Nem ritka, hogy 10 évesen már dolgozni kényszerülnek a gyermekek, ők vannak a szállodák előtt, alkalmi munkát végeznek, képeslapot árulnak, cipőt tisztítanak.

A középiskoláig már kevesebben jutnak el, az egyetemeken pedig vallási alapítványok támogatják a szegény, de jó képességű fiatalokat, vagy azok jutnak be, akiknek a szülei ezt anyagilag megengedhetik.

Az átlagbér 100-150 dollár. A 90-es évektől megnyílt a magánszektor lehetősége. Adót nem kell fizetni, „becsületkaszsa” működik. A kereskedők elszámolják, amit el akarnak számolni, de adóellenőrök nincsenek. Átalányadózás van, ami nagyjából azt jelenti, hogy minden foglalkozásra meghatározták azt az alacsony adót, amit mindenképpen be kell fizetnie a dolgozónak. De ez csak az iparosokra, a mezőgazdaságban dolgozókra igaz.

Nincs nyugdíj, csak az állami szektorban, s nincs munkanélküli segély sem. Aki el akar helyezkedni, és dolgozni akar, az talál valamilyen munkát.

A mai rendszer átmeneti állapotban van, sem nem kapitalista, sem nem szocialista.

Házastársukat a fiatalok sokszor mind a mai napig az iszlám hagyományok szerint választják. Mint egy helyeslés hangzik fel a dudálás hangja, s nyomja el a mondat végét.

A hangos dudálás egy piacra érkezésünk kísérő zenéje, így a mezőgazdaságról is kapunk néhány információt: a népgazdaság bevételi forrásának 25 %-át adja a mezőgazdaság. Zöldséget, gyümölcsöt, gyapotot, gabonát termelnek, de magas bevételi forrást jelentenek az olajfák és az olaj is. Az 1980-90-es évektől a MOL is közreműködött az olajkutatásban. A beduinok az állattartás terén veszik ki részüket a munkából, a kecske- és juhtartás jelentős.

A beduinok 70 százaléka írástudó, 30 százaléka analfabéta.

Olajfaligetek mellett visz az út, a talaj vöröses színben játszik – a magas vastartalom miatt. Ezüst és vörös színek. A busz motorjának duruzsolására elcsendesedett a társaság.

Krisztus előtt a VI. században a hegyoldalakat teraszosították, Aleppóba pisztáciát telepítettek, Damaszkuszba szőlőt. Ez idő során számos állatfaj kipusztult.

A teraszok félkörívei, növényei viszont szép, rendezett látványt nyújtanak.

Aleppo város határába érkezésünk villanyozza fel csapatakunkat.

Aleppo (arabul Halab, örményül Háleb) nagy múltra visszatekintő, közel-keleti város. A szíriai Aleppo kormányzóság székhelye, közel kétmillió lakosával pedig Damaszkusz után az ország második legnépesebb városa. A világ legrégebbi idők óta lakott települései közé tartozik, már az ókorban is jelentős városnak számított. Történetének meghatározója a kelet-nyugati kereskedelmi úton elfoglalt helyzete, s virágzását is ennek köszönhette.

Nevét onnan eredeztetik, hogy a Halab név a halaba=fejni szóból származik. S a történet szerint a bibliai Ábrahám itt sajátkezűleg fejt tejjel vendégelte meg az átutazó vándorokat, s így lett a város neve Halab. De az is elképzelhető, hogy az arámi eredetű halaba szóhoz van köze, ami „fehér”-et jelent, utalva a környék talajának köveinek színére.

Az arab nevet a török hóditók Halepként használták, mely a francia kereskedőknél már (néma h-val) Alepként honosodott meg Európában, s ennek olaszos formája a nálunk is ismert Aleppo.

Aleppót új városrésze felől közelítjük meg, ahol a fehér – halaba – kövekből épített házak, nyűgözik le tekintetünket. Mert bár e házak szinte lakótelep-szerűen épültek, de minden házat inkább palota jelzővel illetnék. Hatalmas méretek – amik igen arányosak –, gyönyörű kő munkák, valódi „kőműves” munkák, cizellált nagy méretű erkélyekkel, kapukkal, díszes homlokzatokkal, előkertekkel. Fantasztikus.

Az új városrész főleg kereskedők által lakott lakásai ezek, mint ahogy Aleppo mindig is nagyon gazdag kereskedők lakhelye volt. A lakások itt 500 ezer dollárt is érnek, s a vásárlók és tulajdonosok között gyakori a gazdag szaúd-arábiai.

Területét a régészeti tanúbizonyságok szerint legalább 7 ezer éve lakják folyamatosan. (Éppen ez a folyamatos lakottság az akadálya az ásatásoknak, így a város történelme inkább más régi városok levéltárainak anyagából ismerhető meg.) Az amurrúk a Kr.e. XVIII. század folyamán Aleppo központtal hozták létre egyik legerősebb államukat, Jamhadot, amit végül a hettiták foglaltak el a Kr.e. XVI. század folyamán. A Hettita Birodalom bukása után – a korábban hettita hercegek kormányzására bízott – Aleppo az ún. hettita államok sorába került, s a Kr.e. IX. század első feléig, II. Saszur-Nászir-Apli asszír hódításáig az is maradt. Halab – (Aleppo) az Újbabiloni, majd az Óperzsa Birodalom része lett, mígnem a makedón III. Alexandros – azaz Nagy Sándor – Kr.e. 333-ban meghódította.

Nagy Sándor halála után sem kevésbé változatos az uralkodók, hódítók sora. Halálával ugyanis a Szeleukida Birodalom alapítója Szeleukosz Nikator a Beroia nevet adta a városnak, amit a Kr.u. 540-ben bekövetkezett arab hódításig megőrzött. A Szeleukida Birodalom bukása után Arménia királya hódította meg, majd a Római Birodalom része volt, melytől a Bizánci Birodalom veszi át az örökséget. A VII. században az Újperzsa Birodalom foglalja és pusztítja el Beroiát, mely sokáig nem heveri ki a veszteséget. Az arabok 637-ben foglalták el, s háromszáz éven át nyugalmat adtak a városnak, mely visszanyerte korábbi nagyságát, s Szíria egyik legjelentősebb központja lett.

Virágkora a Hamdánidák önálló emírségének idejére esett. Kulturális központtá vált, s Szajf ad-Davla uralkodó udvarában a jeles filozófus, Al-Fárabi és a legjobb költők Al-Mutanabbi és Abú l-Firász is megfordultak.

A keresztes háborúk során kétszer is megostromolták a várost, 1098-ban és 1124-ben, de elfoglalniuk nem sikerült. 1183-tól a Szaladin vezette Ajjúbidák birtokába került, majd a mongolok szerezték meg, ezt követően 1517-től az Oszmán Birodalom része lett. Az I. világháborút követően a

francia mandátumterülethez került; 1946-óta a független Szíria része.

(Mint ahogy Jordániában is megállapítottam, a születésem éve és ezen országok függetlenségének az éve egybeesik. Velük születtem)

Az örökös uralkodóváltozás nyomai érezhetők a városban – különböző jelenségekben; a városban, mely 1986-ban talán éppen ennek a sokszínűségnek köszönhetően lett a Világörökség része.

Aleppo Észak-Szíriában fekszik, félúton a Földközi-tenger és az Eufrátesz folyó között. Évezredek óta találkozási pontja e hely az egyiptomi és a mezopotámiai kereskedelmi utaknak. Ide érkeztek Kelet karavánjainak kincsei – a selyem, az arany, a fűszer – Kínából, Indiából, hogy továbbhaladjanak a nyugati piacok felé.

Nyüzsgő forgalmú utca végén állunk meg, magas falak mellett, a falak felett még magasabban tömörül egy hatalmas építmény: a Citadella. Szűk utcába kanyarodva hatolunk előre, majd egy még szűkebb izgalmas közbe fordulunk – aleppói szálláshelyünk felé.

Szerencsére itt sincs gondunk a csomagokra, a szálloda emberei egészen a nyüzsgő forgalmú utcára kijönnek elénk kocsijaikkal.

Nagyon élvezzük a sikátor hangulatát, titokzatosságát, mintha ezer évvel korábbi időben járnánk. Nagy kockakövek a lábunk alatt, nagy kockakövek házfalakként, megtörve egy-egy műves vasrácsos kapuval. Zárt zsáruk azon a kevés ablakon, ami e szűk, „két tyűklépésnyi” utcákra nyílik. Felettünk a kovácsoltvas lámpából halvány fény világít. Késő délután van.

Bekanyarodunk. Szétszóródott sorunk egy súlyos rézkapu előtt torpan meg. Fekete-fehér csíkozású és mintázatú, boltíves bejárat előtt állunk, majd belépünk egy belső térbe, ami zárt is, nyitott is. Csend van a különös hallban, ahol csikos márvány a padlózat, a belső udvarban a recepció, e térből egy-két lépcsőn fellépve ajtók nyílnak a szobákhoz. Lépcsők sora vezet felfelé egy másik szintű térbe, ahol látjuk az ég, és bekukkant a képbe a Citadella teteje.

Szóval nem is igazán érjük, hogyan is van ez az épület. Egyelőre labirintus, titkokkal.

A „Beit Salahieh Hotel”, mint megtudjuk, egy XV. századi főúri palota.

„You are always WELCOME” üdvözlnek a szálloda térképes hotel-prospektusán, melyet a kulccsal együtt kapok.

A szobaszámom: 126-os. Egy újabb 9-es – észlelem örömmel.

Hotelszobám ajtajából, ablakából vagy kilépve a „kerengőre” a monumentális, méltóságteljes Citadellára látok. A Citadella hatalmas félköríve tölti be a képet. Erő sugárzik mindenből.

A kerengő boltívét oszlopok kötik össze, melynek oszlopfő mintázata a mohamedán templomok imafülkéiben látott cseppkő formához hasonlít. Szép kovácsoltvas erkély és díszítések mindenhol. Alattam, a földszint belső udvarából felér a terebélyes fa lombja, míg a szomszédos falon egy remekül faragott, zárt erkély fakazettája nyűgöz le.

Mély levegőt veszek, nem lehet betelni a naplemente fényébe mártózó Citadella hatalmas méreteivel, a hotel oldalkupolájának apró, színesüveg fény-átersztőivel, a látvánnyal, ami elem tárul.

Leülök a kerengőn a kő virágládára, és megvárom, míg a nap-csillag végleg eltűnik egy torony mögött, s még látom, hogy szobám nyitott ajtaján beosonva végigfut fénye az óarany színű ágytakarón.

Boltíves, mahagóni ajtó és ablakok nyílnak a szobámból a kerengőre. A szoba tágas, a nagy méretű franciaágy, a mennyezettől földig érő függönyök itt mind óarany színben pompáznak. Hatalmas tükör, beépítve a mahagóni szekrényajtóba, két kényelmes fotel az asztalka mellett, író- vagy pipereasztal, tévé s egy, erkélyre szánt, összecsukható kerti szék tartozik még a berendezéshez. Kényelmes, szép a fürdőszobám is. Nagyon kellemes az egész összképe.

S bár a vacsoránál hallom, hogy többen panaszkodnak ablak-hiányra vagy másra, de nagy gyönyörűséget okozó meglepetések is vannak. A kupola az egyik vendégszoba felett domborodik, s boldogan meg is nézem, amikor látogatásra

invitálnak másnap reggel. A kerek, színesüvegek piros-sárga-kék fények nyalábjait engedik át a török fürdőre emlékeztető kupolán.

Túraszervezőink szobája maga az „Ezeregyéjszaka meséiből” itt maradt helyiség. Aranyozott, faragott, festett szobabelső a „Paradicsomról”, vagy pedig egyenesen a hajdani főúr szobája. Vagy netán első asszonyáé?

Vacsorához egy gyors átöltözés a frissítő zuhany után. Igyekszem mindent tüzetesen szemügyre venni, amíg felérek a zezugokon, boltíves kis átjárókon, az önműködően nyíló, modern üvegajtón át a tetőre, ahol a kellemesen meleg levegőt egy-egy szellő simítása még finomabbá teszi, hogy elfogyasszuk a svédasztalos vacsorát.

Ahogy az már lenni szokott egy svédasztalos étkezésnél, a meleg ételek a rozsdamentes tárolókban, a gyümölcsök a hatalmas tálakon, a hosszú asztalon hidegtálak, előételek jó néhány változatban, végül – vacsora utánra – süteményalkotások.

Nem veszem tüzetesebben szemügyre az ételeket, inkább csak úgy felületesen pásztázik tekintetem a színek és formák felett, illatok kísérik. Ne fájjon a szívem, hogy nem válogathatok kedvemre és bőségesen; a gyomrom már kezd egészen elfogadni a kényszerű „zarándok-étkezést”.

Azért bővebben válogatok a lehetőségekből – mint az eddigi kenyér, sajt és tea –, s látom, mindenki kíváncsi a levelekbe tekert húsfélére s a különböző meleg ételekre.

A nap élményeit meséljük a vacsoránál, kissé fáradtan. Nézem a szürkés-kék párában összeolvadó képet, ahol eltűnt a nap. Valami zavaró érzés borzong végig a gyomromon, enyhe émelygés, enyhe fázás, enyhe szédülés.

Elnézést kérek asztaltársaimtól, s lemegyek a szobámba.

Máskor talán észre sem vettem volna ezt a pillanatot – nevezem rosszulletnek – érzést, de most zavar. Mert azt tudom, hogy itt – ITT – ezen az úton NEM lehetek beteg!

Beveszem a gyógyszereket, tárva-nyitva hagyom a szoba ajtaját, hisz rajtunk kívül nem sokan vannak a „Palotában”, s lefekszem kicsit pihenni. Útitársaim biztosan benéznek, ha visszatérnek a vacsoráról – gondolom. S úgy érzem, egy órányi pihenés elég lesz arra, hogy elindulhassak velük az esti aleppói bazár felfedezésére.

Teljesen besötétedett, esti fényben úszik a Citadella, amikor felkelek. Érzékelem, hogy eljárt az idő. Érzem, hogy lemaradtam a Bazár-bejárásról. Ásványvizet iszom, s kinézek a kerengőn, maradt-e egyáltalán valaki a hotelben. Meglepődve látom, hogy a belső udvar egy igen kellemes kis beugrójában, a színes kereveteken a „lányok” üldögélnek. Legalább hatan a különleges hangulatú, palotabeli pihenést, beszélgetést választották esti programként.

Jobban, bár kissé gyengének érzem magam. Nincs kedvem egyedül lenni, s az itt korainak számító órán lepihenni. Lemegyek hát a lány-csaphoz.

Láthatóan örömmel fogadnak, s én is örülök, hogy itt vannak. Eddig nem is igazán volt idő ismerkedni, hisz a tempónk mindig csak félszavakat – ide-odaszólást engedett meg. Csak közös cipő-levételeink, és csuklyás köpenyeink le- és felöltésekor beszélgettünk néhány mondatot, engedtünk el néhány poént.

Bár a buszban elhangzó beszélgetésekből tudtam, hogy társaságunk nagy része sokat utazó, sok országot bejárt, sok kultúrát ismerő, érdeklődő, nyitott útítárs.

A „lányok” helyet adnak maguk mellett a szép huzatú kereveten, s mint kiderül, ők is fáradtnak érezték magukat kisé ezen az ötödik napon, s úgy döntöttek, ebben a csodálatos kis palotában szeretnének eltölteni egy csendes estét.

Kis idő után már több mindent tudunk egymásról, s a friss barátság örömeivel köszönünk el egymástól, mielőtt szobáinkba vonulnánk. A lányok kéri s felajánlják, hogy másnaptól nyugodtan tartsak velük. Köszönettel elfogadom.

Visszavonulva újra zuhanyozásra gondolok, de érzékelem, hogy hirtelen nagyon fázom. A meleg víz után bebújok a takaró alá, percekben belül elalszom. Talán egy órányit aludtam, vagy annyit sem, amikor rendkívül heves hidegrázásra ébredek. Összekoccannak vadul a fogaim, érzem, hogy magas lázam van, forró a fejem és a testem. Émelygek és vécére kell mennem. Megiszom a palack ásványvizet, reszkető kézzel előszedem a gyógyszereket, fájdalomcsillapító: dupla adag, Algopyrin: dupla adag, vécére menés: tripla adag, s nem is nagyon tudom, zavarjak-e valakit. A jól bevált gyógymódot alkalmazom: hideg vizes zsebkendőt teszek szívemre, gyomromra, s visszabújok a takaró alá – aludj, nem lesz semmi baj, aludj, nem lesz semmi baj...! – sutto-

gom biztatón, miközben félelmetesen pocskékul érzem magam. Szorítsd össze a szád, ne vacogjon a fogad, csitulj le, szervezetedem! – adom még magamnak a jó tanácsot, s őszszegőmbölyödve érzem: csitul a hidegrázás, elalszom.

A Hatodik napon

**„Ha te veszekszel, oltsd el haragodat;
veszekedés a jog megtiprója;
védősánc – de olyan, amely az ellenség
gyöngéjét keríti körül:
csak aki lerombolja, gondol a barát
dolgaival!”**

Aleppo – egész nap a városé – és a miénk.

Reggel gyengének érzem magam, de túlestem a nehezén. A reggeli idejéig többször meglátogatom az illemhelyiséget, de semmi baj – biztatom magam. Mással is előfordul.

S valóban – úgy tűnik – mással is előfordul. Mert másnap néhányan hasonló panasszal érkeznek a napi találkozóra.

De élmények is vannak a tegnap estéről. Mariannak gyönyörű ékszereket sikerült vásárolnia, a „magas férfi pici feleségével” szűqbéli storyja kering: az arab kereskedő, megtudva, hogy magyarok a nézelődői, egy listát tesz Lajos úti társunk elé, melyen a következő nevek sorakoznak: Rákosi Mátyás, Kádár János, Grósz Károly, Antall József s a többi miniszterelnök, végül Ferenc Gyurcsány! – Melyik volt a legjobb „uralkodó”? – kérdezi. – Ezen a történeten mindnyájan jót nevetünk.

A reggeli a „Palota” alsó szintjén van. Innen ki lehet lépni a belső udvarra, ahol narancsfa áll. Közepét – a palotaépítési szokásoknak megfelelően – szökőkút díszíti. Az étkező helyiség aranyozott, festett fatáblái, a mennyezet hasonló szí-

nekben pompázó gömbölyű gerendái egészen különlegesek. Szemet, lelket tápláló az apró részletekben gyönyörködés, nem is tudom visszaidézni, hogy mit választottam a keskeny svédasztalról.

Nem maradtunk le teljesen a Bazár látogatásról mi sem, akik este a „Palota-kertben” beszélgettünk.

Városi sétánk során délelőtt meglátogatunk néhány hajdan volt, „divatos” karavánszerájt, ahol e karavánok vezetői, kereskedői megpihentek, aludtak, adtak-vettek, alkudtak.

Arabok, beduinok töltöttek itt néhány éjszakát. A szerájok faragott kapui, íves berakásai adnak képet fénykorukról. Ma légkondicionálók, kiaggatott szőnyegek jelzik, hogy ma is vannak lakói.

Ezek az épületek voltak hajdan a kereskedők „szállodái.” Nagy méretű, négyszögletes, többnyire egyemeletes házak, melyek tágas, nyitott udvart ölelnek körül. A szerájoknak kis mecsetet és szép kerteket is létrehoztak, hogy kellemesebbé tegyék a megpihenni szándékozók ott tartózkodását. Az udvarban az állatok pihentek, az árukat a földszinten raktározták, a kereskedők pedig az emeleti helyiségekben szálltak meg. Sok ilyen szeráj található Aleppóban a szúqban és környékén. Khan al-Wazir a neve annak a szerájnak, melynek homlokzatán megfigyelem a sokféle díszítést. Sok kép készülhetne e régi, masszív, időtlenséget sugárzó épületekről, mert a boltívek faragásai, a márvány csíkozások, a kőbe faragott „szőnyegminták”, a sodrott, fonott, csavart oszlopok olyan változatosságot rejtenek a részletekben, hogy szinte csak véletlenül veszi észre az ember az újabb és újabb, apróbb-nagyobb szépségeket.

Ma már többnyire raktárok ezek a hajdani pihenők, arabul khánok. Egyik szerájból a másikba haladva, egy hűsudvarban feltornyozott könyveket veszek észre, szép kötésben, arany cirádás, arab betűkkel. Könyvesbolt, amit talán még nem is láttam eddig.

Amjad, arab idegenvezetőnk észreveszi, hogy nézegetem, megfogatom a könyvek egyikét, s odalép, – Korán? – kérdezem. S ő beszélni kezd a Koránról mint könyvről, s kiadásáról.

A szerájuk udvaraiból egyenesen a szűk szűk „utcájára” jutunk, mely 12 km-es hosszával állítólag Kelet leghosszabb bazárja. Jobbra-balra újabb elágazások, rengetegféle áru kínálja magát, nem győzzük kapkodni a fejünket.

A XIII. században építették a kőboltozatos tetejű bazárt, így leégés nem pusztította. A kőboltozat nyílásain árad be a természetes fény, s mi mintha hétszáz-nyolcszáz évvel korábbi időben sétálnánk. A magas, egyenetlen lépcsőkön felkaptatva bepillantunk egy ilyen idős műhelybe.

Fűszerek fantasztikus illat-kavalkádja állítja meg izgatottan nézelődő csapatunkat az egyik kereskedőnél. Hibiszkusz tea-virágot vásárolunk, de 30 félét is vehetnénk a gazdag kínálatból. A következő árusnál az olívaszappanok különös, egyedi illata nem enged bennünket továbblépni. Természetes anyagú csomagolásban ajándékozásra, vagy négyesével, kis zsákvászonban a „legszüzebb” olívaszappanok, melyekben semmilyen más illat-anyag vagy tartósítószer nincs, s széppé, simává, „tisztává” varázsolja használója bőrét. Hosszan időzünk a drogistánál.

Minden áruféleségnek külön kis utcája van. A finom fűszerek s az illatszerek utcája után a kelmékkel tömött eladóhelyek következnek. Ez is egész utcányi. Damaszt abroszokat tesz elénk az eladó – egyiket a másik után, egyik szebb, mint a másik. A damasztanyag Damaszkusz terméke, ám máshol is megbecsült portéka.

Sokszínű, ennek ellenére rendkívül harmonikus összeállítású terítők, ágytakarók sokasága sorakozik rendezetten a polcokon. Selymes fényűek, mégis nagyon erősnek tűnnek, s valószínűleg azok is, mert ezekkel az anyagokkal találkoztam a hotelek kereveitein, a vendéglátó helyeken. Minden bizonnyal jól bírják a strapát.

Egyetlen érdeklődő pillantásomra azonnal a teljes választékot leemeli és elem teríti fürgén az eladó, minden méretben, minden színváltozatban.

Két terítőt választok, mely számomra biztos, hogy mindig Szíria melegségét fogja árasztani. A két terítő mellé szélesen mosolygva odateszi a két nagyobb méretűt is, ugyanazon az áron adva, mint a két asztalterítőt. Ő is jól jár valószínűleg, hiszen már nincs igazán turistaszézon, és én is jól járok, úgy érzem, mert napsugarat boríthatok otthon mindenre.

S bár ezt az utóbbit már nem volt szándékom megvásárolni, de a kedves mosoly mellyel köszönik a vásárlást, levesz a lábamról. Magyarul köszönnék el, és az egész „kelmeutca” tudja, hogy magyarok vannak itt, s a magyarok vásárolnak.

S utcahosszan üdvözölnek bennünket, Welcome! Welcome! Milyen öröm az, amikor az emberek örülnek egymásnak. Mert azok is kedvesen üdvözöltek, akiknél nem vásároltunk. S kedvesen invitáltak egy rövid megállásra a sok apró üzlet kereskedői, hogy kóstoljuk meg kínálatukat, jelezve, hogy nem feltétlenül fontos venni a gyümölcsből. Érezhető, vége nem lenne a beszélgetésnek, ha nem indulnánk tovább újabb látnivalók felé.

István mindenkinek igyekszik segíteni a vásárlásban. Fordít, alkuszik, informál bennünket is, a helybelieket is. Egészen fantasztikus, ahogy mindenütt ott tud lenni, mindenkire oda tud figyelni, zseniálisan érti az arabok világát, hogy hol, mit és hogyan mondjon.

Egy jókora szóttessel teli puttonnyal – melyből olívaszappanok illata árad – érek a szűk kapujához.

Az aleppói szűqban nem hagyhatjuk ki a Kőrösi Csoma Sándor emlékére állított márványtábla megtekintését, melyen magyarul és arabul így szól a felirat:

„BÖLCŐJÉT KERESTE A MAGYARNAK”

HÍRNEVES KELETKUTATÓNK

KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR / 1784-1842/

AKI ZARÁNDOKÚTJA SORÁN

1820.

ÁPRILIS 13. és MÁJUS 19. KÖZÖTT

ALEPPÓBAN TARTÓZKODOTT

EMLÉKÉRE ÁLLÍTOTTA SZÜLETÉSE

200 ÉVFORDULÓJÁN

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

Kőrösi Csoma 1820-ban érkezett Latakiába. Onnan Aleppóba gyalogolt, s egyhónapos itt tartózkodás után Irak felé vette útját. Majd Irán következett, s 1821-ben Afganisztánon keresztül érkezett Indiába. Indiából többször Tibetbe látogatott. A tibeti nyelvet, kultúrát és vallást tanulmányozta, valamint a buddhista kolostorok könyvtáraiban kutatta

a magyarok őshazáját – egészen Dardzsilingben bekövetkezett haláláig.

Délidő van. Fáradtságunk okán valami pihenési lehetőséget keresünk, melyre rövid séta után rá is találunk.

Egy kerthelyiség-vendéglő a Citadella lábánál. Leroskadunk a hatalmas napernyők alá, teát kérünk és valami harapnivalót.

Itt mindent a törtfehér szín ural. A szép kőburkolaton, a Citadella monumentális falain, lépcsőin fehéren izzik a déli nap.

Aleppo hangulata varázslatos. Egész más érzéseket vált ki belőlem, mint Damaszkusz. Talán éppen sugárzó színeitől, a világos homokkő házaktól, a faerkélyektől, melyek faragott zártsága mögül a nők láthatatlanul figyelhették a falakon kívüli életet, ezt az előlük elzárt világot.

A Citadella körül árad a középkori hangulat. Ezt a városrészt évszázadokig falak vették körül. A XII. században állítottotta helyre egyik nagy építetőjük, aki meghatározta a ma látható építészeti jelleget is. E falak s a rajtuk nyíló, ódon kapuk a legrégebbiek, és a legjobb állapotban maradtak fenn egész Közel-Keleten.

Nagyot kanyarítunk utunkon visszafelé tartva a szállodába. Ezzel körbejárjuk a város lenyűgöző jelképét, a monumentális Citadellát. A Citadella zárva van, így belső gazdagságát, sajnos, nem láthatjuk. 26 m széles és 9 m mély árok választja el az úttól a fenséges erődítményt. A kapuhoz hatalmas lépcsősor vezet, mintha egy piramishoz menne az ember. A kora délutáni hőségben munkások dolgoznak a falak mentén.

A város közepén emelkedő dombon a világ egyik legnagyobb erődítménye áll.

A hellenisztikus időkben akropolisz (fellekvár) volt ezen a helyen, Julianus császár itt mutatott be áldozatot Zeusznak. (Ó egek, hol vagyunk!)

A hatalmas erődítmény a muszlim időkben készült, a kereszties háborúk idején pedig több frank hadvezér is raboskodott az aleppói Citadellában. Háborúk idején menedéket adott a harcok elől menekülőknak. Hatalmas tömeget tudott befogadni. Volt olyan időszak, hogy külön kormányzója

volt a városnak, s külön a Citadellának. A Citadella város volt a városban. Palota, színház, fürdők, szökőkutak vannak a robosztus falakon belül. Ezeket a szépségeket ezen az utunkon már nem fogjuk látni, sajnos.

Talán egy egész nap is szükséges lenne ahhoz, hogy belülről is megismerjük látnivalóit.

Esetleg itt is kellene keresni valamiféle vadkan-orrot – amilyen Firenze kabalája, s ha megsimogatod, újra visszatérsz. Nem hittem benne, de – csodák csodája! – 25 év múltán visszatértem Firenzébe.

Nos, Aleppóba is szívesen visszatérnék, ha nem is 25 év múlva.

Délután Aleppo Nagymecsetéhez látogatunk el.

Az Omajjad Nagymecsetet 715-ben építették az omajjadok. Többször leégett, többször újjáépítették. Eredetileg ez is keresztény bazilika alapjaira épült. Egyszerű szépségével csatlakozik hozzá a XI. században a szeldzsukok által építetett, négyszögletes 48 méter magas minaret. Ez a négyzet formájú minaret a legrégebbi a maga nemében.

A mecset udvarán egy csoportképet készít rólunk túraszervezőnk. Az egyforma, szürke csuklyás köpenyekben olyanok vagyunk, mintha egy kolostor lakóiként kirándultunk volna e helyre.

Az aleppói Nagymecsetnek, mely viszonylag újnak látszik, holott a XII-XIII. századból származnak a falai, 12 bejárata van. Mindegyik elnevezése fel van tüntetve egy kis táblán, a kapu mellett, például:

a Bab el Nur a 8., nevének jelentése: „A fény kapuja”, s a Bab el Dzsanna a 9., ami „A mennyország kapuja”.

Szemben állok a „mennyország kapujával”!

Miután átvettük csuklyás köpenyünket, és levetettük cipőnket, beléphetünk a kapun. A fekete-fehér mintázatú udvaron közelebbről is megcsodáljuk a szögletes minaretet, az oszlopos, kupolás kutat, s betérünk az imaterembe. A kövezet borító szőnyegek s a falak nem olyan szépek, talán nem is olyan gazdagon díszítettek, mint a damaszkuszi Omajjad mecsetben. E mecsetnek két dolog ad jelentőséget: az egyik a mihráb melletti sárgaréz rácsos üveg mögötti sír, Keresztelő Szent János apjának, Zakariásnak a sírja, a má-

sik pedig a XV. században készült, fából faragott szószék. Gyönyörű munka.

Zakariás mauzóleuma mellett külön csoportban állnak a nők, külön a férfiak. Az arany színű oszlopok mellett a tökéletességet szimbolizáló, mandala-virág motívumú csempék szinte ellazítják az embert, egyetlen hosszú percnyi szemlélés után.

A Szentföldön jártam már Zakariás házában, mely a Kidron völgye fölött fekszik. Valamikor Ein Karemnek, azaz a „Szőlők forrásának” nevezték a helyet, mely önálló kisváros volt. Ma Jeruzsálem egyik kerülete, amolyan művésznegyed, ahol ma is szőlőt termelnek, és borkészítés folyik – kedvtelésből. Ennek a városkának, Ein Karemnek volt a főpapja Zakariás. Az idős főpap itt élt már nem fiatal feleségével, Erzsébettel. Amikor Erzsébet közölte férjével, hogy állapotos, Zakariás ezt olyannyira hitetlenkedve fogadta, hogy megnémult. S attól kezdve csak írásban tudta közölni mondandóit, egészen addig, míg Erzsébet – aki Mária unokatestvére volt – meg nem szülte a gyermekét, aki születése után az akkoriban szokatlan János nevet kapta. Zakariás csak ekkor oldatik fel a némaság alól. Fia, János pedig – felnőve – a Messiás hírnöke lesz, s Keresztelő Szent János néven ismeri a világ.

S a két ereklye – Keresztelő Szent János feje és apjáé, a főpap Zakariásé is – Szíria földjén nyugszik, a legnagyobb tiszteletben. Jánosé a damaszkuszi mecsetben, apjáé itt, az aleppói mecsetben.

A tetőteraszon elfogyasztott vacsora után a keresztény negyedbe indulunk. Sétára s egy teázóba invitál bennünket István. Méditerrán hangulatú kis téren van a teázó, előtte néhány asztallal. Bekukkantok a belső helyiségekbe is, s meglepetésemre néhány lépcsőn lefelé tartva igen elegáns étterembe jutok. Japánok, franciák vacsoráznak a különleges hangulatot árasztó helyiségekben. Talán a mahagóni és az elefántcsont színű bútorok és berendezési tárgyak teszik olyan kellemessé a miliőt. A kijárat mellett felfelé tartó feljáraton viszont egy gazdagon megrakott régiségboltba lehet feljutni. Ezt néhányan meg is teszik útítársaink közül, s hosszú idő után kerülnek csak elő, lelkenedezve mesélnek

az emeleti „antik-bolt” kincseinek sokaságáról. Magamon is csodálkozom, hogy nem követem őket, jólesően üldögélek, békésen szemlélődöm. A kellemes teret, járókelőit nézem, miközben forró teámat iszogatva hallgatom útitársaim beszámolóit.

Néhány képeslapot vásárolok végre a szomszédos souvenir-boltban. Tea után egy rövid sétát teszünk az elegáns üzletek sora mellett. Ékszerboltok, elegáns ruhaüzletek, s az esti vacsora utáni jókedvű helybéliek között tekergünk, nyomakodunk a nyüzsgő forgatagban. De itt is egymást kell figyelniük a tömegben, nehogy lemaradjunk, elsodródjunk, így nem igazán tudjuk élvezni a kirakatok változatosságát. Mintha fáradna a társaság, már régen több csoportra oszlottunk. Későre jár. Reggel ismét továbbmegyünk, elhagyjuk Aleppót. Így hát „közös megegyezéssel” ki taxival, ki gyalog a hotel felé veszi útját. Mi, „lányok” nekivágunk, s toronyiránt belevetjük magunkat az éjszakába, elhagyjuk a zajos üzleti negyedet. Csendes, gyér világítású utcákon ballagunk komótosan. Elköszönnek, akik a teázó feletti szobákban laknak, mi tovább ballagunk, biztosan tudva, hogy jó irányt vettünk. Egészen magabiztosan közlekedünk az esti Aleppo zegzugaiban. Már a hotelhez közeli térhez érünk, amikor régiség-kereskedők invitálnak szelíden boltjukhoz. Ajánlják, tekintsük meg portékáikat, s válasszunk valamit. Megállunk, Klára nézelődik a bolt előtti félhomályban, majd beljebb invitálja az eladó. Némi válogatás után egy kedvére való, ovális, rézműves képkeretet talál, s megvásárolja. Az eladó ettől még kedvesebben mutogatja a poros, s az újabb kori réz- és öntárgyakat. Keresztes lovagok sisakjait nézegetem, nem feltűnően, nem akarok vásárolni. De többen is bemennek közülünk a boltba, mire segítség érkezik a régiség-kereskedőnek is, s pillanatok alatt nyitják ki a másik, majd a harmadik üzletet is. Mintha titkos jellel azt mondták volna: „Szezám, tárulj!” Legel a tekintet a rengeteg poros „műtárgyon”: mécsesek, régi rézkancsók, tea-kiöntők, kávé edények, lámpák, füstölők és mécsesstartók, mellvérték és sisakok – végtelen mennyiségben. A késő esti, hűvös fuvallat és a középkor levegője leng körül bennünket. Hellyel kínálnak az árusok. Leülünk a kis zsámolyokra vagy a lépcsőre, s nézelődünk, míg aki vásárolni kíván kö-

zülünk, az alkudozni kezd. Közel az éjfé, s mi keresztes lovagok fegyverei és régi paloták, utcák vaslámpái között üldögélünk, s felállni sincs kedvünk, a kereskedők is mind együtt vannak, beszélgetünk, s jól érezzük magunkat.

De a fáradtság lassan erősebb lesz, mint ez a keleti bazári bevásárlás, s lassan indulunk. Van, ki lámpát vett, van, ki szép-műű rézkancsót, én teljes nyugalommal állapítom meg, milyen csoda, hogy nem vettem meg a ki tudja hányadik kis réz műtűrkét.

S ez nagy szó nálam.

Én várom az alkalmat, hogy az ékírásos „kő-könyvecskék” tulajdonosa legyek. Mindnyájan nagyon élvezzük, hogy keresztül a városon hazataláltunk. A hotelhez vezető, szűk kis közben egy számár ballag a gazdájával, vagy egy gazda a szamarával. Helyet adnak – megvárják, míg bekanyarodunk.

A hotelkapu két nagy szárnya most be van hajtva, s úgy néz ki, mint egy egyiptomi fáraófej. Boltíves rézszárnyain egy-egy óriási, gömbölyű-domború szem, e fölött a boltívet a „homloknál” 10 kis „korona”-dísz ékíti. Míg a korona fölött, a kapu színével egyező újabb boltív-turbán, s mindezt két oldalról a sárga-fekete csíkos márvány fogja közre vízszintesen, fent egyetlen függőleges csíkkal, pontosan úgy mint a fáraó-fejdísz kendője.

A recepción át vesszük a rézpecsétetes kulcsokat, s jó éjt kívánunk egymásnak.

Aleppo, szép voltál, otthonos voltál, kedves voltál, nem múlt időben, hanem ma, de így este már mégis múlt időben.

Itt tudnék élni, mert nagyszerű város, mert varázsa van, ami vonzásában tartja az embert.

A Hetedik napon

„Ne tégy rosszat ellenségeddel!”

Reggeli után elhagyjuk Aleppót, hogy

Hama – római kori vízi malmainak megtekintése után, egy hajtűkanyarral ismét északnak fordulva, felkeressük a csodálatos fekvésű

Apameát (mely sokak szerint Palmyra után a legérdekesebb, hellenisztikus alapítású város), majd – a tengerpart felé véve az irányt – megtekinthessük **Ugaritot**, s késő délutánra elérjük

Lattakia kikötővárost, a Földközi-tenger partján.

Aleppótól távolodunk, s a frankok borzalmas tetteiről szól az információ egy korabeli dokumentumból:

„Nem tudom immár, vadállatok tanyája-e ez, avagy az én otthonom, a szülőföldem?

idéz egy ismeretlen arab költőtől István, miközben keresztülhaladva a településen, s visszafelé haladva az időben, meghallgatjuk Maarrat szörnyű történetét, hogy mi is történt a szíriai városban 1098-ban:

„Az ott lakók nyugalomban éltek a várost övező körkörös fal védelmében, szőlők, olajfa- és fügefaültetvényeik mérsékelt jólétet biztosító jövedelméből. Maarrat büszke volt szülöttére, az arab irodalom egyik legnagyobb alakjára, Abúl Alá al-Maarri költőre, aki 1057-ben halt meg. A szabadgondolkodású, vak költő támadni merte kora erkölceit, amihez bátorság kellett.

Halála után negyven esztendővel messziről érkezett fanatizmus igazolja Maarrat fiának igazát, vallásellenességét és pesszimizmusát:

„A sors üvegpohárként csap minket a földre, Senki szilánkjainkat nem szedi már össze.”

S a leírásokból az alábbi keresztes borzalmakkal ismerkedhetünk meg: „November végén több ezer frandzs (frank, francia) harcos zárja ostromgyűrűbe a várost. Néhány lakosnak az utolsó pillanatban sikerül elmenekülnie, a többiek benn rekednek az egérfogóban.

Maarratnak nincsen hadserege, csak várőrsége. Hozzájuk csatlakozik néhány száz, a katonáskodásban járatlan fiatal. Két héten keresztül hőiesen ellenállnak a rettenetes lovagoknak, még felbőszített méhekkal teli kasokat is hajigálnak a falakról az ostromlókra. Amikor a frandzsok megtapasztalták ellenfeleik rendkívüli elszántságát – írja Ibn al-Aszír –, építettek egy irdatlan fatornyot, amelynek magassága elérte a falakét. Néhány védőt ekkor hatalmába kerített a félelem és a csüggedés... – Elhagyták hát a falakat..., Hamarosan az egész várfal védő nélkül maradt.... December tizenegyedike, este van. A sötétség miatt a frandzsok még nem vállalkoznak arra, hogy behatoljanak a városba. Maarrat vezetői tárgyalásokat kezdeményeznek Boemunddal, az ostromlók parancsnokával, Antiokhia új urával. ... azt ígéri, megkíméli a lakosok életét, amennyiben leteszik a fegyvert, és kiűritenek bizonyos épületeket. A családok – bízva szavában – összegyűlnek a házakban, a pincékben, s egész éjjel reszketve várakoznak.

Hajnalban megérkeznek a frandzsok, iszonyú mészárlás kezdődik. Három teljes napon át hányják kardélre az embereket, több mint százezer embert öldösnek le, és sok-sok foglyot ejtenek. – A forrásanyag szerint Ibn al-Aszír adatai nyilvánvalóan nem felelnek meg a valóságnak, mivel a város lakossága a bukás előestéjén nem haladta meg a tízezret. A szörnyűséget nem is áldozatok száma, hanem a nekik szánt, szinte elképzelhetetlenül kegyetlen sors jelenti. E kegyetlen mészárlást a frandzs krónikás Raoul de Caen vallomásában így írja le:

Maarratban a mieink üstökben főzték meg a felnőtteket, a gyermekeket pedig nyársra húzták, megsütötték, és felfalták.

A Maarrattal szomszédos települések lakói sohasem olvashatták e krónikát, de életük végéig mesélik azt, amit láttak és hallottak.

Igazságtalan-e ez a kép? - ...Vezetőik erre hivatkoznak egy esztendővel később egy, a pápához intézett hivatalos levél-

ben: Iszonyú éhínség gyötörte a maarrati hadsereg katonáit, s a kegyetlen szükség arra szorította őket, hogy a szaracénok holttesteivel táplálkozzanak.

De a Maarrat környéki lakosok e gyászos télen oly dolgokat is tapasztaltak a frandzsok viselkedésében, amelyeket az éhség nem magyarázhat meg. ... E szempontból talán a maarrati csatában személyesen is jelen lévő frandzs történetíró, Albert d'Aix egyik megjegyzése a legborzalmasabb: A mieink nemcsak a megölt törökök és szaracénok tetemeit nem áttalották megenni, de fölfalták még a döglött kutyákat is.

Abúl Alá költő szülővárosának haláltusája csak 1099. január 13-án ér véget. Frandzsok százai rohannak végig az utcákon fáklyákkal, sorra gyújtva fel a házakat.

...közvetlenül a maarrati események után a félelem bénította szíriai városok lakói letesznek minden ellenállásról....”

Saint-Gilles frandzs vezér Jeruzsálem felé indul.

„Mindenki, aki a Szent Városba vezető út mentén él, megkísérli elkerülni a pusztító veszedelmet. Menekülnek. „Ezt a megoldást választják a gazdag Bukaja-síkság parasztjai is, amikor 1099. január utolsó hetében híret veszik a frandzs csapatok közeledténél, állataikkal, olaj- és gabonatartalékaikkal a „kurdok várába”, Husz al-Akrádba mennek, mely egy nehezen megközelíthető, magas sziklaorom tetejéről uralja a síkságot egészen a Földközi-tengerig. De január 28-án a frandzs harcosok kezdenek fölkapaszkodni a Huszn al-Akrád magas falain. A parasztok először egy cselhez folyamodnak, majd az éj leple alatt megszöknek a várból. A Huszn al-Akrád helyén pedig a frandzsok – negyven évvel később – felépítik egyik legfélelmetesebb erődítményüket. Neve „Akrád”-ból előbb „Krat”, majd „Krak” lesz. Krak des Chevalliers – a „Lovagok Krak vára” monumentális látképét a 9. napon fogjuk látni a Bukaja-síkság fölött.

Maarrat történetét nehéz szívvel hallgatja az ember, s mintha kevésbé lennék lelkes, hogy a régen várt, fantasztikus és titokzatos várat „bevegyem”.

A borzalmak mindig borzalmak, a hitszegés mindig hitszegés, s a szörnyűségekre soha nem lehet indokolt semmilyen magyarázat.

Maarrat története után elcsendesedve érkezünk **Hamába**

Hama

Szinte felüdülés a szomorú múlt felidézése után megérkezni egy különleges, csupa zöld város jelenébe.

A város nem hasonlít az eddig látottakhoz, rengeteg zöld növény, pálmák, hibiszkuszok, fehér házak, vízcsobogás suttogása fogad, ahogy leszállunk a buszról. Délelőtti forgalom a városban. Előttünk a folyó-ág vizében hegyes ciprusfélék, egy távoli híd, s boltíves, tömör kis bástyafal tükröződik vissza.

Hatalmas aquaduct-hoz (vízvezetékhez) sétálunk, az óriási boltíves lábakon még hatalmasabb fakerék forog lassan, méltóságteljesen. A boltívek keretén túli látképben hasonló vízikerekek, egy kis szigeten méhkaptárra emlékeztető építménnyel.

Igen kellemes sétát teszünk Hamában, a délelőtti órán. Római kori emlékek helyén állunk csodálkozó örömmel. A középkorból származó óriási vízikerekek, a noriák, most is rendületlenül forognak, hatalmas méretükkel és korukkal ellentétben nem is fáradtan, inkább komótosan, ahogy elefántok szoktak ballagni terhükkel. A monumentális vízemelő szerkezetek fából készültek s a fatengelyen forgó lapátjaikkal az Orontesz folyó vizét emelik a boltíves lábakon álló emeletes aquaduct tetejére, hogy onnan csöveken folyják tovább a víz az öntözendő földekre. A két „óriáskerék” után, körbesétálunk a virágos bokrokkal tarkított tóparton, hogy közelebbről gyönyörködhessünk még két kerék munkájában, melyek egy mecset oldalához simulnak. Tükröképüket apró hullámokkal törten kettőzi meg a víz. A park növényzetén és virágain érezni a víz közelségét, jótékony gazdagságát.

A parkban fiatalok üldögélnek, sétálnak, olvasnak, Hama egyetemi város.

A monumentális, feketére érett fakerekekkel, s a homokszínű mecsettel szemben fehér, modern szálloda épülete magasodik. Mindegyik képbe bokrok bókolnak be, színes virágaikkal.

A séta és fotózás után tovább is indulunk, nem délnek, Homs irányába, hanem következő állomásunk, Apamea felé.

Hama és Homs Aleppo és Damaszkusz között fekszenek. A bronzkorban már működő települések vízikerekei az Ajjubidák idejéből maradtak fenn.

A megélhetés fő forrása e vidéken a mezőgazdaság: paradicsom, gyapot terem a földeken, az állattartás is fontos. Legelésző birkákat látunk az úttól távolabb több helyen is, míg a harmadik legfontosabb megélhetési forrás az építőipar.

Szíria egyetlen nagy építkezéshez hasonlít. Rengeteg a félkész, épülőfélben lévő ház. A vizet föld alatti forrásokból nyerik.

Apamea – azt hiszem, nem is hallottam ezt a nevet ideérkezésem előtt. A várost a keresztesek megérkezése előtt nem sokkal építették. Messziről feltűnik a hegyoldalon a Citadella. A Citadella dombja ma is lakott. Elhaladunk a temető mellett, ahol arccal Mekka felé állnak a sírkövek.

Így a temetési szertartásokról is hallunk néhány mondatot: siratóasszonyok búcsúztatják az elhunytat, egy éjszakán át. A holttestet lepedőbe csavarták, s úgy hantolták el.

Szokás volt, hogy egy-egy állat tulajdonságát vonatkoztatták az elhunytira (Oroszlánok kiáltása, stb.).

Az ókori város oszlopos főútja mellett parkolunk a déli melegben. Felhőtlen kék az ég, egy fehér épület, büfével, képeslap- és kendőárussal. Itt is láthatóan egy család látja el az ide látogató idegeneket. A férfi a büfé pultjánál szolgál ki vagy biztat önkiszolgálásra bennünket, kitarva a hűtő ajtaját. Az asszony flitteres kendőket kínál, valamint Apamea – nyugodtan mondhatjuk: világhírű – mozaikjainak tablóit. Egy kisfiú szemérmesen egy-egy gyapotpamacst nyújt át annak, akit éppen kinéz magának.

Természetesen, először a forró teának hódolunk, kis szuszszanas az épület árnyékában lévő kerti asztalok mellett, majd lassan elindulunk a végeláthatatlan ókori oszlopsor irányába.

Ki erre indul, ki arra. A többség az út jobboldali szárnya felé veszi az irányt. Rekkenő meleg van.

A romok között kígyók lehetnek – figyelmeztet István elinduláskor. Nézzünk a lábunk elé.

A várost Szeleukosz, a hódító Nagy Sándor tábornoka alapította. Nagy Sándor halála után ugyanis hatalmas birodalmát a tábornokai maguk között osztották fel, így lett Kis-Ázsia Antigonoszé, Mezopotámia és Kelet Szeleukoszé, míg Egyiptom Ptolemaioszé.

A volt vezérek azonban egymás területeire is szemet vetnek, s megszerzéséért harcba is szállnak egymás ellen. Kr.e. 301-ben az ipszoshi csatában Szeleukosz legyőzi Antigonoszt, s így övé lett a Birodalom keleti része, Szíria és Kis-Ázsia. Ez a győzelem nagy jelentőségű Szíria számára. Szeleukosz új dinasztiát, új államot alapít, s saját birodalmának központját a Földközi-tenger és az Eufrátesz közé helyezi, Antiochiát téve fővárossá. Így Szíria földrajzi és egyben politikai központtá is válik. A lakosság többsége megtartja az arámi nyelvet, az együttélés pedig kultúrák egymásra hatását teszi lehetővé. Görög kultúra és művészet keveredik kelet filozófiájával, tudományával.

Szeleukosz több új várost is alapít, s önmagáról vagy családtagjairól nevezi el azokat. Antiochiát apjáról, Laodiceiát - a mai Lattakia - anyjáról, Apameát pedig (perzsa) feleségéről.

Apamea az őskorszak óta lakott. Pharnaka és Pella néven volt ismeretes. Katonai támaszpontként volt nagy jelentősége, és Szeleukosz idejében fejlődött tovább.

A várost Kr.e. 64-ben Pompeius elfoglalta, s a Római Birodalomhoz csatolta. A rómaiak idején is tovább fejlődik. A szíriai helytartó - Quirinius - idején tartott népszámláláskor 500 000 lelket számláltak. A római korból származó romjaik is szépséges emlékekkel csábítják ide ma a látogatókat.

Lassan sétálunk a cardó - főutca - lapos kövein, hatalmas római oszlopok lábánál. Az oszlopfő-töredékek gyönyörű faragása, az oszlopok mintáiban gyönyörködés megunhatatlan élmény.

A „fennsíkon” állva, amerre ellátni, lankás dombok ölelik körül az elpusztult várost. Csodálkozva szemléljük a fürdőmaradvány oszlopait, melyek díszítései alsó részükben is oly gazdag faragásúak, mint amilyen a több méter magasságban, a korinthuszi oszlopfőknél látható. Harmincöt, legalább fél méter átmérőjű oszlopot számolok meg egymás után, csak a főutca jobb oldalának pillérei alatt, akkor megállok a számolásban.

A tíz métert meghaladó, sima, csavart és spirál-formában munkált oszlopok mellett nagyon aprónak tűnünk. Még felballagunk az egyik dombra, hogy felfedezzük a város határát, de a végtelenbe merül a tekintet. Visszasétálunk kiégett bogáncsok között a hajdanvolt – minden valószínűség szerint – szépséges város főutcáján. A cardó több km hosszú, s olyan széles, hogy két római kocsi biztosan elfért egymás mellett.

Kleopátra és Septimius Severius is járt itt, Apameában.

A mozaikok megtekintésére már nincs idő, így egy tömböt hozok magammal a letűnt dicsőség pompájából.

Sétánk során kígyókkal szerencsére nem találkozunk, de a mozaikokról készült képek jó néhány állat-témát ábrázol: zsákmányoló, óriási macskafélét (talán leopárd, oroszán), menekülő antilopot, szárnyas jószágot, pávák szebbnél szebb díszes tollazatát, elrugaskodó párducot, kígyót és nyulakat, s paradicsomi kertben talán paradicsom-madarakat.

Az ókori települések épületeit a földrengések pusztították el, az állatok sok fajtát az emberi civilizáció? – találghatnak.

Apameát elhagyva a Földközi-tenger felé vesszük az irányt.

Ugarit megtekintését másnap reggelre teszik át túravezetőink, s így lehetőség lesz egy kis földközi-tengeri fürdőzésre.

Délután van, mire Szíria tengeri kapujához, Lattakia kikötővárosba érünk, hogy itt töltsünk egy éjszakát.

Egy órányi lehet az út a hegyeken át, vagy még annyi sem, amikor elérjük a tengert. Hamarosan látszik a kikötő! Tetherhajók, daruk, konténerek.

Nem tipikusan szír város. Az ősidőkben elért jelentőségét máig megőrizte Szíria tengeri kijárata, melyet a kikötővárosok sokszínűsége jellemez. Az új Lattakia a régi hellenisztikus város maradványaira épült, s fennállása alatt több földrengés is sújtotta.

A mediterrán város kikötője már az ókorban is nagy forgalmat bonyolított le.

A Kr.u. II. században metropolis rangot adott neki Septimius Severus.

Római emlékek – mint a Diadalív – ugyanúgy találhatók benne, mint az ottomán korból néhány szép mecset.

A várost többségükben keresztények lakják. Itt már sok farmeres-pólós lánnyal, egymás kezét fogó, vagy egymást átölelő fiatal párral találkozunk. (Ilyen jeleneteknek sem Damaszkuszban, sem Aleppóban nem nagyon voltunk tanúi.)

Alavita kisebbség teszi ki a lakosság másik részét. Az alaviták (Ali nevéből származik e szó, ki Mohamed unokatestvére és egyben a 3. kalifa is volt) – egy síita szektát jelent (Asszad elnök is e népcsoporthoz tartozik).

Amjad – arab idegenvezetőnk – nem kis megdöbbenésére mi egy újabb várlátogatás helyett a tengeri fürdözést választjuk. Jelezzük: leghőbb óhajunk, hogy fürdõhessünk egyet a Földközi-tengerben.

S lám, ez a kívánságunk is teljesül. Itt a fürdés a tengerben olyan ritkaság, hogy lehet, az újságban is benne lesz holnap – mondja István nevetve.

Ebbéli kérésünkre, hogy fürödni vágyunk, Amjad azt válaszolja Istvánnak, hogy „ha fürödni akarunk, menjünk a francia Riviérára”. István nem fordítja le ezt a pikírtnek tűnő megjegyzést, szerencsére, mert a következő pillanatban kiderül, hogy nem rosszindulatú megjegyzés volt, hanem így hívják a partszakaszt, ahol Amjad öltözködési és zuhanyozási lehetőséget tud biztosítani számunkra.

A tengerpart egyik villájában – ha jól rémlik, 1000 szíriai fontért (ez kb. 4000.-Ft) – módunk van átöltözni, zuhanyozni, s irány a tenger.

A zsúfolt napok, gyors menetek, meleg homok és kövek sokasága után olyan új és üdítő látvány a hullámok játéka, hogy izgatottak vagyunk, mint a gyerekek. Gyorsan, gyorsan be a vízbe! Egy perc alatt vetjük le a pólót és nadrágot vagy a könnyű ruhát, és vidáman engedjük magunkhoz a tenger hullámait, hogy aztán teljesen megadjuk magunkat neki. A helybéliek „elnéző” mosollyal figyelnek bennünket. Ez valami olyan lehet, mint amikor a novemberi Balatonban vidáman fürödtek a németek.

Úszunk, úszom befelé. Emel a hullám, és leenged. Ki mondhatatlan jó. S minél beljebb érünk, annál inkább úgy érzem, jó lenne csak úszni-úszni befelé hosszan, ellazultan,

addig, amíg a horizont domborulatához nem érek, akkor ráfeküdni egy hullámra, eggyé válni a víz-elemmel, s hagyni, hogy a hátán kihozzon a partig, mint egy uszadék fát, felemelve, lecsúsztatva, felemelve, lecsúsztatva. Játszana velem, és én csak libegnék a hullámok hátán, és mosolyognék.

Néhány perc, amíg a parti vízben sétálhatunk, ezalatt két maréknyi orsó alakú kagylót gyűjtök, ami olyan, mint egy mini amfora, a rárakódott vízkő (?) rétegtől. Mint egy kicsi öreg rinocérosz, olyan rücskös, olyan „antik”, olyan eredeti.

Ez nagyon finom volt – mondjuk boldogan vezetőinknek, ahogy kikanyarodik a busz a tengerpartot kísérő, fákkal szegélyezett útra.

Lattakiai szálláshelyünk felé tartunk, a Hotel La Liche.

A hotel négycsillagos, s bár legalább másfél emelet magas hombárok kapui sötétlenek az estében komoran, s nem éppen túl barátságos elhaladni mellettük a hotel felé, de a zárt, sötét óriási hombár-kapuk után hirtelen bekanyarodunk a kivilágított hotel-behajtóba, s a bejárat fotocellás üvegajtaja már elegáns előtérbe vezet. Visszatekintve az ajtóból a szemközti fal mozaik-képén áll meg a tekintet, közben két luxuskocsi kanyarodott épp a szálloda ajtajához. Itt a környék kissé meghökkentő, a belső tér viszont megnyugtató, kettőssége gyorsan megszokható.

A mély fotelekbe roskadva várjuk, hogy megkapjuk szobakulcsainkat. A szobaszámom ismét kilences számot tesz ki, de vezetőnk hirtelen visszakéri azzal, hogy Amjad szeretné ezt a kulcsot. Szomorúan nyugtázom, majd hirtelen kíváncsivá tesz, vajon miért kapok másik számot?

A szoba jókora előterét, tágas szobáját a két, különálló hatalmas ágyat, a nagy fürdőszobát látva kissé elcsüggedek. Teljesen elveszettnek érzem magam benne.

Visszasietek a hallba, s kérem Istvánt, hogy „karavánszeráj” nagyságú apartmanomat – ha lehet – cserélje másikra. S halkan kérdem, nem tudja, miért kérte el Amjad az én első számomat? Bár hirtelen magam is rájövök, nyilván

azért, mert az is ekkora, mint ez a hodály, s ráadásul a tengerre néz.

István gondolkodás nélkül cseréli ki saját szobakulcsát az enyémmel, s a csomagomat is áthozza. Így kerülök a számomra méretes, barátságos szobába.

Nagyon hálás vagyok érte, s örülök, hogy szólni mertem. Ritkán szoktam reklamálni, igyekszem elfogadni a dolgokat olyanoknak, amilyenek, mert hiszem, hogy általában semmi sem véletlen.

Valamit valamiért mindig kapunk, jót is, rosszat is egyaránt, s hogy a kapott dologban mi a megfigyelni-, megtanulnivaló, arra mindig magunknak kell rájönni.

A sarokablakokból messzire ellátok, s bár a kikötő velejárója a dokk, a hatalmas kínai konténereknél szebb látványt is el lehetne képzelni. E kikötői kavalkádon és a jellegtelen, lapos tetőkön túl mégiscsak a tenger látható.

A vacsorát a legfelső szinten szolgálják fel, fedett teraszon, ahonnan végiglátunk mindazon, ami szobám ablakaiból is látható.

A kikötő esti fényei vibrálnak már, amikor felmegyünk vacsorázni.

A hosszú asztalnál kissé fáradtan, de vidáman roskadunk le, s máris érkeznek a tányérok az előételekkel, majd egy jókora adag kerek rizs-domb a közepébe ágyazott csirkehússal, zöldséggel. Nem tudom megállni, hogy ne kóstoljam meg. A napi menet és az egy órányi úszás, fürdés után még éhesebb a társaság, de mintha mégsem menne az étkezés. A rizs jó ízű, kellemesen fűszeres. Azt hiszem, elfogyasztanám a teljes mennyiséget, ha nem tartanék attól, hogy a gyomrom nem fogadja szívesen.

Az aleppói gyengélkedésen már túl vagyok, a kikötő fényeit pásztázza tekintetem, miközben jókedvűen csevegünk asztaltársaimmal a mai nap történéseiről. Ekkor azonban megszólal útítársunk, Mariann. – Elájulok – és lassan csúszni kezd lefelé a székről, a férje fogja meg. – Rosszul vagyok – ismétli halkán és sápadtan. – Két-három perc elteltével, amikor annyira összeszedi magát, hogy el tud indulni, férje lekíséri a szobába. Mariann lemarad a vacsoráról, s már nem tart velünk az esti, kikötővárosi sétán sem.

Az esti séta eredetileg a „promenádon” lett volna, de kiderül, nagyon messze vagyunk a belvárostól, ahol a tengerparti sétány valóban sétány lenne. Elindulunk ugyan a szállodától a tengerparti úton, de semmi látványosság, néhány fiatalember cselleng csupán, az út nem túlságosan jól világított. 10 óra van. A társaság fáradt ahhoz, hogy esetleg – több km-t sétálva – elérjük a „promenádot”. Már taxiba ülni sincs túl sok kedvünk, s mintha idegenvezetőnk is kis-sé csalódott lenne, visszatérést javasol.

A meleg zuhany után még egy pillantást vetek a kikötőre, a holdra, s elalszom, mint a tej. Nem húzom be a függönyöket, egyrészt, mert úgy sem lát be senki a 12. emelet magasságban lévő szobába, másrészt, hogy másnap reggel a napfény cirógatására ébredjek.

A Nyolcadik napon

**„Igazságos légy még azok iránt is,
akik bántanak és szorongatnak!”**

Elhagyjuk a kikötővárost, hogy először kissé északabbra fordulva megnézzük

Ugarit maradványait – e hely megtekintése, a programtól eltérően, mára helyeződött át –, majd délnek véve az irányt

Tartusz felé induljunk, ahol a nyolcadik nap éjszakáját töltjük, miután délután egy kis tengeri hajókázással átné-
zünk Szíria egyetlen apró szigetére, Arwadra.

Mediterrán hangulatú, enyhe dombra kanyarodunk, több méter magasan futó tölcéses virágok kíséretében. A turisták megjelenésére fürgén előkerülő ajándéktárgy-árus mellett ballagunk fel Ugarit „város” recepciójához: egy kis idegenforgalmi irodához. Terebélyes fa alatt ülünk le a kora délelőtt már meleg levegőben, hogy meghallgassuk Ugarit történetét.

Ugarit – az első betűírásos ABC születésének helye! Ez az ABC jóval egyszerűbb volt, mint az egyiptomi hieroglifák vagy a több száz szótagot, szót jelölő sumérok ékírása. Az ugariti ABC 30 „betűből”, ékírás-jelből áll, ezek mindegyike egyetlen mássalhangzót jelöl, ABC-sorrendben. Eből alakult ki a föníciai, s ez jut el Európába mint görög, majd latin ABC, és terjed el, s amelyet mi is használunk. Talán ez Szíria egyik legnagyobb öröksége.

Az egész romváros olyan, mint egy hatalmas építkezés: látszanak a helyiségek falainak alapjai, egy-egy épen maradt lépcső, a több ezer éves csatornarendszer kő-medrei, a kőkutak, a hatalmas raktárrendszer a város különböző negyedeiben.

Ugarit kánaánita település, lakosságát gazdag kereskedőcsaládok közössége alkotta. A gazdag polgárok, kereskedők és kézművesek házai, a templomok negyedei mellett álltak. A város középpontjában a palota maradványai láthatók.

Az ugariti királyi palota nagyon szűk bejáratú – egy leírás szerint azért, mert féltek a fertőző betegségtől, melyről egy agyagtáblán így írnak: „azt hallottam, Nann a palotában van, sokakat fog megfertőzni, rendkívül járványos betegsége van, ne igyon senki a poharából, ne üljenek a székére.”....

Tehát sok ezer évvel ezelőtt már tudtak a járványos betegség létezéséről.

Több udvara, belső kertje, s könyvtárszobái voltak, s ezekben fedezték fel azt kb. 20 ezer darab ékírásos táblát, melyeknek „olvasatából” egy fejlett, késő bronzkori civilizációt ismerhetett meg a világ. A táblák több nyelven íródtak, így akkád-babiloni, sumér, egyiptomi, hettita nyelven. A táblák között találtak „szótárakat”, pl. sumér-akkád „szótárt”, de találtak városokat, mesterségeket leíró, magán- és diplomáciai levelezést őrző táblákat is. Rátaláltak királyi határozatokra, egy babiloni nyelven írt, özönvízről szóló elbeszélés töredékre, mitológiai költeményeket megőrkítő táblákra, vallásos szövegekre a papi könyvtárban.

Agyagszobrocskák, festett és festetlen cserépedények kerültek elő a rommező termeiből, kézműves és iparos településeiről.

De bronzfegyverek, arany ékszerek is, melyeket a Damaszkuszi Nemzeti Múzeumban tudunk majd megtekinteni. A fa alatti üvegtáblával védett térkép Ugarit fénykorának körvonalait rajzolja elénk.

Ugaritot külső invázió pusztította el a Kr. előtti XII. század környékén.

A filiszteusok (a palesztinok elődei) voltak, akik ideérkezésükkel a pusztítást okozták. Ezt a pusztítást Ugarit sosem heverte ki.

Ezt nevezhetjük a vaskor kezdetének.

Ugaritot elhagyva a sivatagos, sárga táj után az út hegyvidék felé vezet. Szerpentinén kanyarog felfelé járművünk, míg a magas hegyek lábához érünk. Erdők a sziklák között, vagy sziklák az erdő fái között, nem is tudom, hogyan helyesebb. Itt valamikor hatalmas, sűrű erdőségek voltak, ám a föníciaiak a Djebel Anszalja-hegy fáit hajóépítés céljából szinte teljesen kipusztították. A természet gyógyítja önmagát, s valamit megőrzött a hajdani szépségből, mert bár sűrűnek nem mondható, de üdítően gyönyörű a hegyek árnyas láncolata.

S e hegyhullámokon felbukkanó óriási, idő-marta, markáns kövek: fenséges építkezése és pusztulása a természetnek.

Qalat Marqab

Ugarit után – a Földközi-tenger felé haladva – rövid látogatást teszünk egy másik keresztes várba, melynek magyar vonatkozása is van.

A Citadella lábánál áll meg a busz, onnan baktatunk fel az erődítményhez.

Kalat Markab vagy Qalat Marqab 500 méter magas dombon áll, kisebb lovagvár mint a Krak de Chevalliers.

Kalat Markab/Qalat Marqabot (neve annyit tesz = „a hegynek öreg embere”) 1062-ben építették, 1118-ban foglalják el a keresztesek, 1170-ben egy földrengés is megrázza, s akkori lakói elhagyják. Ezt követően a johannitáké lesz egy időre, ahogyan Apamea is. A johanniták néhányszor átépítették, kápolnával, vártoronnyal bővült, (a kápolnában egy

„Utolsó vacsora” freskó rejtőzött a fedőréteg alatt). A kibővített erődben legalább háromezer védő fért el. (A johanniták a Templomos lovagok elsőként megalakuló, betegápoló rendje, akiknek feladata volt a keresztes háborúk kezdetén, hogy szállásról, kórházakról gondoskodjanak, s védelmezzék a Jeruzsálemben tartó zarándokokat.)

Az erőd 1240 körül püspöki székhely is, majd két támadás is éri Baibars szultán csapatától, de a védői hőiesen kitartanak.

Az egyiptomi mameluk szultán seregének viszont sikerül legyőzni a keresztes lovagok utolsó maradványát, s visszafoglalták Marqabot.

A kereszteslovag kor várai a tengerpart vonalán, hegyek tezején épültek. Ezek a meredek hegyoldalak védelmet is nyújtottak a támadók ellen, hiszen jól lehetett látni a betolakodókat. Támadásokat lehetett indítani a magaslatokról, esetleg tűzjelzésekkel tájékoztathatták egymást a szomszédos várakban, és a tenger közelsége is előnyös volt, hiszen a tenger felől érkezett minden utánpótlás, „élelem, paripa, fegyver.”

A múlt erődtípusához két jelenkori kis számár szállítja fel a terhet a várudvarra – hátukra tett, széles zsákokban. Minden lépcsőnél megáll a szerencsétlen állat, a teher nehéze, a kiálló kövek egyenetlen meredekén nagyon nehéz egyensúlyozni azt. „Mint a málhás számár” – hátukra tett, széles zsákokban – szól a mondás, ha valaki nagyon fel van pakolva. Íme, az „illusztráció”. Súlyos terhével lép egyet, megáll lehajtott fejjel, pihen szusszanásnyit, majd patája újra koppan a kövön az előttem ballagónak. Annyira sajnálom a két, sorsába „beletörődő” jószágot, hogy legszívesebben nekik segítenék. Nem lehet ezt valami csörlővel megoldani? – hátukra tett, széles zsákokban – gondolom, majd elfordítom a tekintetemet: ne kelljen látni az állat szemét. (De ezt rögtön álszentnek is érzem.)

A vár udvarán nagy adagokban érkezik meg – hatalmas porfelhővel együtt – a falról lezúduló törmelék. Serényen dolgoznak fent a falakon, s idelent is. A helyreállítás világosan látható a sötétszürke bazaltkockák között kacskaringózó friss, fehér fugákból.

Magyar régészekkel találkozunk; a televízióból ismert Major Balázs csapata és nagy lendülettel, mint mondják, egy szentély helyét tárják fel éppen. Nincs szükségük segítség-re? – De igen, felelik, de itt ásni kell keményen. Gondoltam, bográcsban főznék egy jó gulyást a várfal tövében honfitársainknak, miközben a teraszos hegyoldal lábánál kéklő földközi-tengeri látványába merülhetnék. Lehet, hogy így nem lennék nagy segítség, de én biztosan jól érezném magam.

Kik támogatják a feltárást? – kérdezem az ásatást végző egyik fiatalembertől, akik láthatóan örülnek, hogy magyar hangokat hallanak. – A Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Pécsi Múzeum szponzorálja – kapom a választ.

Elköszönünk jó munkát kívánva, s elhagyjuk a várat a gótikus ívű kapun át, ismét találkozáva a homoktól megszabadult két kis teherhordóval.

Az erődítmény lábánál hosszú, nádtetős teraszon rövid tea-időt tartunk. Meleg a levegő, így bensőnket is átforrósítva egy pohár forró szíriai teával – kiegyenlítjük a dolgokat. Az erős tea felfrissít, a tenger felől enyhe szél lengedez, ez is jólesik. Lent a tengerparton gyárkémény füstölög, ez az egyetlen, ami nem illik a képbe.

Tartus felé haladunk. A tájat nézem. Kövek, több ezer évesek – és „élnek”. És szemét, több ezer évig nem porladó, marad e korból, ha lesz majd, ki még megnézi a mi korunkra jellemző „emlékeket”.

Ami megmarad a damaszkuszi úton, az por és szemét – szójátékkal élve: szemét és por, az új kor kórja – „fekete rózsáját” a szél szerteszét hordja fekete zacskó formában, s a nejlón nem bomlik le!

*A Tenger küszködve csapkod,
kék azúrrját őrzi még, de szenny és bűz
hullámok alatt és felett,
s bár imádkozik a Föld,
nem segítenek az Égiek
– születik meg hirtelen bennem kis ötsoros saját sirámom.*

Szíria növény- és állatvilága egészen más volt az ókorban. Az ókori tájkép még más világot mutatott: oroszlánok, ele-

fántok, nagyragadozók, a mocsarakban vízilovak éltek itt nagy számban a hellenisztikus kor elejéig.

Kr.e. VI. században sok állatfaj kipusztult, a hegyoldalakat teraszosították a szőlőtermesztés számára.

De az állatvilág még a keresztes korban is meglehetősen gazdag volt.

Az út melletti leállóban egy kamion áll, s várja, hogy vezetője elvégezze – imaszőnyegére borulva – Allah dicsőségéhez szóló imáját. Az imádkozót a forgalom láthatóan egyáltalán nem zavarja.

A szírek a jordánokhoz hasonlóan szeretnek kirándulni – meséli István – de általában megelégszenek az autós kirándulással. Megállnak az út mellett 10-20 m-re. A parkolókban étkeznek, s amikor jóllaktak, s a benzingőzt is megunták, akkor hazamennek.

Hangunkat vette volna a hegyek erőt sugárzó szépsége? A társaság elcsendesedik. Igaz, órámon, mely otthoni idő szerint jár, két óra van, az ebéd utáni ejtőzés ideje, itt ugyan ebéd nélkül.

Tartusba / Tartousba, Szíria másik kikötővárosába érünk.

Széles, kétsávos út vezet be a városba. Az elválasztó sávban méretes pálmák és leanderek bólogatnak vagy állnak alig rezdülve.

A szálloda e főúton van, bejárata a mellékutcáról közelíthető meg. Alig pár lépést kell tennünk.

A nem túl tágas recepciónál jókora dugót okozunk, ahogy benyomulunk. Csomagjaink beszállítását is azonnal megkezdik, s rövid időn belül szobakulcsainkat is kézhez kapjuk.

Sietünk, hiszen egészen rövid időt kaptunk arra Istvántól, hogy a felszállított bőröndökből előkapjuk fürdő-felszerelésünket és ami még szükséges, hogy fél óra múlva a hallban találkozzon ismét a társaság. Elindulunk először egy kis hajókázásra, majd egy második tengeri fürdőzésre.

Az 5. szinten vannak a szobáink. Útitársnőnk a hátsólépcsőn keresztül próbál feljutni, hogy a folyamatosan zsúfolt liftre ne kelljen várakoznia. Másfél perc elteltével kissé borzadva jön vissza. – A hátsólépcsőn ne közlekedjetek – mondja kissé sápadtan.

A hátsólépcső, úgy tűnik, átutazó tengerészek és helybeliek számára van fenntartva, s tulajdonképpen a lift nem is áll meg, csak az 5. emeleten.

A tartous-i Hotel háromcsillagos szálloda, neve: Antradous. Talán onnan kaphatta, hogy a történelem szerint a szomszédos Aruad-sziget föníciai lakói alapították a várost a Kr.e. II. évezredben, s ők az „Antaradus” nevet adták parti településüknek.

Tartous neve csak a római császárság idején tűnik fel. Moawiya omajjád kalifa állítja helyre az ettől kezdve fejlődésnek indult települést. Miután a keresztesek elfoglalják, kapja a Tartosa nevet. Az óvárost fallal vették körül, s elindul a tengerparti település várossá fejlődése.

Tartous – „az ébredő kisasszony”. Jelentős katonai bázis, a keresztes lovagok fő ellátó helye, tenger felőli adottságainak köszönhetően.

A XII. században épül a Miasszonyunk katedrális – a Notre-Dame – egy korábban is szent helynek tekintett területen. A keresztesek korából bástyák, diadalívek, árkádok maradtak fenn, de középkori eredetűek a szűk, kanyargós, keskeny sikátorok is. A templomos lovagok építették a Citadellát is, melyből egy alagút vezet a tengerpartra. A legendák szerint amikor 1291-ben az arabok megtámadták és kiűzték a kereszteseket a városból, a kereszteseknek ezen az alagúton keresztül sikerült elmenekülni a parton rájuk várakozó hajókig.

Az Andradoust inkább csak tengerészeknek, turistáknak, egyetlen éjszakára megszállóknak ajánlom. A forgalmas főúton ugyanis egész éjjel dudálás, hangoskodás zajlik. Alvásra csak az olyan fáradt társaság számára elképzelhető, amilyen a mi kis túra-csapatunk is.

Néhány nap után érzékelhető, hogy mennyire nem meghatározó, hogy ezt a rövid időt, amit szállodai szobákban töltünk, milyen külsőségek színesítik vagy színtelenítik. Napok óta ki sem pakoltam a bőröndből. Már olyan rutinosak vagyunk. Bőrönd tetejére készítve a másnapi póló, fehérnemű és váltás nadrág. Szinte semmi mást nem kell bolygatni.

A „lányok” meghívnak „főúti lakosztályukba” (mely a főútra néz) egy kávéra és aperitifre. A kávét hálás köszönettel elfogadom, a kényelmes, széles kanapén elterülve el is fogyasztjuk a ki-mit-választ italt, és máris futólépésben lesietünk, hogy minimális késéssel a hallban legyünk. Az út során nem is fordul talán elő, hogy valakire várni kell, s ez nagy figyelmesség mindig a csoporttal szemben.

Üdítő program, a hajókirándulás, Szíria egyetlen kis szigetére Aruad-szigetre. Mindössze 3 km-re fekszik Tartustól. Tehát viszonylag rövid hajóút, de mint tegnap a tengeri fürdőzésnek, ma úgy örülünk a kis hajó-ringatózásának, a tenger kékjének, az arcunkat csipkedő tengeri szélnek. A nap erős, tiszta fénye incselkedve villog a vízen, visszatükröződik szemünkben. A mólón végighaladva többen szinte letámadják vezetőnket, hogy felkínálják hajójukat, szolgálataikat a szigetre szállításra. Olyan jó érzés, hogy mindezekkel nem kell foglalkoznunk, elfogadjuk, amit választ István, biztos, hogy jó döntés, és nagy csiviteléssel lépünk a pallóról a hajó orrába, tatjára, s arcunkat a nap felé fordítjuk. Itt jólesik a napsütés, amit a tengeri szél frissít.

A tenger ultramarin fodrai után kissé lehangoló a sziget „hátsó” partjának szemétdomb-látványa. (De miért kell mindent meglátni?) Egy „őskori” szemétegető vagy daráló szerkezet próbálja feldolgozni a szeméthalmaszt, de gyanítom: a hulladék jóval nagyobb sebességgel születik, mint ahogy ez a nem túl nagy masina feldolgozni képes.

Kb. 4000 lelket tart el a történelmi legendákban gazdag sziget, mely egy mindössze 800x500 méter nagyságú szirtre telepedett, s UNESCO védelem alatt áll.

Aruad a kánaániták idejében önálló királyság volt, akkor Aradusnak nevezték. A föníciai kis királyságot az egyiptomi

Tell Amarna-i feliratok többször is megemlítik, nevezetesen hogy Kr. e. a XIV. században mint erős királyság létezett, s kereskedelemben, s a tengerhajózás terén Búblosszal és Szidónnal együtt emlegetik jelentőségét. A szigetlakó nép – aruaditákként – a szent könyvekben is szerepel.

Kikötés után keskeny sikátorokon haladunk felfelé, egy gyermek-vitéz állja csak utunkat játékkardjával. Apró üzletek, gyümölcsöt, süteményt, cipőt vagy épp ásványvizet kínáló asztalkák mellett haladunk, kisebb csoportosulás nézi végig egy birka elevenen való megnyúzását. Ez az a látvány, amitől azonnal tovább kell mennem. Felérünk a kicsiny sziget tetejére, ahol egy kereszties időkből származó erődítmény bástyái nyújtanak kilátást körbe és a végtelen felé. Valamikor a templomos lovagrend tulajdona volt, 1303-ig birtokolták a szigetet, akkor hagyta el az utolsó lovag. Sokáig börtönként szolgált, ma múzeum.

A történelem szól arról is, hogy Szent Pál is ellátogatott a szigetre, római útja közben.

Meleg a délutáni nap, visszasétálunk a tengeri kagylóból készült tárgyakat kínáló árusok szűk utcáján, a parton halászhalók száradnak. A sziget mai lakói halászatból, szivacs-halászatból és vitorláshajó-építésből élnek. Nagyon egyszerűen, s látszólag nagyon békésen. A hajók is békésen ringatóznak a sziget kikötőjében.

A hajóút visszafelé – sajnálatomra – még rövidebbnek tűnik.

Tartus (Tartous) kikötőjében néhány taxiba préselve magunkat érkezünk vissza a szállodához.

A hotel éttermén látszik, hogy rajtunk kívül nemigen étkezik senki itt helyben. Az egyetlen hosszú asztal számunkra van megterítve. A sokféle előétel után jókora szelet frissen-sült tengeri hal, sült burgonya a vacsora. Az egyetlen külön asztalnál Amjad és a busz vezetője ül, – mert Amjad sem vacsorázik, – valami tényleg nem volt rendben a vacsoránál tegnap, vagy tegnapelőtt, mert ma neki is rossz a gyomra. Sajnálom, mert ők egész nap nem ehetnek és nem ihatnak a ramadán miatt, s amikor tehetné, akkor az őt is utolért hasfájás miatt továbbra is kénytelen böjtölni.

A csoport tegnapi gyengélkedői már jobban vagy jól vannak.

A sok tányérka előétel itt is szinte érintetlenül marad az asztalon. Padlizsánkrémek, különféle saláták, pástétomok, melyekkel csak a szemünk lakott jól.

*Ma este még egy óvárosi sétára van lehetősége annak, aki nek van hozzá ereje. De itt minden eltöltött nappal mintha növekedne az energiánk. Vagy csak minden nappal edzet-
tebbek vagyunk?*

*Vacsora után a késő estében, óvárosi sétánkon – sétánkon mondanám, ha nem rohannék, hogy István méretes lépése-
ihez igazítsam járásom – már éjszakai kivilágításban buk-
kan élénk a katedrális tömör épülete, mely ma múzeum. Esti fény világítja meg a nyers kőfalazatú épületet, melynek egyszerűsége és tökéletes szimmetriája magabiztos erőt su-
gároz.*

*Az éjszakai óváros kissé bizarr érzetet kelt bennünk. Sötét és mély árkadók, fekete kapualjakból halványan pislogó lámpa-fényénél kirajzolódó vízpipázó nők, petárdát durrog-
tató gyerekek a gyér fényű, ódon falak között.*

*– Itt azért nem szívesen sétálnék egyedül – jegyzem meg Istvánnak. –Ide én sem jöttem volna be egyedül – válaszol, s érzem a sötétben is, hogy mosolyog, miközben jókora lép-
tekkal keresztülhatolunk a sötét ókoron.*

*– Nem így emlékeztem erre a részre – mondja, s érzem, hogy megkönnyebbülünk, amikor az újabb kori városrész kivilágított utcájára érünk. Itt találkozunk útítársainkkal, Mariannal és férjével. Kenyérrel kínálnak, amit a „sütödé-
ben” kaptak, melynek futószalagon érkező lepény-kenyereit később mi is látjuk. Betérünk egy hangszerboltba, ahol fu-
rulyákat szólaltat meg István, de üzlet nem köttetik, amiért itt nem neheztelnek az eladók. Olyan nyájasan köszönnek el, mintha a fél üzletet megvettük volna. Talán 10 óra felé jár, inkább azon túl, s az üzletek még nyitva, vásárlót, igaz, talán egyikben sem látunk.*

Még István vendége vagyok egy frissen facsart gyümölcslére a szálloda melletti „bárba”, s azt hiszem, minden éjszakai duda-szerenád ellenére senkit sem kell elringatni ezen az éjszakán.

A Kilencedik napon

„Soha ne járj a rosszak tanácsán!”

*A kilencedik nap programja is bőséges látnivalókat ígér:
(Október 12. péntek van – figyel erre valaki?)*

Tartust elhagyva útra kelünk, hogy megtekintsük a monumentális

Krak de Chevalliers keresztes Lovagvárat, majd egy festői fekvésű arámi faluba látogassunk, ahol a völgybe leereszkedve, hegyre felkapaszkodva megtekintjük a Szent Tekla és Szent Gergely kolostorokat és templomot

Maalaulában, utána

az Antilibanon lábánál lévő Seidnayába megyünk, ahol meglátogatjuk a Szent Szűznek épített kolostort. Itt a muszlimok és keresztények által egyaránt tisztelt, csodatévő szent ikon található. (Fekete Madonna néven is ismert), s a koraesti órákra visszatérünk kiinduló városunkba, Damaszkuszba.

Tartustól hát délnek, majd keletnek vesszük az irányt, hogy utunk egyik legizgalmasabb színhelyére, a Krak de Chevalliers keresztes várhoz látogassunk.

Nincsenek véletlenek – vallom (sokadszor).

Néha ugyanis érzem, hogy amikor gondolataink mélyén megszületik egy kérdés, érdeklődés, felsejlik egy vágy, attól kezdve mindenfelől segítséget, információt kapunk annak az érdeklődésnek a kielégítésére, esetleg a vágy megvalósításának előkészítésére vagy beteljesítésére.

Ilyen segítségnek érzem, hogy miután hasonló gondolatokkal indulva eljutottam Jeruzsálembe, Petrába, Bethániába stb., s valahol belül már többször felvillant bennem a halvány vágy Szíria földjét látni, attól kezdve sorba kerültek eléem olyan könyvek, melyekhez hasonlókkal nemigen találkoztam azelőtt. Vagy csak nem vettem észre őket, mert nem annak volt itt az ideje?

Tény, hogy ezt követően kerül kezembe M. Baigent – R. Leigh – H. Lincoln könyve, Az abbé titka. Benne harcos szerzetesekről, templomos lovagokról szóló történetek, majd folytatásként „A titokzatos fej”, Keith Laidler könyve, vagy Piers Paul Read: „A templomosok” - a „keresztes háborúk legerősebb katonai rendjének drámai történetéről”.

Ez utóbbi könyv szerzője történészprofesszor a Cambridge-i Egyetemen, és mesél – a Templom lovagjainak mindennapi életéről, katonai, gazdasági és politikai szerepéről, majd egy koncepciós perről a középkor rejtélyes világából.

Könyvének hátoldalán a következő sorok olvashatók: „Vágjatok neki, ó, lovagok. Bizton és rendíthetetlen lélekkel üldözzétek Krisztus keresztiének ellenségeit. Bizonyosak lehettek, hogy sem a halál, sem az élet nem választhat el titeket az Isten szeretetétől, amely Jézus Krisztusban van. Ha bármilyen veszély fenyeget, mondjátok egymás között újra: életünkben, halálunkban az Úrúi vagyunk. Mekkora dicsőséggel térnek meg a győztesek a csatából! Mily boldogok, akik mártírként maradnak a csatatéren! Örvendezz, Ó bátor vitéz, ha életben maradsz, és győzől az Úrban, de még inkább örvendezz és mondj dicséretet, ha meghalsz és csatlakozol az Úrhoz. Az élet ugyan termékeny és a győzelem dicsőséges, a szent halált mégis joggal helyezik előbbre. Ugyanis ha boldogok, akik az Úrban halnak meg, nem még inkább boldogok-e azok, akik az Úrért adják életüket?”

E szavakkal küldte az első keresztes háborúba a templomosokat Clairvaux-i Szent Bernát az Új lovagság dicséretétől szóló traktátusában.”

II. Orbán pápa 1095-ben írt levele az, ami elindítja a keresztes hadjáratot. A 150 ezerre becsült sereg elindult a lelki békéért, ereklyéért, a Szentföld visszafoglalásáért a pogányoktól.

E levél kiváltó oka, vagyis történelmi előzményei: hogy a szeldzsuk törökök átvették Bagdadban a hatalmat, elfoglalták Jeruzsálemet, Damaszkuszt, Aleppót, Antiochiát, s már a keresztény Bizáncot fenyegetik. A bizánci császár a pápák segítségét kéri. 1095. november 27-én a clermonti zsinaton II. Orbán pápa felhívja a figyelmet a muszlim veszedelemre, hogy veszélyeztetik a Szentföldre zarándoklókat, s segítségre

szólít fel egy hadjárat elindításával. A pápai levél sok mindenre kínált orvosságot, a szent ügy mellett például olyanokra, mint a zsákmányszerzés, a meggazdagodás reménye, vagy például birtokszerzés a nemesi családok másodszülött fiaira számára, akik hazájukban nem örökölhettek.

Így nagyon sokan mindenüket pénzzé tették, hogy lovat, fegyvert, felszerelést vásárolhassanak a nagy útra.

Az 1095-ben indult el az első hadjárat, s 200 év alatt még további 7 követte.

S a főurak mellett olyan seregek is verbuválódtak, mint az Amiens-i „Remete” Péter, aki 1096-ban, számárháton indult el, útközben összeszedve tolvajokból, kalandvágyókból álló seregét, kik – amerre csak elhaladtak – raboltak és fosztogattak. Rettegtek tőlük mindenfelé, míg a muszlim csapatok meg nem semmisítették őket.

Nem övezte dicsőség a tizenéves korú gyermekek keresztes hadjáratát sem, kiket az ártatlanokba vetett győzelmi reménnyel küldtek halálba.

1096-ban indul el az első igazi „keresztes” sereg, Bouillon Gottfrid herceg vezetésével. Vele tart Balduin és Rajmund gróf – s Boemund. 1099-ben érték el a Szent Várost, melynek ostroma és elfoglalása során szörnyű mészárlások, fosztogatások történtek. Megalapították a Jeruzsálemi Királyságot, míg Bouillon Gottfrid csak a Szent Sír őrzőjének nevezte magát, addig Balduin a második uralkodó már felveszi a királyi címet.

A tengerparti sávtól beljebb is megkísérlik a hódítást, de Damaszkuszt, Aleppót, Hamát és Homsot nem tudták elfoglalni. 1144-től kezdetét veszi a muszlim ellentámadás – Aleppo szultánja vezetésével.

A II. keresztes hadjáratot már III. Konrád német császár, VII. Lajos francia király indította el, de az ő csapataik nem járnak eredménnyel. Ez idő tájt tűnik fel a kurd származású lovasvezér, Szalah ad-Din, azaz Szaladin.

Szaladin megszerzi a hatalmat Egyiptomban, egyesíti az arab erőket, s Hattinál, 1187-ben megsemmisíti a keresztes hadat. Még ebben az évben visszafoglalja Jeruzsálemet is.

A III. keresztes hadjárat sem jár sikerrel.

1193-ban Damaszkuszban meghal Szaladin a keresztes háborúk hőse, a lovagiasság és bátorság példaképe.

A IV. hadjárat a velencei dózse rablóhadjárata. Első ténykedésük, hogy elfoglalták a magyar királytól Zára kikötőjét a dalmát parton.

II. Endre magyar király és Leopold osztrák herceg vállalkozását sem koronázta siker 1217-ben.

Ezt követően még II. Frigyes, majd IX. Szent Lajos francia király vezet sereget – nem sok eredménnyel.

1250-ben az utolsó ajjubida szultán halálával a harcos rab-szolgák, a mamelukok veszik át a hatalmat. Leverik a támadó mongolokat, Szíriát teljes egészében uralmuk alá vonják, majd a keresztesek ellen fordulva elfoglalják Antiochiát.

Jeruzsálem elvesztését követően elmaradnak a keresztény segítségek, s a keresztesek elveszítik váraikat, kastélyaikat, kikötőiket.

1271-ben Krak des Chevalliers valamint Safita, 14 évvel később Kalaat Markab, 1289-ben Tripolisz, majd két évre rá Akkon, Tyrus és Sidon kerültek mameluk kézre.

Csak Arwad-sziget erődje maradt még tizenegy esztendeig a templomos lovagoké, akkor Ciprus szigetére vonultak vissza, mely ettől kezdve a templomosok központja, a rend 1312-ben bekövetkező feloszlataáig.

A Krak de Chevalliers Lovagvár 10-15 esztendő alatt készült el.

A vár felépítéséhez szükséges mészkövet 6 km távolságról szállították a magaslatra.

Fényesen simára koptatott köveken ballagunk a barlangszerű, boltívekkel szabdalts bejáraton. A boltívek mellett beugrók, mintha a metró-alagútban mennék, s a nagyon vas-

tag falakban hasonló boltíves nyílások engedik be a fényt. Felérve a hosszú bejáraton a hídra érünk, mely a várak felett ível. A robusztus várfal kövei között fücsomók sűtkéreznek, zöld pamacsuk vidítja a látványt. Az egyik védett helyre épp bagoly telepedett.

Magas körfalon sétálunk végig, s bár a körfal meglehetősen széles is, van, akinek tériszonya van, s hol vagyunk mi a bástyák magasától.

A várakok, a felvonóhíd, a körfal és tornyai védték hajdan a várat az illetéktelen behatolóktól vagy támadóktól.

A főníciaik már Kr. e. 333-ban építettek itt egy katonai őrhelyet. Majd a bizánciak emeltek várat 976-ban, s ezt bővítették, nagyobbították a keresztes hadak a XII. században. Azt követően, hogy Szaladin 1188-ban elfoglalta, mindig muszlimok uralták. Később az arabok megerősítették, s ma a legnagyobb keresztes vár.

A világ legszebb középkori várának tartják.

A vár nemcsak katonai erődítmény, hanem igazgatási központ is volt. A johanniták is birtokolták.

Elbűvölten állunk a hatalmas méretű kápolna gótikus ívei alatt. A napfény csíkokat fest az íveket kettészelő oszlopok s a hiányos rózsablakok mintáiból.

A váron belül volt lovagterem, ebédlő, laktanya rész, istállók és raktárhelyiségek.

Amikor visszaérünk a „körfal kör-útról”, lent a kápolnában gyönyörűséges éneket hallok. A teremben egy másik csoport áll némán, miközben a fal mélyedésében a fallal szemben állva egy férfi énekel a fantasztikus akusztikájú helyiségben. A dal olyan fájdalmasan gyönyörű, hogy kapkodok a magnóhoz, bár tudom, hogy a szalag megtelt benne, de ezt a hangot más hangok törlése árán is meg szeretném örökíteni. Sajnos, akkorra az ének véget is ér. A helyiség csodálatos akusztikáját kívánta a másik csoport idegenvezetője bemutatni, hogy milyen volt itt egy ima eléneklése. A hátam bizsereg az élménytől.

Mivel e méreteket közelről csak részleteiben tudjuk megörökíteni, amikor elhagyjuk a világnak ezt a különös szépségében megmaradt épületét, megáll a busz, s felvételt tudunk készíteni az együttesről így, madártávlatból.

Egy idővel dacoló gyönyörű építmény egy félbevágott kúp formájú fennsíkon. Semmihez sem fogható látvány. Múlt – Jelen és Időtlenség együttese.

Az időjárás ezen a napon is kitűnő. A vár óriás bástyái a felhőtlen kék égbe érnek.

Krak de Chevalliers úgy uralja ma is a hatalmas dombot mérhetetlen méreteivel, hogy elnémítja társaságunkat. Ehhez a látványhoz nincs mit „hozzátenni.”

Homs felé magas dombokra kapaszkodunk, melyek teraszosan vannak előkészítve, talán szőlőültetvények számára. Homs előtt és után az út mellett vörös a talaj a magas vasoxid tartalma miatt, melyen szép kontraszt az olajfaültetvények ezüstös színe, hosszú kilométereken át. A sztrádát elválasztó sávon is fenyők, köztük datolyapálma-csemeték s lombos fák. Egészen más a kép, mint a Damaszkuszt és Palmyrát összekötő sivatagi úté. Mindegyiknek más a hangulata, és más adja a szépségét, varázsát.

Katonákat veszek észre, talán másodszor az egész út során. Egy „karnyújtásnyira” vagyunk Libanontól.

Vajon olyan-e a libanoni cédrus, amilyenek Csontváry festette? Libanoni cédrus, vajon emlékszel-e a magyar festőre? Vagy te is elhaltál már, s csak láthatatlan angyalkar táncol körül, ha olykor egy kis béke is van Libanonban?

Az Antilibanon hegyvonulatával haladunk az 1650 méter magasságban lévő templomhoz és kolostorhoz. Mint egy dús sörényű, hosszú sárkány, úgy fekszik végig a hegylánc, kísérvé utunkat.

„Antilibanon” - Szíria-Palesztina északi részén, a Libanonnal szemben emelkedő, a Szíriától a Vörös-tengerig húzódó ún. szíriai árok északi szakaszát keletről határoló hegyvonulat. Legmagasabb pontja a Hemon (2754 m), amelynek tetején állandó a hó.” (Legalábbis a Bibliai kislexikon szerint.)

MA'LAÚLA, Maaloula

Északi irányban vagyunk Damaszkusztól és körülbelül 50 km távolságra, amikor elérjük Ma'lulát, vagy Maalaulát, (A város írásának legalább háromféle változatával találkozom.) Ma'lula arám eredetű szó, és kaput jelent. Az e vidéken élők közül sokan még máig is a Jézus korabeli arámi dialektust beszélik, Jézus feltételezett nyelvét, az arameust. Maalaula - a korai kereszténység fellegvára.

A lenyűgöző magasságokba nyúló, robosztus, aranyszínben vibráló hegy-falak felett, 1650 méter magasban áll a IV. században épült, Sergius (Sarkis) és Bacchus vértanúkról elnevezett Szent Sergius (Sarkis) et Bacchus templom és kolostor.

Vizsgálatok szerint a fagerendázat-erősítések és az apró méretű bejáratú kapu már az I. században készült, s a kereszténység előtti időkben pogány szentély állhatott itt. A pogánykorban is kultuszhely volt, az első században titkos kápolna létezett e helyen.

A kis kőkapu, melyen csak mély meghajlással lehet bemenni, alig haladja meg az egy métert. Az első keresztény templom Kr. u. 325-ben épült itt. Kora középkori ikonfala mögött található a Szent Sergius (Sarkis) tiszteletére emelt főoltár, s a szentélyben több régi ikonkép is látható a XIX. századból, Kértai Mihály görög származású festő alkotásai.

A templomban lévő ikonokat egy Damaszkuszban élő kopt festő készítette egy leírás szerint 1778-ban, így a Keresztelő Szent János-ikont is, mely azt szimbolizálja: „az ő dolga véget ért Jézus megjelenésével, neki már nincs a földön több feladata, a bárány mellette Jézus, arca megelégedettséget sugároz” – magyarázza a keresztény pap a templomban álló turistáknak, híveknek a képek értelmezését. Jobbra a falon az Utolsó vacsora képe, a megkereszteléssel. Az Apostolok kisebbek, Jézus mellett, János a Mester ölébe hajtja fejét, – „Aki Úr akar lenni, annak először szolgának kell lenni.” – adja meg a kép jelképes jelentését. Az ikonok bemutatása után néhány mondatos imát mond a mosolygó szemű pap, rögtönzött, rövid „istentisztelet” ez a csoportok számára.

A templomon belüli, kék háttérű, aranycsillagos kupola előtt állok, – az „Univerzum képmása” – az egyiptomi karnaki templomot juttatja eszembe, annak hasonló, de kicsinyített mása az itteni mennybolt-ábrázolás. Egy képi ábrázoláson az Univerzumot a 4 evangélium tartja. A Szent Lélek fehér-vörös sugarakkal szimbolizálja: a Világ nincs lezárva, nyitott az Isten felé!

Nincs lezárva a két világ között az átjáró, a látható és láthatatlan világ között nyitott az Út.

A kicsiny templom gazdag értékeinek megtekintése s a „kapott” rövid ima után a kolostor kegytárgy barlang-boltjába térünk be, ahol apró, talpas ezüst pohárban „misebort” kapunk kóstolóba.

A főváros határában fekvő Maaloulában a világ legrégebbinek tartott apácakolostora magasodik a kopár környezet fölé. Ma’laula másik nevezetessége Szent Tekla barlangsírja és a mellette álló, többször is átépített női kolostor.

A hegy napszitta óriás tömbjei mellett elindulunk lefelé, hogy a Szent Tekla-hasadékon átjutva megtekintsük a Tekla templomot és kolostort, és Szent Tekla barlangsírját. Ahogy haladunk lefelé, mind több és több bújik elő a hegy gyomrába ékelődő templomból és kolostorból. Mindig úgy érezzük, most már fotózni kell, mert előbukkant valami, s öt méterrel még többet mutat meg magából a hegy, majd még többet és még többet.

A sziklapárkányra épült kolostort a legenda szerint Szent Pál tanítványa, Tekla alapította. Tekla egy császár leánya volt, akit – miután felvette a keresztény hitet – apja kitagadott. A még gyermek leány, aki nem akart lemondani a keresztény vallásáról, menekülni kényszerült, s amikor e hatalmas sziklák tetején az út végét ért, úgy tűnt, hogy nincs tovább hová futnia üldözői elől. Ekkor Istenhez imádkozott, a sziklák megnyíltak, s Ő védelmet nyert. Itt építtette később a kolostort.

A IV. századtól kezdve – a keresztényüldözés sötét korszakának lezárultával – birodalom-szerte templomok épültek.

A település ma is kimagasló történelmi és vallási jelentőséggel bír, fontos keresztény zarándokhely. Talán itt, ebben

a természetes bástyákkal körbevett katlanban látni a legtöbb turistát, (vagy csak azért tűnik így, mert itt keresztény turisták vannak, míg az arab mecsetekben számunkra megkülönböztethetetlen, hogy az ott lévők Iránból, Szaúd-Arábiából vagy más arab országból érkeztek-e.)

A meredek sziklafalak szurdokain keresztül jutunk le, majd fel, Szent Tekla sírjához s a kolostorhoz.

Sárga sziklák közti vádin ballagunk, hatalmas kerek kövekre lépkedve, a hasadék hol egészen szűk, hol nagyobb, öböl-formát képez. A szűk ösvényen egy éhes kutyas szegődik mellénk, s addig kísér, amíg néhány szem kekszot tesszünk elé. A hegy öböl-formájában pedig vidám olasz fiatalok szánkáznak le a fényesen simára csiszolódott, lesikló sziklapályán, csak úgy fenéken.

A kolostorhoz feljutva nehéz eldönteni, hogy a kilátásban, a hegyfalra tapadó különös szépségű településben gyönyörködjön-e az ember, ami fekvésének köszönheti különlegeségét, mivel házai a meredek sziklafalakkal határolt szurdokba épültek. Vagy a templomban álljon-e meg egy pár perc csendességre, netán még feljebbi szinten, a szent sírjának barlang-szájából fotózza a páratlan vidéket.

A sziklák közé ékelődött kolostor fürdik a napfényben. Nagy kockakövei rózsaszínes fényt vetnek vissza, lépcsőzetes erkélyek, kisebb templomtornyok, boltíves kapuk, átjárók különös szaggatottsága ad mégis egységes képet. Felmászunk a meredek lépcsőn, hogy benézzünk a templomba, s még némi erőfeszítés, hogy feljussunk Szent Tekla sírjához is.

A templom hatalmas rézkapuja arannyá változik a napfényben, bent gazdag ikongyűjtemény a falakon. Felkaptatva, a sírhelynél hűs árnyékot ad a fölé boruló kő-szemfedő, mely alól, mint hatalmas kéz nyúlik a fény felé egyetlen fa. Szent Tekla egy kis barlangban van eltemetve. Az apró térben mezítláb halad a tisztelők, kíváncsiak, turisták sora, hogy megnézzé vagy egy pillanatra megérintse a szent-ereklyét.

E fa árnyékából egy másik szögben látjuk a természet hatalmas védő várfalába ékelődő városkát, mely szinte belekuporodik e természet adta védelembe.

A ragyogó rézkapuban meglátom magam, s eszembe jut a mondás, Pál apostol mondása: „Tükör által homályosan látnunk”. – A tükör homálya a látásunk! Az út Istenhez „tükör által vezet” igaz valónkat meglátni! Letörölgetve újra és újra – a homályból haladunk felé.

Vajon tudjuk-e életünk folyamán annyiszor és úgy tisztítani a tükröt, hogy valódi önmagunkat lássuk meg benne? Vajon lesz-e valaha olyan tiszta a saját tükrünk, hogy meglátjuk benne az Igazsághoz vezető utat? Egy fiatal lány, Tekla, aki ilyen erősen tudott hinni, aki a halált akarta választani hitéért, lám, a sziklát is megnyitotta számára az, akiben hitt. Meddig látunk homályosan?

(Elutazásom előtt nyílt épp egy kiállítás ezzel a címmel: „Tükör által homályosan” – e könyvborító festőjének kiállítása. S ez is olyan volt, mint a kezembe kerülő keresztes háborúkról szóló könyvek, hiszen e kiállítás előtt sosem hallottam a Pál apostolnak tulajdonított mondást. Azóta pedig több irányból is.)

E jelképről gondolkodva eszembe jut a fotó, amit Damaszkusz Al Majed Hotel halljában készítettem; a recepció előtti terület nem volt túl tágas, színeiben a zöld és tojásbék szín, anyagát tekintve; márvány. A márványoszlopaik, a burkolat jellegzetes geometriai mintái, a réz tárgyak és asztalkák, antik teás és kávékannák tökéletes összhangot adtak. A teret a fal teljes egészét borító tükör tágította ki kétszeresére. S így jött a gondolatom, hogy úgy készítem a fényképet, hogy tulajdonképpen a tükröt fényképezem, ami visszaadja a térben lévő csendéletet, s ráadásul én is ott leszek e képen, visszatükröződve a tükrőben.

A kép előhívása után derült ki, hogy mennyire nem jól gondoltam. A tükör valóban visszaadta a szálloda halljának belső hangulatát, de a boltívekkel megtört tükrőben ÉN nem látszóttam. Nem látszóttam – csak egy fénypont volt „helyettem”, egy fénycsóvacska voltam, mert a vaku villanása tükröződött vissza a tükrőben.

Így lettem én „tükör által fényesen”. Lehet, hogy így kerülünk közelebb majd a „Fényhez”?

A maaulai hatalmas völgykatlanban vibráló délutáni meleg van. Megnéztük, amire lehetőség volt, elhagyni készülünk a

különleges helyet, amikor felfedezzük a napszínű hegy csúcsán a hatalmas Mária-szobrot. Áll, mindenek felett!

Maaloulából Seidnaya felé indulunk, délnek. Még ez is belefér mai programunkba. Ez is keresztény zarándokhely. S bevallom, számomra meglepetés, hogy milyen sok keresztény kultusz- és zarándokhely van Szíriában.

Seidnaya – a „Fekete Mária” ikonról nevezetes s a működő kolostorról, mely szintén a hegy oldalának veti hátát, védve van.

A keresztések idejében, muzulmánok és keresztények együtt imádkoztak e helyen, s tisztelték egymás vallását.

Lifttel is fel lehet menni a kolostor krémfehér színű épület-együttesébe – a meredek lépcső helyett. Kicsit tétovázunk, majd a liftajtóhoz állunk mi is, de az első néhány fő felszállítása után a felvonó elakad. Jó, hogy nem értünk be, állapítjuk meg nevetve, s nekivágunk a lépcsőknek, hisz ez a kis lépcsőjárás már meg sem kottyan Krak és a többi magaslát után. Igaz, már attól is elfárad a nyakunk, hogy felnézünk a hegynék támaszkodó, azzal szinte eggyé olvadó hatalmas építményre. Tűz a nap, s megszólal a kolostor hangja, ahogy fellépek az első lépcsőfokra.

Kissé lihegve érünk fel, s megállunk az udvaron, mely a lábunk alatt és az oldalfalakon is finom, törtfehér színű kövekből van kirakva. Keskeny átjárók vezetnek a kolostori épületrészhez.

A templom gyönyörű, súlyos rézkapuját egy apró, nagyon idős apáca nyitja ki, pontosan két órákor. Annyira szép ez a kép – a műves domborítású súlyos rézkaput a nap fénykévéje pásztázza, s a méretes kilincséig érő apáca –, hogy máris elkattintanám a gépet, de három turista belépése megzavarja a remek „kompozíciót”. Itt is szép ikonok; a híres Mária-ikon – ami a zarándokhely fő látványossága – egy homályos oldalfülkében is csak másolatban van elhelyezve. Az eredetét a kolostorban őrzik.

A legenda szerint a VI. században Jusztinianus császár vadászott e vidéken, megjelent neki a Szűz Anya, és arra „kötelezte,” – inkább kérte – építsen ide kolostort.

A kolostor ma is működik, falait szép mozaik berakások díszítik, Anasztazia és Krisztus látható az egyiken, míg apá-

cákat ábrázol egy másik. Zegzugok, kerengők a különböző szinteken, az egyik cellából épp kilép egy nővér, egy pillanatra nézzük egymást. Én az apácát, ő a látogatót. Vajon mi vagyunk többen, vagy ők?

Visszaindulunk Damaszkuszba, ami csekély távolságnak tűnik a megtett utak után.

A Barada-patak sekély vizű medre mentén érünk be Damaszkuszba kora este – vagy késő délután? Lombos fák kísérik a kanyargó partot, s ettől az egész kép valami otthoni, ismerős meghittséget nyer. Barátságos a látvány, ami fogad, s barátságosan nézem én is az egészen más oldalról megközelített várost.

Felkanyarodunk a város fölé, a Kasziun-hegyre. Elhaladunk az elnöki rezidencia hatalmas, de egyszerű épülettömbjét körülölelő park mellett, majd felülről látjuk a tömör épületegyüttest, mely állítólag 5 emelet mélységben lefelé is ilyen bunkerszerű biztonsággal épült. E környéken látnak frissen nyírt, fiatal pálmákat, vízpermettől ragyogva. Ez a „Rózsadomb”. Erre laknak a tehetősebb damaszkuszi polgárok, egészen mások a házak, kertek, mint a belváros felé. A Kasziun-hegyen egy rövid időre megállunk, lepillantunk a városra, Damaszkusz mélyen alattunk, portól vagy páratól sápadt fényben, de már ismerősen.

Már egyáltalán nem zavar a folytonos autóduda-hangverseny, megszokta a fül s az idegszálak, s talán mert a hirtelen megszólaló figyelmeztetés nem dühből ered, hanem azért dudálnak, hogy figyelmeztessék egymást. Figyelj! Én jövök, vagy menni akarok. És az autósok figyelnek, nem dühösek, hogy a másiknak netán sietősebb a dolga, engedik, aki menni akar, de a forgalom ettől még „pörgős”, s a két hét alatt egyetlen koccanást, egyetlen ökölrázást nem láttam. 16 ezer taxi száguldozik a városban, ez a fő közlekedési eszköz. Az egyik taxi vezetőjével szóba elegyedek István. Elmondja, hogy két felesége van, s a két feleségtől 10 gyermeke, – Mert egy feleség egy öröm, két feleség dupla öröm – mondja nevetve. – Mikor találkozik a családdal? – reggel 10-óráig és este 10-órától látom őket. – Szabadságon

mikor volt? – folytatja a István a kérdéseket. – Mi az a szabadság? – jön az értetlen válasz.

A vacsorát követően szabad program, a fürdőt ajánlja többször is István, de nem sok hajlandóságot mutatunk, hogy közelebről megismerkedjünk egy helyi fürdővel és egy kellemes masszázssal ellazuljunk, helyette inkább barangolnánk a szűgban.

Este a hotel mögötti szűk átjárón hagyjuk el szálláshelyünket, s e felfedezőút nagyon izgalmasnak bizonyul. Régi városrészen haladunk át, rövid-keskeny utcák, zárt kapuk, viszont nyitott a fürdők ajtaja, belátni a törölközőbe csavart, beszélgető férfiakkhoz. Majd egy apró „presszó”-terasz, ahol helyiek teáznak, beszélgetnek, úgy látom, inkább az idősebb nemzedék.

Egy régiségbolt előtt megtorpanunk. A boltok többsége zárva a ramadán miatt, 9-óra is elmúlt már, valószínűleg már nem fognak kinyitni.

Amelyik üzlet nyitva van, az előtt kis asztalkákon változatos portékák, régi rézedények, mécsesstartók, kerámiák, csecsebecsek kínálják magukat. Szemem megakad egy henger formájú edényen, megemelem a réz valamit a gyönyörűen cizellált mintái miatt, s kiderül, hogy egy ételhordó. Szinte csak egészen közelről látszik, hogy tökéletesen illeszkedik egymásba a három edény. Biztonságát a jókora fűlecskébe akasztható kapocs még erősíti. Teljesen lenyűgöz a szép művű rézhenger, a hazai műanyag ételhordók jutnak eszembe. Ez inkább egy gyönyörű lakásdísz. Hosszan forgatom, ketten-hárman visszamaradnak a csoportból, de a többség továbbment, már messze jár. Indulnék én is, de késztetést érzek, hogy megkérdézzem, mennyibe kerül. Ó, ha a szemnek megengedjük, hogy gyönyörködjék valamiben, akkor már nehéz ellenállni a kísértésnek. Nem is igazán az ára izgat, hanem az, hogy hogyan fér majd a bőröndömbe. A szíriai szöttesek már így is szép súlyt jelentenek. Talán nem kellene, mondja a belső hang, de izgat is. István visszalép a lemaradókhoz, megtudakolja az árát. Visszajövök érte – mondom az elárusítónak. S futunk a csoport után, az eleje már a hatalmas nyüzsgés „sűrűjében” jár. Teljes a késő esti nagyüzem az utcákon, a tere-

ken, a felüljárón. Amerre megyünk, végig a földön, leterített ruhákon vagy kis asztalkákon árulnak mindent; a konyhaeszköztől a cipőig, sütemények sokaságától a másolt magnókazettákig. Egy helyen zene bömböl, kicsivel odébb valaki mellett kampányolnak az utcai tévé-képernyőn a megjelenőnek, s már tovább is sodor bennünket a tömeg. Nagyon oda kell figyelni, hogy el ne veszítsük el egymást az emberáradatban, mely folyamként hömpölyög. Mi együtt hömpölygünk e sodró lendülettel, izgatott-vidáman.

Ami rendkívül megnyugtató ebben az országban – miután akklimatizálódott az ember –, hogy nem „tapadnak” ránk azért, mert turisták vagyunk, nem akarnak mindenáron eladni valamit, nem kéregetnek, nem „nyomulnak” ránk. Méltóságot érzek az emberekben, kedvesek, mosolygósak, figyelmesek, de nem mesterkélt alázatossággal és nem baksisért azok. S ezt megértve éreztem magam biztonságban, nyugodtan az éjszaka és a tömeg ellenére, s hálásnak azért, hogy ilyenek.

Azt vesszük csak észre, hogy abban az utcában járunk, ahol első napi sétánkon éppen filmet forgattak, tehát az óváros szájában, a Citadella mellett, a nagy szűk bejárata közelében.

És már bent is vagyunk a nyüzsgő, izgalmas bazárban, ahol most minden él. Gyönyörű női ruhák kiaggatva az üzletek ajtajára, homlokára. Csipkék, fátylak, kozmetikumok, teázók és sorolni nem tudom, mi minden látható. Közben sietünk vezetőnk után, ki egy étterem keresésére koncentrálni, ahol megrendeli a 11. nap estéjére az asztalokat, a damaszkuszi „utolsó vacsorához”. – Ne mozduljatok innen – mondja határozottan, mielőtt elsiet.

Ez az a néhány pillanat, amikor álldogálhatunk, szemlélődhetünk ebben a fantasztikusan sokszínű városban, a római oszlopok mellett, a damaszkuszi kapu félköríve alatt, hatalmas tömegben.

Fejünk felett ügyesen „manőverez” egy fiatalember a tálcáján néhány csésze teát, mellettünk gyerekek és felnőttek nézelődnek komótosan. Akkor veszem észre, hogy épp egy „könyvkereskedő” üzlete előtt cövekeltünk le. Térdfmagasságban kisebb-nagyobb fadobozokban apró réz-sarkas könyvecskék. Na, végre. Egy másodperc, már kezemben is van a barna fadoboz a selyembélésében nyugvó kis köny-

vecskével. – Korán? – Igen-igen – bólint az eladó. Persze az nem lehet, fut át az agyamon, hiszen Amjad azt mondta, a Korán 6-8 kötet, de végül is belenézek az arab írású miniatűr könyvbe. Bőrkötéses borítóján az imaszönyegeken található mintázat réz-lemezkére vésve, sarkait réz-levelek védik. – Ára? – kérdezem. Az eladó férfi mond valamit, én egy százassal kevesebbet kínálok, már teszi is bele a nylon-zacskóba. Mosolya jelzi, hogy elégedett, én pedig örülök. Végre, sikerült valamit vásárolni, röpké két perc alatt. Néhány perce hagytak csak magunkra bennünket, míg várjuk Istvánt, hogy rendben lesz-e a vacsora helyszíne.

Már meg is érkezik, jelezve, hogy merre furakodjunk tovább a tömegben, s már indul is, mi pedig igyekszünk a nyomában maradni. Szerencse, hogy magas alakja, szőke haja kirí a tömegből.

A cél a Rukaja mecset.

Valamit szeretnék megmutatni –mondja István, amikor kiérünk a szűk tömör nyüzsgéséből, s néhány perccel később egy gyönyörű mecset előcsarnokában állunk. – Kíváncsi vagyok, kitaláljátok-e, hogy hol is vagyunk? Későre jár, a kék több árnyalatában pompázó mecsetben azért bőven vannak. Az előtérben néhány ember bóbiskol, vannak, akik befelé igyekeznek, a gyermekek kísérettel vagy anélkül. Csoportunk kétfelé válik. A nőknek a mecset jobboldali bejáratánál lehet bemenni, a férfiaknak a baloldal felé, természetesen azt követően, hogy cipőinket az előcsarnokban kosárba helyeztük.

Káprázatos mintázatú, vastag, puha szőnyeg simogatja talpunkat, s a domináló kék megannyi változata: éjkék, azúr, türkiz színek a csempéken, a padlón, a mennyezeten úgy lepi meg a belépőt, hogy már meg sem lepi. Fokozni, fokozni, fokozni – hogyan lehet ezeket a finomságokat?

Keresztülsétálunk a kék mecset női szárnyán. Olyan nagyon szeretnék leülni ebben a milióban, és úgy maradni. Ülni és meditálni. Úgy, ahogyan sokan ülnek, s befelé irányulnak gondolataik. Mert láthatóan nem foglalkoznak azszal, hogy elsétálunk előttük, vagy hogy bármiféle érdeklődést mutatnának a külvilág felé. Másutt fekete csadoros csoportok üldögélnek és nagyon halkán beszélgetnek. Béke és csend. Nyugalom és szépség.

Üldögéljünk le kicsit – próbálkozom erőtlenül, de a társaság tovább megy, nézelődik. Végül pár perc pihenés után elhagyjuk a mecset szépséges belső terét, s az oszlopos előcsarnokban ülünk le a hűvös kőre, ahol elváltunk férfi útitársainktól. Hátam az oszlopnak támasztom, szemem a csempék mintáin pihen, hiszen meditáció már a szemrevételezése is.

S felteszem a kérdést; miért csináltunk gondot abból, hogy utolsó este már nincs külön hotelszobánk az éjszakai indulás miatt? Hiszen itt, e békés csendben, a derékaljul szolgáló puha szőnyegen zavartalanul lehetett volna pihenni, vagy akár aludni is. Itt senki nem szólt volna ránk, senki nem rázott volna fel, hogy „hagyjuk el a helyiséget”. S bevallom, európai szemmel ez nagyon különös. Fáradtan üldögélünk, halkán beszélgetünk, szemlélődünk, ám a fiúk csak nem tűnnek fel. Kis idő múltán egyik útitársnőnk úgy dönt, hogy „egy életem, egy halálom”, én bemegyek a férfi szárnyba kideríteni, hogy miért nem jönnek. És meg is teszi. Kisvártatva megjelennek a fiúk, s István mentegetőzve meséli, hogy megszólított egy fiatal perzsa férfit, aki iráni zarándok, s beszélgetésbe elegyedtek. Néhány kérdés-váltás után, mikor kiderült, hogy magyarok vagyunk, elmosolyodott, és elmondta Petőfi „Szabadság – szerelem” című versét angolul.

Megindultan hallgattam. Damaszkuszban egy perzsa fiatalember Petőfi-verset mond a magyar vándoroknak, csak úgy kapásból!

Mielőtt elhagynánk e szépséges kék mecsetet, István visszatér a belépéskor feltett kérdésre: – Nos, ki tudja mihez hasonló ez a mecset? – Talán az isztambuli kék mecsethez? – Helyes – mondja válaszképpen, és elindulunk a szállodánk felé.

A Tizedik napon

**„Halld meg a szíved ságasait:
gőgösen fölöttük állván, őket meg ne vessed!
ott fönn az isten, istenük, haragszik,
Samas haragszik – bízd csak rá a bosszút!**

A mai nap is gazdagnak ígérkezik látnivalóban, miután a szőlőlugashoz hasonlatos étteremben megreggelizünk az Al Magid legfelső szintjén. Egészen otthonosan mozgunk már, hiszen ahogy kilépünk szobáinkból, biztos, hogy valamelyik útitárssal találkozunk a csillámló falú, márványköves lépcsőkön felfelé vagy lefelé baktatva.

Egész napos kirándulásunk első állomása

Ezra lesz, Szíria legrégebbi idők (a VI. sz.) óta működő Szent György-templomába látogathatunk, melynek különlegessége, hogy 1500 év alatt alig változott valamit – úgy építézetileg, mint a szertartást tekintve, s ahol Sárkányölő Szent György ereklyéje látható. Utána

Shahba – egy csaknem teljesen drúzok által lakott város. Lakói közül sokan máig tradicionálisan, más muszlim közösségektől jellegzetesen eltérő módon öltözködnek. A város régészeti emlékei újkeletűek, hiszen „csak” a római időkből származnak. De e római mozaikok méltán híresek. Majd

Boszra következik, ahol a Római Birodalom egyik legnagyobb szerűbb colosseumát tekintjük meg, valamint a jellegzetes fekete bazaltkövekből épített, ősrégi, többnyire ma is lakott házak között bolyonghatunk, és megtekinthetünk egy hatalmas római kori víztározó ciszternát.

Ez vár ránk hát a 10. napon.

Ezrában állunk meg először. A település csendes, egy kis csapat gyerek sereglük körénk, szemük-szájuk mosolyog. Egy idős férfi is felénk ballag. Gyerekek és idősek vannak csak az utcán, a középkorúak feltehetőleg munkában vannak.

A Szent György-templom az oka látogatásunknak, ami miatt e faluba érkezünk.

A Sárkányölő Szent György ereklyéjét őrző templom 525-ben épült, jól kidolgozott bazalttömbökből. Az első épületet, mely 514-ben épült, úgy jellemzik; „ez a hely démonok szállása volt, majd Isten háza lett.”

Az eredeti díszítés a nyugati homlokzaton maradt meg a legépebben, ahol klasszikus profilú párkány húzódik végig a falon és a kapuzat felett tovább, a boltíven. A boltív alatt a középső kapu szemöldök-gerendája egy darab kötőmb, ezen hosszú felirat olvasható, melynek elején és végén a faragások szőlőindával átfont kereszteteket ábrázolnak.

„A Kr. u. 515-ből származó feliraton ez áll: „Ez a hely, mely valamikor démonok szálláshelye volt, Isten háza lett... ahol valamikor bálványoknak áldoztak, most angyalok kórusa zeng, és ahol Istent haragra gerjesztették, most Istent kien-gesztelik. Egy bizonyos Krisztus-szerető ember, Ioannes, Domedes fia, saját költségéből, Istennek szánt ajándékaul adományozta eme csodás épületet, ide helyezvén a szent mártír Georgios nagytiszteletű ereklyéit. Goergios, a dicsőségesen győzedelmes, aki megjelent neki, Ioannesnak, és nem ám álmában, de szemmel láthatóan, a 9. indictióban, a 410. évben.”

Ez a pogány szentélyre épült templom építészetiileg azért jelentős, mert az egyik legkorábbi példája a kupolával fedett, alaprajzilag egy négyzetbe foglalt, nyolcszög szerkesztésű térnek.

Szent György Líbiában élt, s a legendák szerint volt ott egy város, ahol egy sárkány minden esztendőben elemésztt egy nőt, ezért a hercegnő azt kérte Szent Györgytől: ölje meg a sárkányt. Szent György azt válaszolta, csak ha kereszténnyé válik a város.

Szent György megölte a sárkányt, a város kereszténnyé vált. A Szent György-ereklye számára egy nemes építtette a templomot. A templom Kelet-Nyugat tengelyben áll, téglalap alakú, a szentély négyzet alakú, belső tere 8 szögű pillérekkel, s a fölötte magasodó kupola utal a démon, a pogány alapra.

A kerek ablakon besüt a délelőtti fény, melyet nagy vörös kereszt oszt négy részre, és megnyugtató csend-fénybe öltözteti a fekete bazalt falazatú komor belsőt.

A templomban máig tartanak keresztényszertartásokat, élő templom tehát.

A Sárkányölő Szent György-kép előtti perselybe néhány fontot dobunk. A templomot bemutató alkalmazottól mindnyájan egy a Szentet ábrázoló könyvjelzőt kapunk ajándékba.

Látogatók erre felé sem tolonganak (igaz, utószezon és kora délelőtt van), a templom körül csend és béke van, amikor elhagyjuk.

Shahba felé a táj megváltozik, melankolikussá válik. Erre felé már több katonát látni. A vidék szürke, bazalt, tömbkő házai időtlenség benyomását keltik bennem, mint az őskori barlangok, ahol a sötét színeket gyönyörű fényjátékú cseppkövek törik meg.

Shahba lakói, a drúzok, egy síita szektához tartoznak. Öltözködésük is eltérő az eddig látottaktól. A jellegzetesen feltéskert hófehér turbán s a kackiás, hosszú bajusz teszi egyedivé őket. A drúzok az 1800-as évek végén érkeztek e vidékre. A drúz férfiak 40 éves korukig mindent megtehetnek, élhetik világukat, addig nem szab számukra szigorú előírásokat a vallásuk. Annakutána viszont már igen.

Itt vezetett a "tömjén-út". Jement kötötte össze északkal. 249-től – miután Philip (Marcus Iulius Pilippus Arabus) volt a római császár – Shahba helyén épült föl Philipolisz. Philipolisz római város volt, a rájuk jellemző jegyekkel: négyszög alakú házakkal s a négy égtáj felé irányuló utakkal.

Shahba a római kori településéről híres, még inkább annak mozaikjairól.

A szőlős domb tetején, mint egy kúria áll a széles tornácos ház, a Mozaikos-ház. Belépve Philip fejszobrával találkozunk.

A megörzött, kitűnően restaurált és bemutatott, nagy méretű mozaik képek a följük épült kerengőből tekinthetők meg.

A mozaikok a IV. századból maradtak fenn. Elsőként Bacchus pirospozsgás arcára tekintünk, a piros dús ajak az élvezetek kifejezője. Bacchust szárnyas, izmos kis angyalok evezik körül kis ladikokban, halban dús vízben. A következő képen

Thetis – tengeristennő, a tengeri lények istene látható, majd Dionysos és Ariadné házassága – a finom színekben pompázó mozaikon, és

Orpheus – akinek olyan hangja volt és úgy zenélt, hogy nemcsak az állatok, de az istenek is köré gyűltek. A mozaik-képen pávák, szarvasok és oroszlán előtt fuvolázik.

Aphrodité és Ares civódását – angyal és az „ármány” szimbolizálja.

Végül a 4 évszakot 3 istennőjük, a 3 Grácia ábrázolja.

A mozaikok megcsodálása után átsétálunk a hajdan minden bizonnyal igen pompás fürdőépületbe, melynek óriási – több méter magas – boltíves kapuja tanúskodik a hajdani nagyságról.

Meleg és hideg fürdő is volt itt. A fürdő után átsétálhattak elődeink is a színházba, ahogy mi tesszük most, sajnos csak a látvány a miénk: a frissítő fürdő és a színházi előadás elmarad. A fürdő és a színház is kemény, grafit színű, majdnem fekete bazaltkőből épült.

A színháztól lefelé haladva az utcasarkon barázdákkal mélyített, szép arcú, villogó szemű, hófehér turbánú drúz öreg áll. Bajusza is fehér s kackiás, mint a másfélszáz évvel korábbi fényképeken szépapáinké. Az öreg áll, mint a megállt idő, én szeretném lefotózni, de röstelllem megszólítani, hogy megtehetem-e. Sokáig bánt ez a gyávaság vagy bizonytalanság, az idős drúz ember „faragott” arca, súlyom-tekintete jó ideig kísér. A csoport már eltűnt a kanyaron túl, igyekszem utánuk. Egy kis kordé kanyarodik a keresztutca felé, s a rajta ülő ember almát kínál kántálva, mint otthon szokták a nőgrádiak, szeptember táján, a krumplit áruló autók-ról. Gyorsan odalépek, legalább almát vegyek tőlük. Szíriai idegenvezetőnk mosollyal nyugtázza, hogy vásárolok, s oda

is jön, készségesen segít. Valószínűleg nem szűkmarkúan fizettem, mert a jellegzetes fekete zacskóba bedob még néhány almát az árus, amire talán épp az idegenvezetőnk bízta.

Az alma a buszon jólesik a lánycsapatnak. Zöldalma, jó ízű.

Boszra – felé tartunk.

Bronzkori írott forrásokban már szerepel ennek a településnek a neve, mely ősi karavánutak metszéspontjában áll. Gazdagságát, jelentőségét nemcsak a kereskedelem adta, hanem a szőlőtermesztésre kiválóan alkalmas vulkanikus talaj s a jól termő gabonafélék. Valószínűleg ezek a kedvező adottságok szerepet játszottak abban, hogy az egykori szeleukida területeket Kr.e. 64-ben fennhatóságuk alá vonó rómaiak Boszrában állomásoztatták a közel-keleti légióik egyikét. Boszra 71-től a nabateus királyok székhelye volt, a rómaiak csak 107-ben tették Provincia Arabea fővárosává. A Római Birodalom előtti Nabateus város képe gyorsan felöltötte magára a római városok jellemző jegyeit.

Nabateus-kapu őrzi a nabateus kort. (Melynek későbbi központja Petra volt. Jordánia 17 km-re van – fedezem fel az útjelző táblán.)

A világon a legjobb állapotban megmaradt amfiteátrum található itt. A Közel-Kelet egyik legnagyobb és legépebb színháza, mely a római virágkor csúcspontjának számító II. században épült.

Két részből áll a színház, melyet a XII. században az ajjubidák támadásai miatt erődítménnyé alakítottak át.

A citadella hozzáépült a római színházhoz.

A kapuhoz vezető hídon ókori szobrok állnak őrt, igaz, nagy részük „fejetlenül.”

A fantasztikus épségben megmaradt színház legfelső szintjének műves faragású kőpáholyában üldögélve Jerras hasonló szépségű teátruma jut eszembe, melyet Jordániában csodáltam meg. S arra is emlékszem, ott hangzott el, hogy a jerrasinál nagyobb és még tökéletesebb épségben megmaradt színház egyedül Szíriában található. Íme hát, itt ülök a faragott páholyban a napsütésben, irdatlan magasságban.

S itt is leejt valaki odalent a szintér mélyén egy pénzdarabot, a fém hangosan koppan, s ezt kitűnően hallani itt a legfelső sorban is. Micsoda élmény lehetett itt egy előadás meghallgatása?

Az amfiteátrum után megnézzük a város fürdőemlékét. A fürdő központi csarnokában robusztus kőkád maradt bizonyítékaul annak, hogy egyszerre többen tudtak fürödni a közös fürdőben, de lehetett bérelni – egyéni fürdésre – fürdőfülkéket is, melyekben emberalakot formáz a mélyített fal.

A kereszténység államvallássá tételével a város jelentősége tovább nőtt. Monofizita püspökei Szíria legfontosabb egyházi vezetői közé tartoztak. (monofizita: ókeresztény irányzat, hívei azt tanították, hogy Jézus személyében nem két: egy isteni és egy emberi természet kapcsolódott össze, hanem csak isteni természete van, így nem is hasonló az emberekhez.) A város gazdagságát az itt emelt számos keresztény templom és azok ötletessége, leleményessége is tanúsítja.

Itt tekintjük meg a Közel-Kelet egyik legnagyobb, 512-ben épült templomát egy katedrális romját, Szent Sergios, Bacchos és Leontinos mártíroknak szentelve.

Ma már csak a három apszis és a falazat egy része áll. A nagy kupola – talán rosszul történt építése miatt – az összes alépitménnyel együtt leomlott. A fekete bazalt, az oldalkápolnában kiváló épségben maradt falkép-töredékek, valamint korábbi leírások adatai alapján érzékelhető a templom gazdag díszítettsége.

A súlyosságot, időtlenséget árasztó fekete bazalt épületek mellett, kísétálunk a tágas térre, majd egy teázó mellett kanyarodunk be, hogy egy kisebb tér előtt ismét megtekintsünk egy történelmi jelentőségű épületet.

Fekete, zárt, komor és szilárd ez az épület is, amin nem fog az idő.

Az épület, melynek építését a III. századra datálják, eredetileg középület lehetett. Lehetséges, hogy itt zajlott Origenes és Beryllus püspök vitája a 244-es boszrai zsinat alkalmával.

*Az épületet a IV. század folyamán templommá alakították, s ekkor falazták be a főhomlokzat hatalmas bejárati ívét. Mai nevét „Bahira kolostora” onnan kapta, hogy a legenda szerint itt találkozott a még küldetése előtt álló Mohamed a nesztoriánus szerzetes Bahirával, aki megjárta neki val-
lássalapító tevékenységét.*

*Muszlim hagyomány szerint, „a dél-szíriai Boszra város ha-
tárában megbúvó kicsiny remetelakhoz 583-ban egy megfá-
radt karaván érkezett a távoli Mekkából. A kereskedők kö-
zött volt egy tizenkét esztendőes kisfiú is, akire felfigyelt a
cella szent életű lakója, Bahíra. A szerzetes lelkére kötötte
Abu Tálibnak, a fiú nagybátyjának, hogy mindennél jobban
vigyázzon a gyermekre, mert amikor felnő, az utolsó próféta
lesz a Földön. A különös kisfiút – akit egy árnyékadó felhő
kísért hosszú útján – Mohamednek hívták. Fél évszázaddal
később, a Hidzsra 12. évében a próféta zöld lobogója alatt
egyesült arab seregek elragadták Szíriát Bizánctól, és a ka-
lifák birodalmához csatolták.” Bahíra szerzetes meglátta
hát a jövőndőt.*

*A templom előtt most egyetlen árva hintó várakozik a tömő-
ren zárt templom mellett.*

*Előttem a csendes utcán, fehér galabijében, egy muzulmán
férfi lépked, egyébként inkább csak gyerekeket látni.*

*Kissé lelassultan, szétszóródottan indulunk vissza a köz-
ponti térhez, mivel Amjad is meghívta a társaságot egy teá-
ra, de a közelebb eső teázónál jó néhányan már le is hup-
pantak egy-egy székre.*

*Vannak, akik lemaradtak, s csak később tudom meg az
okot: a Bahira-templom utcájában tevéket ábrázoló képeket
vagy barázdált arcú, arab férfiak portréját lehetett megvá-
sárolni egy mini-galériában. Apró műhelyek sorakoznak a
csendes utcán.*

*Megnézzük a hatalmas méretű, száraz medrű római cisz-
ternát. Az óriási víztározó a Keleti ciszterna.*

*A városban látható tömény múlt és tömény információ után
jólesik a forró, jóízű tea, s a gondolatnélküliség.*

*A fej kiüresedett, talán fél óra múlva ismét fogadni tudja a
hallottakat. Csendesen ülünk, kortyoljuk a teát, s azon gon-
dolkodom, kis csapatunk vajon miért oszlott két részre. Mi*

mindig a széthúzás, a keletiek az összetartozás jelképei számomra. Honnan hozzuk, s mióta, ezeket az örökségeket?

Este hiába sietünk vissza a szálloda mögötti sikátorokon át a régiségbolthoz, hogy elhozzam a rézműves ételhordót, Klára útitársnőm pedig a kinézett, türkiz ékszert, a boltok mind zárva maradtak a ramadánra való tekintettel. Ezt lekéstük.

Vacsorához gyülekezünk majd a szálloda halljában, de addig még van időnk, s a „három Grácia” lánycsapattal leülünk a hotel udvarán, vagy „kerthelyiségében”, a rusztikus asztalok melletti sötét fa-padokra. Szemközt velünk a kis vízikerék, a kicsinyített „noria” csobogtatja a vizet. Shahbában vásárolt almát szeletelgetem a társaságnak, és a hűs alkonyi várakozás kitűnő alkalom arra, hogy még jobban megismerjük egymást. Beszélgetünk otthoni, hétköznapi életünkről, itteni benyomásainkról.

9 órakor indulunk az óváros felé, már ismét a Citadella mellett sietünk. Két jobb és néhány bal kanyar után a szűk egyik mellékutcájába érünk, ahol egy öreg kapun betérve, jellegtelen folyosószakaszon haladunk át. Egymásra néznek többen kérdően – ide jönnénk vacsorázni? De már nem az első benyomásra hallgatunk, akár még jó is lehet. Megyünk a vezetőnk után, kétkedő, kérdő mosollyal. De ez csak addig tart, míg a jellegtelen átjárón átjutva, s néhány lépcsőn lejárva, valami egészen különleges régiségekkel, antik szekrénykékkal teli helyiségbe nem érkezünk, ahol hosszú asztaloknál láthatóan európai vendégek ülnek. Körben a falakon is gyönyörű régi tárgyak: fegyverek, ékszerek, edények. Damaszkusz – Omajjad-étterem.

Csak ránk várt a három nagy asztal társasága – németek, olaszok – mondja Amjad, hogy megkezdődhessen a műsor. A két zenész valóban hangozni kezd, amikor egy U-alakú beugróban mindnyájan elhelyezkedünk a már ismerős mintájú szőttessel borított kereveteken vagy székeken.

A két zenész a dervisek öltözékét viseli, ami földig érő fehér kör alakú szoknya, fehér inggel, fejükön a csapott kúp alakú, bordó dervis fejjedővel.

Nem tudjuk befogadni a látnivalók sokaságát, mindnyájunknak forog a feje, szeme, mert mindenhol érdekességek, szépségek rejlenek, minden részletben gyönyörködni lehet. A zene elkezdődik, behunyt szemmel próbálom átélni a különös, finom dallamot, de a szemnek máris nyitva kell lennie, mert az egyik férfi kilibben – és ez tényleg libbenés – a terem szabad közepére, és lassú forgással elindítja táncát, s ahogy mind erősebb és erősebb a forgása, úgy terül szét a kör alakú fehér ruha, mint a fehér lilium kelyhe, olyan formát ölt, fejét kissé oldalt hajtva táncol, forog, forog. Varázslatos.

A tánc végén Amjad jelzi, hogy fáradjunk a svédasztalhoz, és vacsorázzunk. Ezen az estén a Szíriai Utazási Iroda vendégei vagyunk, ezért a vacsoráért és a műsorért nem kell külön fizetni, ahogy az eredetileg a teremben szerepelt.

Kecses üveges vitrinek mellett megyünk a vacsoraasztalokhoz, tálalóedényekhez. Lassan araszolunk, mert e vitrinekben is régi ötvös ékszerek, drágakő, féldrágakő mestermunkák, réz edénykék és felsorolni sem tudom, ahogy megjegyezni is képtelen voltam a sok gyönyörű műtűrkét, kézművességük remek darabjait.

Egy másik U-alakban – mintha hatalmas kereszt formájú alaprajza lenne e helyiségnek – vannak az étel-tárolók, melyek melegen tartják számunkra a különbnél külön ételféleségeket.

Csak a szemben lévő asztalon 25 nagy kerámiatál sorakozik fel szorosan egymás mellé, mint egy hatalmas ág jobbra-balra forduló levelei, kétoldalt pedig egyik hosszban a rozsdamentes hőtárolós kínálókból levesféleségek, sokféle zöldséges rizs, zöldséges hússok, zöldségek. Zöldség – minden változatban: kagylókkal, csirkenyarssal, gombapörköltjellegű, szaftos készítményekkel.

A színek, az alapanyagok annyiféle változata, hogy az ember képtelen hirtelen választani.

S annyira a sokféleség ragad meg, hogy visszaemlékezve döbbenek rá: fogalmam sincs, mit ettem azon az estén, amikor ezt a lucullusi vacsorát kínálták a külföldi vendégeknek.

A meleg ételek tárolóival szemben sütemények, gyümölcsök csábítanak. Pazar választékuk előtt már teljesen jóllakottan álltam. Amit a szemem be tudott fogadni, az volt a desszert, mert egy falattal többet nem kívántam.

A vörösbab, a zöld minden árnyalata, a narancs és kurkumasárga színek kavalkádja nekem teljességet nyújtó élvezet volt.

Mint az alvajáró, úgy sétáltam körbe a három asztal előtt, s nem tudom, milyen falatokat tettem a tányéromra, s ez egyáltalán nem is volt érdekes.

A vacsora után újabb meglepetés várt bennünket. Amjad köszöntötte a magyar vendégeket, és Idegenforgalmi Hivataluk ajándékát adta át mindnyájunknak egy-egy kis souvenir-tasakban. A tasak fekete bársony dobozán, arany betűkkel a felirat: ORPHEUS TOURS, alatta: Damascus-Syria. A doboz belső borításán szintén arannyal mintázva a négy-lábú, szárnyas asszír-fej.

A dobozba ágyazva egy kék üvegamfora – antik stilizáció – láthatóan kézzel készített, gyönyörű kis darab.

Nagy figyelmességnek tekintettem, s azt hiszem, nem voltam ezzel egyedül. Hajdanában delegáció-vendégként kapott hasonló figyelmességet az ember, utazási irodák nem igazán szokták ilyesmivel elkényeztetni az utazót.

Dühös voltam magamra – bevallom, hogy hasonló, jellegzetesen magyar kedvességgel nem tudtam viszonzni ezt a figyelmességet.

Igazán remek volt ez az este, és még „csak” 11-óra felé járt az idő.

Néhány napja erősebben érzem, hogy az Idő tényleg relatíve létezik. Ahogy a programunkat néztem, hogy egyetlen nap alatt honnan indulunk, és hová érünk, és a két pont között, a kiindulás és a megérkezés között, mi mindent fogunk megcsodálni, felfedezni, fényképezni – akkor ezt képtelenségnek tartottam. Képtelenségnek, hogy valóban a végére érünk, valóban mindent megnézzünk, közben még arra is jut idő mindenhol, hogy leüljünk és teázzunk, és estére oda is érünk, ahová terveztük, akkor azt mondom: semmi sem lehetetlen. Az idő nem „állandó” időegység, hanem tá-

guló, bővülő – akaratunk szerint, s annyi fér bele, amennyit bele akarunk tenni, zsúfolni, préselni. Kicsit tágitja a határait, de mindent „megenged”, mindent befogad. S ez fantasztikus volt. Két pont között érinteni három várost, a három városban érinteni, érzékelni 3-4-5-6 ezer esztendő történéseit, keletkezését, építését, elmúlását, alkotásait – ez valami olyan elképzelhetetlen volt, hogy éreztem, csak úgy sodródunk ezzel az idővel, térrel, hellyel, úgy telünk meg vele, mint a száraz szivacs, s majd otthon, néhány hét múlva, kicsavarjuk magunkból mint élményt.

A Tizenegyedik napon

**„Kenyeret szelj az éhezőnek,
bort tölts a szomjúhozónak,
a szűkölködőt fölruházzad,
tiszteld az alamizsna-kérőt –
ott fönn az isten, istene, örvend,
Samas örvend – jóval fizet a jóért!”**

Ez a nap már teljes egészében Damaszkuszé, illetve Damaszkusz egész nap a miénk!

Délelőtt a

Nemzeti Múzeumba látogatunk, ahol a régészeti osztályon képet nyerhetünk Szíria történelméről, a helyszíneken tett látogatás emlékképeit felidézve, s közelebbről szemügyre véve a régészeti leleteket.

Felkapaszkodhatunk a különös atmoszférájú városnegyedbe, a Szálihijjere.

A reggeli kellemes levegőben átsétálunk a hoteltől – a már ismerős útvonalon – a Damaszkuszi Nemzeti Múzeumba. A felüljáróról a Sherraton tömbje, mögötte a kopár Kassziun-heggyel már ismerős, de hogy az oda vezető úton

végig pálmafák sorakoznak, azt csak ezen a reggelen veszem észre. Milyen különös, ugyanaz az út, mégis csak ma látom meg a karcsú pálmafák alig rezdülő legyező-ágainak zöld színét, s a Kassziun-hegy több árnyalatú, barátságos, bézs színű dombjait, míg az első nap „szürkehályog” takarta tekintetem.

Nem messze vagyunk a Múzeumtól, 10-15 perc séta volt, s máris a szép parkot látjuk a kerítésen át, majd szinte a nyitás pillanatában térünk be a tágas, gyönyörű régiségekkel, torzókkal, hatalmas kerámiaedényekkel díszített Múzeumkertbe.

Szemben a Múzeum épületének bejárata, homlokzata izgalmas képet mutat. Nem csoda, hiszen Sisán kalifa – Damaszkusz és Palmyra között lévő – sivatagi kastélyának 2 tornya van beépítve, melynek arabeszkjeit darabokban szállították ide.

A kastélyok a XI-XII. században éltek virágkorukat.

Bent a hatalmas előcsarnokban óriási térkép – ezen nézhetjük végig, merre is jártunk e néhány hosszan-rövid nap alatt: Mari – Doura Europos, az Eufrátesz mellett Deir ez-Zor, Palmyra, Aleppo, Hama, Homs – s újra hallom az idézetet: „Minden embernek két otthona van: a saját otthona és Szíria”. És itt teljes értelmet nyer ez a mondat.

Ez a hely, ez az ország mindannyiunk őshazája kicsit. Vagy nem is kicsit?

És haladunk teremről teremre. Ugarit termétől, ahol az ABC született, Baál isten aranyozott szobrához – az ókorban az isteneket emberalakban képzeltek el. Ugarit nap-szitta homok-agyag termeiből itt láthatók rétegesen a különböző kultúrák.

A tárlókban állatfigurák, vallási célokra, agyag edények különleges technikával készítve, alabástrom tárgyak sokasága a luxus termékek tárolására, az egyiptomi stílusú ugariti palotából; parfüm- és olajtárolók, sírokból előkerült edények, kocsik, a hadisten és Baál isten bronz szobrai. Sztélé Aleppóból. Látjuk az arameus nyelv legrégebbi emlékét, Haddad isten kétnyelvű feliratos emlékét. Mari-i szobrocskákat erős fekete kontúrral, kiemelt szem-ábrázolással, a jellegzetes pálmalevelű szoknyával, melyet férfiak viseltek. Cserép arc, mely valami belső bölcsességet sugárzó, derűs,

bájos mosollyal néz szembe a látogatóval. Látjuk a Múzeum leghíresebb szobor-torzóját a kor legnagyobb énekeséről. Arca női, lábai keresztbe vetve. Vagy az egyik legnagyobb szobrot, mely kezét összekulcsoló papot ábrázol, amint imádkozik. Arányaiban a szem nagyobb, mint az arc. Feltételezés szerint a nagy szem az odaadás, az erős szín pedig a világi – túlvilági – ábrázolás kifejezője. A mosoly a legjellemzőbb a Mari-i szobrokon. E föld lakói akkor is mosolyogtak, ahogy ma is ez tűnik fel számunkra. Mosolygós arcokkal találkozunk minduntalan – talán tudtak valamit?

Egy másik teremben már az Eufrátesz régi várainak makettjeit szemlélhetjük, majd színes kerámiákat. A következő terembe érve régi ablakok, kapuk gyönyörű faragásai a falakon. Különböző királyi palotákból, keleti és nyugati kastélyokból gyűjtötték össze. A sivatagi kastélyablakok rácsolata szőlő-, dió-motívum díszítéssel a bizánci életképen. Szinte mesészerű világban sétálunk, ahonnan e kő-alkotások megőrződtek.

Lovasszobor, sólyom-szobor, egy király fejedelmi öltözete, a Mithras-vallás domborműve.

Óriási kép-ábrázolás arról, hogy a bizánci kultúrának a mongolok vetettek véget.

A görög – hellén hatás a következő teremben, hatalmas mozaik, a világ megdicsőülésének allegorikus ábrázolása. Gaia földistennő 4 gyermeke az évszakoknak megfelelő gyümölcscsel s az évszaknak megfelelő ruházatban.

Puttók – a Szélisten jelképei, az Életet szimbolizáló edény Shahbából – az I–III. évszázadból –, majd Minerva istennő szobra előtt állunk. A további tárolókban olajlámpások, üvegcsék, melyek megmaradtak, dacolva idővel, háborúkkal. A hellenisztikus Szíria helye Dura Europosz és Apamea voltak. Északon Róma, Délen Egyiptom hatása hagyta rajta jeleit.

Palmyrai sírok záróköveiről szép szobor-fejek, előkelőségek öltözete, textiliák az Kr.e. III. századból! Múmiák ruházata, a sír körül lévő anyagokból, már az is elképesztő, hogy ennyi ideig megmaradtak. Hogy ma is láthatók, az a száraz levegőnek köszönhető. A textilek kétféle változata a védőüveg alatt:

vagy helyiek vagy Kínából származóak. Szarkofágok sorakoznak a következő helyiségben.

A Dura-Europosz-táblákat itt, a nemzet múzeumában találjuk. (Ennek leírásával találkoztam a „Jeruzsálemi templom” c. könyvben is)

Majd a „Zsinagógába” érünk, melyet Dura Europoszból, „mentettek ide”, ahol sokfajta vallás élt együtt. Ezt a zsinagógát – mely annak a kornak mementója – egy zsidó kereskedőcsalád építette.

(Conrad Schick német építész, 1896) néhány modelljét a jeruzsálemi Damaszkuszi-kapuvall szemben, a Schick iskolájának is nevezett Szent Pál Kórházban lehet megtekinteni.)

A Dura-Europoszban feltárt zsinagóga történetéről ott a helyszínen hallottunk: földdel töltötték fel az egész épületet, hogy megmentsék. A festett falon Menora-kép, imafülke, de Héliosz-szobor – sugár- és kagylóforma – is látható, tehát sokszínű ábrázolás.

Templom- és kapu-ábrázolás, egy nagy ajtó a férfiaknak és egy kis ajtó a nőknek.

A hűvös, vöröses árnyalatú zsinagógában a kőpadkákon jól esik kissé megpihenni e mérhetetlenül sok látnivaló után. A zsinagóga falain a felső soron az Ó-Testamentumban tiltott alakos ábrázolás látható.

Az újkor termébe is engedélyt kapunk belépni valami különös kegy folytán – vagy István ügyességére révén –, ugyanis ezt a kiállítást külföldieknek ritkán mutatják meg.

Az iszlám művészet nonfiguratív ábrázolásából kapunk ízelítőt. A kalligrafálást tökélyre fejlesztették, tipikus „szocreál” képek, portrék, életkép-jelenetek sora előtt lépünk el.

Majd ismét a múlt szeletei: szemet-lelket gyönyörködtető, kék csempék, kerámiák és a könyvművészet különlegességei előtt állunk. Fejlett könyvművészetük a kötési technikában a hellenisztikus Egyiptomban és a kopt hagyományokban is tovább élő módszereket követi. Pergamenre írt kéziratokkal, bőr és intarziás fa könyvborítókkal, jellegzetes leffentyűs könyvekkel találkozunk a tárlókban. A leffentyű a szöveget védte. Gyönyörű ritkaságok. A Korán, a teológiai

könyvek, a versek között arany-karikák, abban a verssor száma, rendkívül díszes aranymotívumok, keretes szövegek. Ezzel helyet adtak annak, hogy az oldal üres margóján kommentálják – és láthatóan kommentálták is – az olvasottakat. Látunk orvosi kézikönyvet, ugyanis az orvoslás nagyon fejlett volt itt. Gyógynövényekkel gyógyítottak, de az amputálást is alkalmazták. A boncolás tiltott volt, az orvoslást gyakran zsidó orvosoktól tanulták.

S a Korán szép példányai előtt is elidőzünk.

A Korán – Mekka – költemény,

– Medinai – a hétköznapiak – szűrőkből áll.

Egy-két evangélium terjedelmének felel meg.

A csillagászat is fontos volt a kultúrában: a görög-perzsa csillagászatot fejlesztették tovább.

Végül betérünk egy damaszkuszi ház-belsőbe. Egy pusztulásra ítélt házat „telepítettek” be a múzeum termébe. Gyönyörű falfaragások, üvegberakásos ablakok, festett-faragott mennyezet és berendezés nyűgöz le mindnyájunkat. Olyan dúsan, színesen és mégis olyan visszafogottan ragyognak a színek, a formák, ami megfoghatatlan harmóniával, békével ajándékozza meg a benne bémésködőt. Nagyon megnyugtató: az élet szépségéről, az égi és földi színek és formák összeolvadásáról, a harmóniáról szól minden.

Ezzel az érzéssel hagyjuk el a múzeumot. Ez marad bennem egész délután, és ez kísér haza is. Az a ház-belső olyan volt, mint maga az ország.

Egy múzeumlátogatást nehéz visszaadni, „láthatóvá” tenni az olvasó számára. Egy erre specializálódott útikönyv talán szakszerűen összerendezi egy nemzet muzeális értékeinek tárházát, de befogadva, átérezve, átlátva több ezer évet, sokféle hatást, kultúrát, művészetet és hétköznapiakat, majdnem lehetetlen visszaadni úgy, hogy az is érezze, érzékelje, aki nincs jelen egy ilyen látogatáson.

Az egész délelőtt mintegy összefoglalása volt ennek a különleges utazásnak.

A szobrocskák nagy fehér szemeikkel, az elmondhatatlan-kék csempék, edények ezer variációja, a könyvkötészet

gyönyörűségei, az ékirásos táblák mind-mind: Szíria. Semmi máshoz nem hasonlító, egyedi, eredeti, ősi, jellegzetes és nagyszerű volt. Szíria.

A múzeum antik tárgyakban és zöldben bővelkedő kertjében leroskadunk egy rövid pihenésre. Én gyorsan elsietek a múzeum souvenir-boltjába: itt az ideje, hogy megvegyem az ajándékokat. Néhány „agyagtábla”-másolatot kívánok vásárolni, az első írásjelek emlékeit és a királyi pecsétet. Szétnézni sincs idő, amikor váratlan hirtelenséggel útitársnőm megfogja a karom, menni kell, siessünk, ne kérdezz, gyere, gyere!

– Nee! – kérem kétségbeesetten, hadd intézzem el az ajándékokat Nem! Gyere! – Hová? – Nem tudom, csak gyere, majd kiderül. Fussunk, már várnak! – És szinte kihúz a souvenir-pavilonból, ahol szép könyvek, asszír szoborfej-másolatok néznek utánam csalódottan. Csodálkozva, semmit nem értve sietek Bea útitársnőm után, a Kassziun-hegy felé. A múzeum mellett talán taxis-találkozó van? – mert annyi taxi várakozik ott. Meglátom István magas alakját, amint határozottan magyaráz a körötte álló taxisoknak, azok próbálnak hangjukkal fölébe kerekedni, de István határozott és ő győz. A szép számú, árait egyre emelő taxis közül egy kis mikrobusz tulajdonosával történik megegyezés. Bepréselődünk a kissé zilált ülésű mikrobuszba, s fogalmunk nincs, hová tartunk. De talán épp ez a titokzatoság az izgalmas, elengedjük magunkat, nagyon vidámak vagyunk. A busz indul, mi nevetgélve kérdezzük, válasz nem jön – végül is nem érdekes, biztosan jó lesz – majd meglátjuk. És már el is hagytuk a múzeum környékét, mind feljebb és feljebb kapaszkodik valahová az öreg járgány, keskeny utakon fel a hegyre, ahol mindenütt gyerekek nyüzsögnek, játszanak. Elképesztő úton még mindig tud feljebb és feljebb menni a jármű, amikor egy egészen keskeny, meredek utcán végképp megáll, s jelzi, eddig tudott...

Lekászálódunk, tétován állunk a kanyargós kis köz elején. Innen hová tartunk? S hol vagyunk? István valamit kérdez egy épp elénk érkező pártól, az asszony kendős, a férfi inkább európai kinézetű.

*Ekkor végre már annyit megtudunk, hogy nem ez a végcé-
lunk, ahová indultunk, de ebben az épületben – mely előtt
megálltunk – van egy barlang, ami keresztény találkozó és
szertartási hely volt a Krisztus utáni időkben, s innen me-
nekülni is tudtak a keresztények az üldözőik elől.*

*S az asszony mutatja a zöldre festett falú barlang-járatot,
és meséli a legendát.*

*Saul is Damaszkuszba indult, összegyűjteni, elfogni a ke-
resztényeket, Jézus híveit, kiket ellenségének tekintett.*

*– Saul, Saul, miért üldöazol engem? – állította meg a hang
és a sugárzó fény Damaszkusz kapujában. S mintha a ka-
pu és a falak leomlottak volna, Saul önkívületi állapotba
került.*

*Talán épp e barlang felé tartott Saul is, hogy elfogja Jézus
követőit, ahová keskeny, meredek, kanyargós úton jutot-
tunk fel. Ez a hely is keresztény búvóhely, menedék, gyüle-
kezőhely volt majd' kétezer évvel ezelőtt. Itt találkoztak,
imádkoztak, vagy innen menekültek az üldözött hívők –
meséli a barlangban a damaszkuszi asszony. Az informáci-
óért némi pénzt kér, majd kissé szégyenkező mosollyal jelzi,
hogy ne mondjuk el ezt a férfinak, talán a férjének, aki az
első helyiségben van.*

*E váratlanul kapott élmény és információk után gyalog me-
gyünk felfelé a továbbra is nagyon meredek, keskeny utcá-
kon, lépcsőkön. Gyerekek hada játszik a meredek útká-
nyarok öblében felállított hintákon, nevetnek, integetnek.
610 lépcsőn indulunk felfelé, amikor elfognak a házak, a
kopár dombot erősen süti a nap: túljárunk délidőn. Kapta-
tunk lihegve, jókedvűen, kíváncsian. Alattunk Damaszkusz.
Kifulladásra érünk fel a hegytetőre, a lépcső végénél ál-
ló fehér házhoz.*

*Pici átriumos udvarba lépünk. A keskeny térben két fa áll a
fényesre koptatott kőlapok között, alattuk egy macskacsá-
lád alszik békésen, egymást szorosan átölelve. Az anya fél
szemét kinyitja a fényképezőgép villanására, de az ijedség
jele nélkül. Láthatóan megszokták az idegeneket.*

*Mi, „lányok” itt is kapunk takaró-öltözetet: fehér, csipkés
szélű, pamut szoknyát, mely olyan, mint egy erdélyi alsó-*

szoknya. Ezt valahogy úgy kell felvenni, hogy a fejünk is takarva legyen. Mivel ez nehezen megy a derék korcának szűk nyílása miatt, egy másikat is kapunk – külön fejfedőként. Beöltözünk a kíváncsúnak megfelelően. Az épület város felé eső teraszán várjuk meg, amíg az előző csoport elhagyja a házat. Rezzenéstelen csend van, békesség, nyugalom.

A nap már délutáni melegét ontja a hegy fehér köveire, a ház fehér falára. Elfogyasztjuk maradék ásványvizünket, elrágcsáljuk a hazai Győri keksz utolsó „töredékeit”, s már jelzi is a ház „idegenvezetője”, hogy indulhatunk utána. Cipőinktől, természetesen, meg kell válnunk. Fehér előtérbe lépünk, ahonnan néhány meredek lépcsőn még felkapaszkodva hosszúkás terembe vezet bennünket, majd magunkra hagy.

Mekka felé néznek az imafülkét imitáló festmények – talán 27 –, előtte imaszőnyegek vannak elhelyezve. Félkörben telepedünk le, beszélgetünk, egy viccet is elmond útitársaink egyike. Hátam a hűs falnak támasztom, halk nyöszörgésünk fejezi ki, hogy jólesik a pihenés, s hogy kinyújthatjuk a lábunkat.

Hogy imádkozni hoztak fel bennünket, ráhangolódni valamire, rövid párbeszédre Istennel, azt akkor értem meg, amikor feljön a ház idegenvezetője, s kérdi, hogy végeztünk-e?

(Hát igen, gondolom magamban, imádkozni, meditálni hoztak ide bennünket, mi pedig vicceket hallgattunk.)

Elhagyjuk az imatermet, s helyi vezetőnk egy nagyon alacsony ajtónyíláshoz vezet bennünket. A belépéshez mélyen meg kell hajolniuk magasabb társaimnak, de még nekem is fejet kell hajtanom. Apró helyiségbe lépünk, ami egy barlang „szája”.

S a „barlang szája” kifejezés valóban tökéletesen illik rá.

A barlang tudniillik egy hatalmas nyitott száját képez, az idő feketítette szájpadrólson szinte a bordázat és az erek útja is látható, benne egy hatalmas nyelv, s szemben állva a jobb oldalán tökéletesen látható, hogy a kőképződmény fogsort formál.

A férfi kissé megilletődött komolysággal mondja: Ez az a hely, ahol Káin megölte Ábelt! – s megérinti a barlang-száj szélét. E bibliai gyilkosság után a Föld nagyot sóhajtott. A sóhaj után a Föld szája nyitott maradt.

Mintha a Föld méhében lennék e pillanatban, úgy érzem magam.

Itt állunk, egy kis csoport magyar (heten vagyunk), ahol a hagyomány szerint a földet vörösre festette a Káin által irigyelt és meggyilkolt testvér, Ábel vére!

Bibliai Földön!

Bibliai helyszínen vagyok – vagyunk!

Lehet-e „messzebb” menni?

Két-három másodpercig teljes csend van az emberemlékezet szűk barlangjában.

A kőben – mutat a fejünk fölé, a helyi ismertető – Gábrriel arkangyal keze nyoma maradt a sziklában. Őt ujj nyoma látszik bemélyedve a mészkő sziklába, belehelyezhetem kezem a kéz-nyomatba. Tenyerem elvész a formában.

Felette betűformák domborodnak. – Allah neve íródott oda egy későbbi időben – mondja a fiatal férfi.

– Ez a hely mindig szent hely volt – folytatja a néhány másodpercnyi csend után –, itt találkoztak a keresztények, itt imádkoztak, s ezen a nyíláson menekültek, ha üldözőik megjelentek. A barlang-száj melletti részén egy nyílás, egy egészen alacsony, szűk kijárat van, négylyukú kőlappal lezárva. A nyíláson bepillantva bizony olyan szűk járatot látunk, ahol csak kúszva lehetett elhagyni a helyet.

Ismét főhajtással lépünk ki az alacsony nyíláson a gyilkosság legenda szerinti helyszínéről, „a bűn barlangjából.”

A magas, fehér falú előtérben, ahonnan az imaterembe mentünk, két koporsó van letakarva, fej-részüknél turbán jelzi az elhunyt elhelyezkedését. Ez Káin és Ábel koporsója lenne? – kérdezzük. – Nem – válaszol a fiatal férfi –, ez a nagyszüleimé, akik szintén az őrzői voltak ennek a szent helynek, mert ez a feladat örök időktől fogva egy családra van bízva, apáról fiúra száll a szent hely őrzésének szolgálata.

Ez a látogatás nagy meglepetés és különös ajándék volt számunkra. Nem számítottunk rá, nem volt a programban, s ide a teljes társaságot nem is tudta felvezetni István.

S itt döbbenek rá, mennyi mindent nem tudtam e földről, például hogy itt, e földet festette vörösre Ábel vére, melyet a testvére, Káin irigységtől indítatva ontott ki, vagy hogy e földön járt Gilgames, az örök élet titkát kutatva! Testvérgyilkosság az idők kezdetén – és örök élet kutatása!

Káin a bibliai őstörténet szerint Ádám és Éva gyermeke, Ábel a második fiuk. Káin azért gyilkolt, mert Isten Ábel áldozatát elfogadta, az övét pedig nem. A történet Istennek ezt a döntését tulajdonképpen nem indokolja.

A mitikus történet mögött az állattenyésztő és a földművelő kultúrák érdekellentéte is állhatott (a Bibliai lexikon szerint). „A kánaáni területre bevándorló, főleg állattenyésztő zsidó törzsek ezzel az elbeszéléssel akarták igazolni egyrészt azt, hogy – mint Isten előtt kedveseket – őket illeti a terület, másrészt azt, hogy az őslakosság elűzése és nomád életmódra kényszerítése jogos bosszú Ábelért. Más elképzelés szerint a bevándorló zsidó törzsek a nomadizáló keniták csavargó életét igyekeznek Isten – Káint sújtó – átkával magyarázni. Az Isten által Káinra sültött bélyeg esetleg a környező népek tetoválási szokásaira utal (letörölhetetlen).*

*Ábel az Újtestamentumban úgy szerepel, mint a hit hőse és az igazság bajnoka, s ezért Jézus Krisztus és a keresztény vértanúk előképe.**

Kegynek tekintem, hogy benne vagyok abban a hét főnyi csapatban, akik részesei lehettek ennek az élménynek, s a bibliai kor kezdetének helyszínén állhattak.

Gyomrom összeszűkül, a levegő kipréselődött belőlem. Olyan ez, mint amikor Ábrahám áldozati sziklájának barlangjában álltam, Jeruzsálem dombján, ahol mohamedán öltözetű nő térdelt Ábrahám sziklája mellett, közvetlenül mellettem.

Irigység, előjogok igénye, testvérgyilkosság, bűn – az idők kezdete óta, s vajon az idők végezetéig?

Visszaadjuk a ruhákat, melyeket érkezéskor kaptunk, kilépünk a napfényre, s csendesen elindulunk a hatszáz-

egynéhány lépcsőn lefelé. Akik felfelé tartanak, kissé irigykednek, hogy mi már megjártuk a nehezét. Megtermett fiatal néger férfi ballag felfelé másodmagával. Honnan jöttünk? – kérdi. Válaszolk. – Én Amerikából, Kaliforniából jöttem látni ezt a helyet! Mosolyogva int felfelé, s indul tovább.

Mi, 27 magyar turista is különböző indíttatásból jöttünk: kíváncsiságból, az utazás szeretetéből, újat látni, s micsoda mélységeket, magasságokat, ősi nyomokat találtunk, fedeztünk fel magunk körül, s esetleg magunkban is!

Ezek az élet kegyes ajándékai. Ezek a képek, ezek a tapasztalatok belénk vésődnek egy életre – mint agyagtáblákba az ékírás.

Amikor leérünk a házakhoz, már jelzi is egy kis rézgombos korlátú teherautó vezetője, hogy levisz bennünket. A szűk utakon a fura kis járművel ereszkedünk alá. E jármű – több ilyen is van – egy kisteherautó és egy nagyobb tricikli „keresztezése”, az oldalán korlátokkal. Ez a damaszkusziak közlekedési eszköze a meredek szűk utcákon. Felkuporodunk a platójára, s a meglepetés okozta gondolatokbamélyedés után ismét nagyon vidámak vagyunk. A nyaktörő mutatványos jármű elindul velünk Damaszkusz belvárosa felé.

„Ha én ezt a klubban elmesélem,” hogy a Kassziun-hegyről, a világ leghíresebb gyilkosságának helyszínéről egy kis teherautó platóján vonultam be Damaszkuszba, egy nő karjába dőlve – nevetek Beára –, hát lehet, hogy nem fogják elhinni.

A belvárosban lekászálódunk az autóról. Itteni rend szerint nem lenne szabad behajtania ide, de ezzel nem sokat törődnek a helybeliek. Utastársainkkal találkozunk, s éhesen, szomjasan az első, épp előttünk lévő büfénél mindnyájan lehorgonyzunk. Frissen facsart gránátalma-narancs italt kortyolunk a jókora korsóból, van ki saormát eszik. A vitaminbombától felfrissülve visszaindulunk a szálláshelyre, gyalogosan, megnézegetve még a süteményes üzletek kirakatait, melyek igazi „építészeti” remek. Tudniillik a különböző apró, gyümölcsös süteményekből jó néhány magas piramist raknak a kirakatba – csábítónak. De most érezhetően az utolsó órák hatása alatt vagyunk, s nem győzzük halkan suttozni egymásnak: ez fantasztikus volt!!

Este még egy meglepetés-étterem vár ránk, ahol eltöltjük az egyébként fárasztó-várákozás óráit a reptérre indulás előtt. Ez is remek ötlet István részéről, s a délutáni csapat teljes egészében vele tart, és csatlakoznak hozzánk a többiek közül is néhányan.

A „damaszkuszi Gundelbe” hoztalak benneteket – mondja, amikor ismét egy külsejében semmitmondó helyiségbe bétérünk. Előtere büfé, melyből egy hatalmas étterembe jutunk. Rengeteg szépen terített asztal, a helyiségek zsúfolásig megteltek arab vacsorázókkal. Sok a fiatal, de jócskán képviselve van az idősebb generáció is. Sőt, talán úgy helyesebb a leírás, hogy az asztaloknál családok ülnek: szülők, gyermekek szép számmal, s unokák. Pici, pólyás korú csecsemő is van néhány asztalnál, az asztal sarkán szépen elkészített helyen békésen alszanak a zenétől hangos s jókedvtől zsongó helyiségben.

Pincérek sűrögnek, a zenekar tagjainak fehér dervis ruhája világít a teremben. Kellemes, meleg fények és színek, a nyitott ablakokon a csillagos ég kárpitja látszik.

Az étterem feletti galéria felé tartunk, az U-alakú beugróban még vendégek ülnek, de a jöttünkre jelzi a „főnök”, hogy csak egy perc, s máris miénk az asztal. S valóban, az apró, hosszukás, festett fa asztaloknál fizetnek, s a szenyyes edények, szétszórt szalvéta, üvegek és poharak sokasága nem több mint 3 perc alatt tűnik el az asztalokról, a kárpitos kerevetekről, s elhelyezkedhetünk.

Pincérünk villámsebessen tisztítja még át az asztalokat, s veszi fel a rendelést.

Két-három perc elteltével megérkeznek az ásványvizek, üdítők és zöld teák, majd ismét egy gyors fordulattal mindkét karján számtalan kisebb tányérral jelenik meg, előételek sokaságát rendezi elénk.

Szétnézni sincs időnk a különböző előételek kínálatán, amikor tésztafélékbe sültött pástétom, juhtúró és egyéb tölteletes falatok érkeznek, még melegen, szintén előételként.

Ekkor már zsúfolásig tele vannak az asztalkák.

Közben figyeljük a dervis-táncost is, a felénk integető gyerekeket, egyiket az apja fel is nyújtja nekünk a karzatra, üdvözlésre.

Egy asztaltól szép arab nő áll fel, táncolni kezd, csak úgy, saját gyönyörűségére. Láthatóan ez nem rendíti meg a családját, mindenki étkezik tovább nyugodtan. Más asztaltársaságok is vidáman fecsegnek, a gyerekek szintén táncolnak odalent, vagy a zenét figyelik hatalmas, tágra nyílt, fekete szemekkel.

Ekkor megérkezik egy újabb adag étel – nyárson csirke és más húsféleségek. Jelezzük, hogy mi egyetlen falatot nem tudunk már enni, ez is három napra való élelem volt, nem kérünk többet.

A „főnök” nevet: ez jár, neki ki kell hozni, ez benne van a vacsorában – és már tovább is siet, s máris előttünk teremnek valami desszertfélék is. Mint a „Terülj, terülj, asztalkám!” varázsigére.

Elnézem az ásványvizet, üdítőket és főleg (literes palackokban felszolgált) joghurtot iszogató arabokat, akik ezektől az „italoktól” olyan jókedvűek, felszabadultak, természetesek, hogy csak csodálkozni tudok.

Otthon vajon mennyi szesz italra lenne szükség ilyen jó kedvhez, ilyen felszabadult, jó hangulathoz?

Igaz, otthon talán olyan éttermet sem igen tudnék megnevezni, ahol a családok töltik meg így a helyiséget – összes gyermekeikkel.

Mi az a szöveg, amit többször ismételnék meg a vendégek is, énekelve a zenekarral együtt? – kérdem Istvánt. – „Isten dicsőséges” – válaszolja. Ezt éneklik!

Hát igen. Ez egy egészen más világ.

Mi is jókedvűek vagyunk, pedig joghurtot sem ittunk, s jókedvünket csak az homályosítja el, hogy a rengeteg ételt, a barátságos, jó hangulatú embereket, a különleges hangulatú világot itt kell hagyni. Negyed órán belül indulnunk kell, mert éjjélkor a repülőtér felé kell tartanunk, s azután ez az élményekben, szépségekben, múltban, jelenben összekovácsolódott kis csapatunk is elválik egymástól.

– Miért is megyünk mi innen haza? – kérdem.

– Rám néznek. Igaz is. Miért?

Nagyon jól éreztük magunkat. A gyereket még felnyújtja a férfi a karzatra, hogy elköszönjön, látva készülődésünket. A dervisruha szoknyája még forog, mint egy fehér körhinta, a zene remek üteme kikísér bennünket. A „fönök” és a pincér üdvözlése, nyílt mosolya és az „Isten Veletek! Isten Veletek!” köszöntések kísérik bennünket.

Köszönjük az utolsó vacsorát.

Sietve indulunk a sikátorokon, a felüljárókon át a hotelhez – most majdnem azt írtam: hazafelé.

Az egyetlen szobában, ahol az utolsó órákra beraktuk a holminkat, még egy szusszanás, egy fotó – a „romokról” –, aztán kirakodjuk bőröndjeinket a hotel halljába, melyeket már visznek is a buszhoz.

Elhagyjuk az Al-Magid földszinti szobáját. Még megkérdezem, hogy hol adhatnám le képeslapjaim? Idősebb adminisztrátor – aki a számítógép előtt szokott ülni – jelzi, hogy nála, s már írja is képeslapjaimra arabul a cél-országot. – Szép volt itt, azért kell küldenem, hogy lássák máshol is a világban – mondom mosolyogva, amikor látom, hogy az USA-ba küldött képeslapomnál megtorpan. Ő is elmosolyodik. – Te vagy szép – mondja. S bevallom, bár tudom, hogy udvariasság volt, nagyon jólesnek a szavai. Köszönöm – s fejemmel a kételkedést intve összenevetünk.

Éjfél. A fehér busz kigördül a „damaszkuszi útról.”

Csend van. Nézzük az éjszakai fényeket, mindenki gondol valahová, valamire. Talán már inkább haza, a családra, mint az itt töltött napokra. Leeresztetten csendesek vagyunk.

Istvánnak és Amjadnak megköszönik a két heti segítséget.

Kérem, hogy a gépkocsivezetőnek is adjunk egy nagy tapsot, hiszen olyan remekül vezetett, néma csendben, meredek domboldalak keskeny útjain is – 11 napon át.

A tapsot megkapja.

Kiérünk a repülőtérre. Éjjel jöttünk, éjjel távozzunk.

Kissé idegesebb, zaklatottabb a reptéri személyzet, mint érkezésünkkor, nem tudhatjuk az okát. Jobban át is néznek bennünket. Köztünk is több az ideges utastárs. Mindenki máshol pihen le a várakozás idejére.

Még pisztáciát vásárolok Katival a shopban, még elsétálunk a reptéri üzletek előtt, az idő eltelt, s már a gépen vagyunk. Két arab hölgy a szomszédom. Elöttem Bea ül – egy pillanatra megszorítjuk egymás kezét, barátságunk jeléül. S nem sokkal azután, hogy felszáll a gép, elalszom, s a hazafelé az éjszakában álmomban repülök valahová Már Bulgáriát is elhagytuk talán, amikor felébredek.

De Szíria azért valóság volt.

A Tizenkettedik napon

**„Segíts a segítséget kérőn,
tégy jót mindig, örökké!”**

Megérkezünk. Budapest felett hajnali szürkület. Mire kiérünk, a repülőtéri csarnokból, reggel van. Gyors elköszönések, fogadkozás: majd keressük egymást. A taxi beáll, fegyelmezetten, csillogó feketén. A taxis kérdéseinkre valamit morrant az orra alatt, a második kérdésre már nem is válaszol.

Némán megyünk, két kocsisor halad egymás mellett, mértárian egyenes sorban; a néma csendaz, ami hirtelen feltűnik. Nincs dudálás, nincs jobbról-balról előzés, nincs mosoly, fegyelmezett rendben araszol a kocsisor. A sofőr hirtelen mellékutcaba kanyarodik, hogy kikerülje az araszoló menetet.

A ház előtt kiteszi a két csomagomat, s nem köszön el, úgy ül be, és elhúz.

Hazaérkeztem.

UTÓSZÓ

Saul ereje teljében elindult Jeruzsálemből, hogy megkötözve vigye az új vallás híveit Damaszkuszba Jeruzsálembe.

De Damaszkusz kapujánál minden megfordult. Damaszkusz határában megkapta a kegyelmet.

S ugyanaz a Saul, aki már nem Saul volt, hanem Paul, Pál, aki már kereszténynek vallotta magát, és számtalan város számtalan lakosát nyerte meg az új hitnek, élete alkonyán megírta a Szeretet Himnuszát.

Ezek a fordulatok az Univerzum csodái, az ember csodái.

Ha csak erre az egyetlen alkotásra ihlette volna a damaszkuszi fordulat, már akkor is mindent megért, hogy megtegye ezt az utat.

A szeretet ott született benne. S úgy éreztem, a szeretet ott született Damaszkuszban, a szeretet ott van minden létezőben Szíriában.

Szíria a szeretet.

A Szeretet himnuszát hoztam magammal, s most átnyújtom a magyar taxisofőrnek, a buszvezetőnek, a postásnak, útitársaimnak, azoknak, akik köröttem vannak, s akik nem ismerik a Szeretet Himnuszát, a könyv alkotóját sem. Olvassuk együtt! Sokszor!

A Szeretet Himnusza

*Szóljak bár emberek vagy angyalok nyelvén,
ha szeretet nincs bennem,
csak zengő érc vagyok vagy pengő cimbalom,
Legyen bár prófétáló tehetségem,
ismerjem bár az összes titkokat és minden
tudományt,
Legyen akkora hitem, hogy hegyeket mozgassak,
ha szeretet nincs bennem
Mit sem érek.
Osszam el bár egész vagyonomat a szegényeknek
S vessem oda testemet, hogy elégessenek,
ha szeretet nincs bennem,
Mit sem használ nekem.*

*A szeretet türelmes, a szeretet jóságos,
A szeretet nem féltékeny,
Nem kérkedik, nem gőgösködik,
Nem tapintatlan, nem keresi a magáét,
haragra nem gerjed, a rosszat föl nem rója,
nem örül a gonoszságnak,
De együtt örül az igazsággal,
Mindent eltűr, minden elhisz,
Mindent remél, mindent elvisel.*

*A szeretet soha el nem múlik.
A prófétálás megszűnik,
A nyelvek elhallgatnak,
A tudomány elenyészik,
Tudásunk csak töredékes,
Töredékes a prófétálásunk is.
Mikor azonban eljön a beteljesedés,
Ami töredékes, véget ér.*

*Amikor még gyermek voltam, úgy beszéltem,
mint a gyermek,
Úgy gondolkodtam, mint a gyermek, úgy
ítéltem mint a gyermek.
De mikor férfivá nőttem, elhagytam a gyermek
szokásait.*

*Ma még csak tükörben, homályosan látunk,
Akkor majd színről-színre,
Most csak töredékes a tudásom,
Akkor majd úgy ismerek,
Ahogy én is ismert vagyok.
Most megmarad a hit, remény, szeretet,
ez a három,
De köztük a legnagyobb a szeretet.*

Törekedjete a szeretetre!”

Földünk bölcsőjénél

*A fény sütötte Ugarit homokját
múlt idők, ezredek – vajon kik taposták?
Ékirás égetett agyagba,
királyi pecsétet körbe faragja
számtalan jel, mi megmutatja,
annak a világnak ki volt tanúja.
S a sárga földön mélyen leszakadva
lágú folyó, mintha nem mozdulna:
– az Eufrátesz partja –
Lépve király elé borított szőnyeg bársonyára
sem volnál gazdagabb, ahogy függőhídján
átsétálsz Mezopotámiába.
Langyos az este és büntelen, ahogy
a pálmák alázatos levelei után, megállsz
Deir ez- Zor éji nyüzsgő forgatagában.
Palmyra fenséges romjai, alkony pírjában,
Boszra fekete bazalt, puha mintájú színháza,
semmi sem halott, itt minden él,
árad az ősi föld kozmikus energiája.
Mari agyagpalotája talpig földben állva,
Ugarit csatornája, Hama óriás vízikerekei,
itt minden ki volt már találva,
amikor az Új világ még csak ringatózott
a „kihordás” állapotában.
Itt elég a földre lépni Damaszkusz kövein,
s az ember nem érti, aztán megérzi, hogy
a hitet a levegővel együtt belégzi.
Hajnal, ima-dallammal ébresztenek,
jelek mutatják, merre van Kelet,
s az ima hangja, mi betakar, amikor
utolsót énekelnek a műezzinek.
Meglép a síta mecset kék-arany szigorúsága,
ezer kristály vet ezer szírvárányt a kupolára,
hogy az ember csak Istent imádja.
Nem alkohol bódít, a dervis forgása,
szétterült szoknyája – mint madarak násza –
családba szőtt béke hívja a gyermekeket
önfeledt táncba.*

*S Allah áldása még a termő földeken,
kettévált hegy hasadékán érsz Szent-Tekla
keresztény templomához Maalaoulába.
Sivatag és mediterrán hegyek, vizet hajtó
óriás kerekek, minden változat, ami lehet
a földön könnyítendő vagy nehezítő életedet,
ezen a földön megérezni, minden sükségen
és minden szürkeségen, minden isteni
gazdagságon át valami mély, belülről sugárzó
szeretetet!*

*(Neked hódolok e néhány sorral,
ősi bölcső,
Neked e néhány szerény szó írva
köszönettel – Szíria!)*

Bodó Csiba Gizella

FORRÁSJEGYZÉK

Major Balázs – Szécsi Zsolt:
„A késő antik Szíria építészeti emlékei”
(Helikon 2004)

K. Michalowsky:
Palmyra
(Corvina Kiadó 1968)

Bibliai Kislexikon
(Kossuth Kiadó 1973)

Vallástörténeti Kislexikon
(Kossuth Kiadó 1973)

P. P. Read: A Templomosok

KÉPEK

Damaszkusz kapuja

Damaszkuszi utcakép a Citadella oldalánál

**Damaszkusz – az Omajjád Mecset udvarán
zarándokköntösben**

Palmira – Kipillantás Palmira romjaira a Baál templom szentélyéből

The Syrian Alphabet

The First Alphabet in History

Latin	Ugarit 14c. BC	Byblos 12c. BC	Greek 700 BC	Aramaic 900 BC-270 AD	Palmyra 33 BC-270 AD	Syriac 200 AD	Arabic
>a	𐎀	𐎁	Α	𐤀	𐤁	ܐ	أ
b	𐎁	𐎂	Β Π	𐤂	𐤃	ܒ	ب
g	𐎂	𐎃	Γ	𐤃	𐤄	ܓ	ج
h	𐎃		Χ				ح
d	𐎄	𐎄	Δ	𐤄	𐤅	ܕ	د
h	𐎄	𐎅	Η	𐤅	𐤆	ܗ	ه
w	𐎅	𐎆	Ω	𐤆	𐤇	ܘ	و
z	𐎆	𐎇	Ζ	𐤇	𐤈	ܙ	ز
h	𐎇	𐎈	Η	𐤈	𐤉	ܚ	ح
t	𐎈	𐎉	Θ	𐤉	𐤊	ܛ	ط
y	𐎉	𐎊		𐤊	𐤋	ܝ	ي
k	𐎊	𐎋	Κ	𐤋	𐤌	ܟ	ك
š	𐎋				𐤍		ش
i	𐎌	𐎌	Ι	𐤌	𐤎	ܝ	ل
m	𐎍	𐎍	Μ	𐤎	𐤏	ܡ	م
d	𐎍						ن
n	𐎎	𐎎	Ν	𐤏	𐤐	ܢ	ن
z	𐎎						ظ
s	𐎏	𐎏	Ξ	𐤐	𐤑	ܣ	س
c	𐎏	𐎐		𐤑	𐤒	ܥ	ع
p	𐎐	𐎑	Φ	𐤒	𐤓	ܦ	ف
š	𐎑	𐎒		𐤓	𐤔	ܫ	ص
q	𐎑	𐎒		𐤔	𐤕	ܩ	ق
r	𐎒	𐎓	Ρ	𐤕	𐤖	ܪ	ر
t/š	𐎓	𐎔	Θ	𐤖		ܬ	ث
ğ	𐎓						غ
t	𐎔	𐎕	Τ	𐤗	𐤘	ܬ	ت
>i	𐎕						
>u	𐎖						
š	𐎖						

An alphabet tablet written from the right to left like Arabic and Hebrew writings

Ugarit – az ősi ABC

Oszlopos Szt. Simeon bazilika romjai

Aleppo – Citadella

Hama – Vizikerekek

Apamea – Római kori város utcája

Krak des Chevalliers – Keresztes lovagvár temploma

Boszra világhírű amfiteatruma

TARTALOMJEGYZÉK

Szíria.....	2
BEVEZETŐ	3
ELŐSZÓ.....	5
DAMASZKUSZ KAPUJÁBAN.....	13
<i>Az Első napon.....</i>	13
<i>A Második napon.....</i>	18
<i>A Harmadik napon</i>	39
<i>A Negyedik napon.....</i>	55
<i>Az Ötödik napon</i>	68
<i>A Hatodik napon.....</i>	83
<i>A Hetedik napon</i>	92
<i>A Nyolcadik napon</i>	102
<i>A Kilencedik napon</i>	112
<i>A Tizedik napon</i>	128
<i>A Tizenegyedik napon.....</i>	138
<i>A Tizenkettedik napon</i>	152
UTÓSZÓ	153
A Szeretet Himnusza.....	154
Földünk bölcsőjénél	156
FORRÁSJEGYZÉK.....	158
KÉPEK.....	159
TARTALOMJEGYZÉK	171

Bodó Csiba Gizella

1800 Ft